

**KAMU DİPLOMASİSİ PERSPEKTİFİNDEN
TÜRKİYE VE ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: TRT ÖZBEKÇE ÖRNEĞİ**

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İLETİŞİM (DİSİPLİNLERARASI)**

Dildora TULYAGANOVA

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih BAYRAM**

**KAMU DİPLOMASİSİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE VE ÖZBEKİSTAN
İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TRT ÖZBEKÇE ÖRNEĞİ**

Dildora TULYAGANOVA

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih BAYRAM**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İletişim (Disiplinlerarası) Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Ağustos 2024**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	17
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	17
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	17
1. KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	19
1.1. Kamu Diplomasisi Kavramı	19
1.2. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç	27
1.3. Kamu Diplomasisinin Teknikleri ve Araçları.....	32
1.4. Kamu Diplomasisi ve Propaganda.....	35
1.5. Kamu Diplomasisi ve Medya	37
2. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİ	43
2.1. İslam Karimov Dönemi	43
2.2. Şavkat Mirziyoyev Dönemi.....	53
3. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNİN MEDYAYA YANSIMASI	66
3.1. Televizyon.....	66

3.2. Gazete	71
3.3. İnternet Haberciliği	74
3.4. Sosyal Medya ve Kamuoyu Araştırması	79
4. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNDE TRT ÖZBEKÇE	82
4.1. TRT	82
4.2. Türk Dünyası'na Yönelik TRT Kanalları.....	83
4.2.1. TRT Türk	83
4.2.2. TRT AVAZ	84
4.3. TRT'nin Türk Devletlerine Yönelik Haber Siteleri	85
4.4. TRT Özbekçe ve Haber Analizleri.....	87
4.4.1. Ekonomik İlişkiler	88
4.4.2. Siyasi İlişkiler	91
4.4.3. Kültürel İlişkiler.....	94
4.4.4. Türk Dünyası Haberleri	98
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	109
TABLolar LİSTESİ	126
ŞEMALAR LİSTESİ.....	127
HARİTALAR LİSTESİ	128
RESİMLER LİSTESİ.....	129
ÖZGEÇMİŞ	130

TEZ ONAY SAYFASI

Dildora TULYAGANOVA tarafından hazırlanan “KAMU DİPLOMASİSİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE VE ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TRT ÖZBEKÇE ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım

Prof. Dr. Fatih BAYRAM

.....

Tez Danışmanı, İletişim (Disiplinlerarası) Anabilim Dalında

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İletişim (Disiplinlerarası) Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 16/08/2024

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

.....

Üye : Prof. Dr. Fatih BAYRAM (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ (Akdeniz Ü)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Dildora TULYAGANOVA

İmza :

ÖNSÖZ

Kamu diplomasisi, ülkeler arasındaki ilişkilerin şekillendirilmesinde, karşılıklı anlayış ve iş birliğinin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özbekistan ve Türkiye'nin 2017-2023 yılları arasında yürüttüğü halklar arası diplomatik çalışmaları, ikili ilişkilerin güçlendirilmesi ve her iki ülkenin uluslararası arenasında olumlu bir imaja sahip olması açısından büyük önem taşımaktadır. Özbekistan ve Türkiye'nin halklar arası diplomasi girişimleri, iki ülke arasında artan iş birliği ve ortaklığı yansıtacak şekilde medyada geniş yer bulmuştur. Her iki ülke de kamu diplomatik çabalarını geliştirmek için kültürel paylaşımlar, eğitim programları ve halklar arası temaslar gibi çeşitli kanallar kullanılmaktadır.

Son yıllarda Özbekistan-Türkiye ilişkilerinin medyada ele alınışında belirgin bir artış olmuş ve çeşitli alanlardaki iş birliğinin olumlu sonuçlarına vurgu yapılmıştır. İki ülke arasındaki kültürel paylaşımlar, ekonomik ortaklıklar ve diplomatik angajmanların medyada yer alması, yakın ilişkilerin faydalarını gözler önüne sermektedir.

Genel olarak, Özbekistan ve Türkiye'nin kamu diplomasisi çabaları, ortak değer ve yararların teşvik edilmesi ve halklar arasındaki karşılıklı anlayışın güçlendirilmesi konusunda başarılı olmuştur. Bu çabaların medyada yer alması, kamuoyu algısının şekillenmesinde ve her iki ülkenin dünya sahnesinde olumlu bir imaj yaratmasında kilit bir rol oynamıştır.

Öncelikli bu dönemde tezin ortaya çıkmasında yardımlarını, manevi desteğini ve hoşgörüsünü esirgemeyen, ayrıca yüksek lisansa başladığımdan son döneme kadar pek çok konuda yardımcı olan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Fatih BAYRAM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans döneminde eğitimime sağladıkları değerli katkı ve önerileri için Prof. Dr. Ali ASKER'e ve Doç. Dr. Mustafa İNCE'e çok teşekkür ederim. Son olarak yüksek lisans yapmama sebep olan ve tez aşamasında maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme, özellikle kızım Kamila RAKHMATULLAEVA'ya ve oğlum Akbar SIDIKOV'a, ve tez çalışmam konusunda yardımcı olan arkadaşım Ulviya FİLİYEVA'ya çok teşekkür ederim.

ÖZ

Kamu diplomasisi genel olarak bir devletin başka bir devletin toplumunu başta medya olmak üzere çeşitli araçlarla etkileme, hedef kitlenin kararlarını yönlendirme ve dış politikasındaki hedeflerini gerçekleştirme yeteneğidir. Bu süreçte bir devlet, hedef kitleyle çeşitli araçlarla temas kurmakta ya da hitap etmektedir. Bu araçların başında ise medya gelmektedir. Medya, bir araç olmakla birlikte aynı zamanda kamu diplomasisi neticesinde ilişkilerin nasıl bir çerçeve kazandığının, hedef kitlenin tepkisinin ve amaca ne kadar ulaşılabilindiğinin analiz edilebileceği bir yer olarak görülebilir.

Türkiye ile Özbekistan, soy, dil, tarih, din ve kültür açısından oldukça köklü bağlara sahip olan devletlerdir. Orta Asya'daki Özbekler ile Anadolu'daki Türkler arasında çeşitli benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum güçlü ilişkiler kurulmasında ana etken olması gerekirken 1991-1993 yılları arasındaki yakınlaşma süreci çeşitli nedenler ve etkenlerden dolayı durmuştur. Ülkeler arasındaki ilişkiler, 2015 yılına kadar gergin bir şekilde devam etmiştir. 2015 yılı itibariyle çeşitli adımlar atılırken özellikle 2016 yılında Özbekistan siyasetinde yaşanan değişim Türkiye-Özbekistan ilişkilerine hız kazandırmıştır.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin durumuna göre medyanın rolü ve haber içeriklerinin değiştiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda iki devlet arasındaki ilişkilerin kamu diplomasisi bazında incelenmesi ve medyaya olan yansımaları önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı kamu diplomasisi açısından ikili ilişkilerin medyaya nasıl yansıdığını analiz etmektir. Bu bağlamda TRT Özbekçe web sitesi ve medyada yer alan bazı haberler rast gele örnekler çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kamu diplomasisi kavramı incelenerek teorik ve kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölümde Türkiye ile Özbekistan ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle Özbekistan siyasetinde yaşanan lider değişimi çerçevesinde bir tarihsel ayırma gidilmiştir. Üçüncü bölümde televizyon, gazete, internet haberciliği, sosyal medya ve kamuoyu

araştırmaları üzerinden Türkiye-Özbekistan arasındaki ilişkilerin medyaya nasıl yansıdığı analiz edilmiştir. Son bölümde ise TRT Özbekçe ’deki haberler üzerinden ilişkilere dair içerik analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi; Türkiye; Özbekistan; Medya; TRT Özbekçe

ABSTRACT

In general, public diplomacy is the ability of a state to influence the society of another state through various means, especially the media, to direct the decisions of the target audience and to realize its foreign policy goals. In this process, a state contacts or addresses its target audience through various means. One of the most important of these tools is the media. While the media is a tool, it can also be seen as a place to analyze how relations are framed as a result of public diplomacy, the reaction of the target audience and how far the goal is achieved.

Turkey and Uzbekistan are states with deep-rooted ties in terms of ancestry, language, history, religion and culture. There are various similarities between Uzbeks in Central Asia and Turks in Anatolia. While this should have been the main factor in building strong relations, the rapprochement process between 1991 and 1993 stalled due to various reasons and factors. Relations between the countries remained tense until 2015. As of 2015, while various steps were taken, the change in Uzbekistan's politics, especially in 2016, accelerated Turkey-Uzbekistan relations.

It is possible to say that the role of the media and news content change according to the state of relations between Turkey and Uzbekistan. In this context, it is important to analyze the relations between the two states on the basis of public diplomacy and its reflection on the media. The main purpose of the study is to analyze how bilateral relations are reflected in the media in terms of public diplomacy. In this context, TRT Uzbek website and some news in the media are discussed within the framework of random examples.

The study consists of four main parts. In the first section, the concept of public diplomacy is analyzed and the theoretical and conceptual framework is established. The second chapter deals with the relations between Turkey and Uzbekistan. In this section, a historical distinction is made especially within the framework of the change of leaders in Uzbekistan's politics. The third section analyzes the media coverage of Turkey-Uzbekistan relations through television, newspapers, online journalism, social

media and opinion polls. In the last section, a content analysis of the relations through the news on TRT Uzbek was conducted.

Keywords: Public Diplomacy; Türkiye; Uzbekistan; Media; TRT Uzbek

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Kamu Diplomasisi Perspektifinden Türkiye ve Özbekistan İlişkilerinin Değerlendirilmesi: TRT Özbekçe Örneği
Tezin Yazarı	Dildora TULYAGANOVA
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Fatih BAYRAM
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	16/08/2024
Tezin Alanı	İletişim (Disiplinler Arası)
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	130
Anahtar Kelimeler	Kamu Diplomasisi; Türkiye; Özbekistan; Medya; TRT Özbekçe

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Evaluation of Turkey and Uzbekistan Relations from the Perspective of Public Diplomacy: The Case of TRT Uzbek
Author of the Thesis	Dildora TULYAGANOVA
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Fatih BAYRAM
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	16/08/2024
Field of the Thesis	Communication (Interdisciplinary)
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	130
Keywords	Public Diplomacy; Türkiye; Uzbekistan; Media; TRT Uzbek

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
GUAM/DEKÖ	: Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova/Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü/Human Rights Watch
İHA	: İhlas Haber Ajansı
KİT	: Kitle İmha Silahları
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ÖİH	: Özbekistan İslami Hareketi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil toplum kuruluşları
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Teşkilatı
TDT	: Türk Devletleri Teşkilatı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TRACECA	: Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
USIA	: ABD Enformasyon Dairesi
UzA	: Özbekistan Ulusal Haber Ajansı
YDSK	: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi

YTB

: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Kamu diplomasisi, temel olarak uluslararası ilişkilerle ilgili bir kavramdır. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan bu kavram, klasik veya resmi diplomasiden farklı özellikler taşımaktadır. Bir iletişim yönetim süreci olan kamu diplomasisi, oldukça geniş bir araç kapasitesine sahiptir. Bunların arasında sivil toplum kuruluşlarından (STK) medyaya kadar farklı araçlar sayılabilir. Bu bağlamda devletler ve toplumlar arasındaki iletişimin temel amacı, karşı tarafın yaklaşımında, algısında ve bakış açısında bir etki ve değişiklik yaratmaktır. Bu durum kendisiyle birlikte politika değişikliğini de getirecektir. Böylelikle bir devlet, kamu diplomasisi yöntemiyle toplumları etkilemeye, algılarını değiştirmeye ve kamuoyunda oluşan algılar üzerinden hükümetlerin izledikleri dış politikalarını etkilemeye ve kendi lehlerine olacak şekilde değiştirmeye çalışmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında kamu diplomasisi bir devletin kendisini ve dış politikasını başka bir devlete ve topluma anlatma süreci olarak da görülebilir. Bu noktada medya ana etkenlerden biridir. Medya üzerinden devletler, toplumun çeşitli kısımlarına daha az maliyetle ulaşabilme imkânı elde edebilmektedir. Medya yoluyla aynı anda geniş bir kitleye hitap etmek ve görsel ve yazılı basınla bunu gerçekleştirmek, devletler için bir propaganda manasına gelmektedir.

Bu noktada son dönemde Türkiye'nin dış politikada yaptığı atılımlar ve açılımlar önem taşımaktadır. Özellikle 2016 yılından bu yana Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik politikaları hızlanmıştır. Bu süreçte Orta Asya'dan da Türkiye'ye olan ilgi artarken Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin, ilginin ve bağların güçlendiğini söylemek mümkündür. İlişkiler temel olarak siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal temelde gelişmektedir. Bununla birlikte Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) da ilişkilerdeki önemli bir etkidir.

Çalışmanın konusu Ankara-Taşkent hattında gelişen ilişkilere paralel olarak artan kamu diplomasisi faaliyetleri ve bu ilişkilerin medyaya nasıl yansıdığıdır. 2016 öncesi dönemde iki devlet arasındaki ilişkiler çeşitli dönemlerde gerginleşirken 2016-2023 yılları arasında ilişkilerin güçlenmesi kamu diplomasisi açısından bazı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede iletişim araçlarına haber ve içerik olarak yansıyan gelişmeler kamu diplomasisini güçlendirirken somut olarak TRT Özbekçe web

sitesinin yayın hayatına başlamasına yol açmıştır. TRT Özbekçe web sitesi siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal ve Türk dünyası haberleriyle ön plana çıkmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını kazanmasından sonra söz konusu bölge Türk dış politikasının ana hedeflerinden biri olmuştur. Türkiye'nin özellikle Orta Asya'daki Türk devletleriyle din, dil, etnik, kültür ve tarih gibi çeşitli konularda köklü bağları bulunmaktadır. Bu süreçte Orta Asya'ya özel ilgi gösteren Türkiye, bölgenin bir an önce istikrara kavuşması ve taraflar arasında köklü ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir.

Türkiye'nin bölge devletleriyle kurduğu ilişkiler sürecinde ön plana çıkan aktörlerden biri Özbekistan olmuştur. Zira Türk ve Özbek toplumu arasında birçok konuda benzerlik bulunurken, taraflar arasında kısa sürede güçlü ilişkiler tesis edilmiştir. İki devletler arasındaki sorunların aşılması ve bağların güçlendirilmesi konusunda kamu diplomasisinin ve medyanın önemli bir rolü olduğu ortadadır. 2016 öncesi süreçte tarafların medya yoluyla birbirlerine karşı olan haberleri daha mesafeli ve temkinliyen Anadolu Ajansı ve Özbekistan Ulusal Haber Ajansı (UzA) sitelerinden yapılan incelemede 2016 yılına kadarki döneme ait sınırlı sayıda haber bulunurken bu tarihten sonra ülkelerin birbirlerine yönelik haberlerinin arttığı ve olumlu bir hava kazandığı görülmektedir. Bu durum söz konusu devletlerin bünyesinde varlık gösteren medya organlarının devletlerin politikaları ve stratejileriyle büyük oranda paralel bir tutum benimsendiklerini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerinin kamu diplomasisi boyutuyla medyaya olan yansımaları değerlendirmek ve TRT Özbekçe web sitesi örneğinde haberleri analiz etmektedir. Kamu diplomasisinde sivil toplum kuruluşlarından eğitim kurumlarına kadar pek çok aktör yer almaktadır. İlişkilerin sürdürülmesi ve iyileştirilmesi için medya önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkileri çeşitli boyutlarıyla ele alan akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında medya konusuna ve ilişkilerin medyaya yansımalarına değinen çalışma oldukça azdır. TRT Özbekçe'nin

örneklem olarak alındığı ilk çalışma olması nedeniyle, bu çalışma önem taşımaktadır. Bu açıdan da hazırlanan çalışmanın literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Literatür taraması kapsamında Dergipark'ta Türkiye ve Özbekistan kelimeleri üzerinden yapılan genel aramada 50 binden fazla çalışma olduğu görülmüştür. Ancak arama başlık ve anahtar kelimelerle sınırlandırıldığında 14 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar genel olarak taraflar arasındaki ikili ilişkilere odaklanmış durumdadır. Ayrıca arkeoloji, güvenlik, iletişim, bankacılık gibi konular üzerinde hazırlanan çalışmalar da bulunmaktadır. Türkiye ve Özbekistan kelimeleri ile YÖK Tez'de yapılan inceleme de ise beş çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar siyasi, ekonomik ve ticari ilişkileri incelemektedir. Söz konusu platformlarda yapılan taramalarda TRT Özbekçe üzerine herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte TRT Avaz kapsamında yapılan taramalarda ise üç çalışmaya ulaşılmış ve çalışmalardan sadece Parim ve Çetin'in "Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Avaz ve Milliyetçilik" başlıklı makalesinin bu tezin içeriğiyle bazı noktalarda örtüştüğü görülmüştür.¹ TRT Avaz'a yönelik yedi teze ulaşılırken Parim'in "Bir kamu diplomasisi aracı olarak milliyetçi söylemin TRT Avaz'da kullanımı"², Güner'in "Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç uygulamalarında medya aktörü: TRT Avaz örneği"³, Alkan'ın "Uluslararası halkla ilişkiler ve kamu diplomasisi perspektifinden TRT Avaz program içeriklerinin incelenmesi"⁴ ve Arvas'ın "Türkiye'nin kamu diplomasisinde medyanın önemi: TRT AVAZ örneği"⁵ başlıklı yüksek lisans tezlerine ulaşılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler kamu diplomasisi boyutuyla incelenirse de TRT Özbekçe'nin bu noktada çalışılmamış olduğu görülmektedir.

¹ Ali Parim ve Cem Çetin, "Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Avaz ve Milliyetçilik", *İletişim ve Diplomasi*, 5, 2021. ss. 25-55.

² Ali Parim, *Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Milliyetçi Söylemin TRT Avaz'da Kullanımı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

³ Serkan Güner, *Türkiye'nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Uygulamalarında Medya Aktörü: TRT Avaz örneği*, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2022.

⁴ Tülin Alkan, *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi Perspektifinden TRT Avaz Program İçeriklerinin İncelenmesi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.

⁵ Ahmet Furkan Arvas, *Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: TRT AVAZ Örneği*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2022.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma veri tarama modeli kullanılarak var olan bir durumu ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın literatür kısmını oluşturan kamu diplomasisi kavramı ve bu kavramla ilişkili konular Türkçe, Özbekçe, Rusça ve İngilizce gibi birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilmeye çalışılmıştır. Kamu diplomasisi aracı olarak medyada yer alan haberler rastgele örneklem yöntemi kullanılarak çalışmaya dahil edilerek elde edilen haberlerin içeriği analiz edilmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünde TRT Özbekçe web sitesinde yer alan haberler için tema analizi yapılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu çalışmanın amacı kamu diplomasisi aracı olarak medyanın Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkileri nasıl yansıttığıdır. Bu bağlamda medyada ve TRT Özbekçe web sitesinde yer alan haberler ele alınmıştır. Çalışmanın alt amaçları şunlardır:

- Türkiye ve Özbekistan'daki televizyon, gazete, internet haber siteleri ve sosyal medyada yer alan haberlerin belirlenmesi.
- TRT Özbekçe web sitesindeki haberlerin ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve Türk dünyası açısından temaların belirlenmesi.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışmanın kapsamı Türkiye Özbekistan ilişkilerinin kamu diplomasisi bağlamında medya ayağını kapsamaktadır. Çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri pek çok kamu diplomasisi aracı olmasına rağmen sadece medyayı ele almasıdır. Bir diğer sınırlılık ise gazete, televizyon, sosyal medya araçlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapılmasıdır. Bu bağlamda TRT Özbekçe web sitesi çalışmanın örneklemi oluşturmaktadır. Türkiye Özbekistan ilişkileri özellikle 2016 yılı sonrasında geçmiş döneme oranla dikkat çeken bir gelişim süreci yaşamıştır. Bu nedenle ikili ilişkilerin 33 yılı ele alınsa da 2016 sonrasındaki döneme önem

verilmiştir. Kamu diplomasisi noktasında TRT Özbekçe'nin seçilmesinin nedeni ise taraflar arasında kurulan doğrudan bir haber sitesi olmasıdır.

1. KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin yanı sıra karşıdaki devletin toplumlarını etkilemek ve iyi bir prestij oluşturma amacı taşımaktadır. 21. yüzyılın en çok dikkat çeken siyasi iletişim konularının başında gelmektedir. Zira kamu diplomasisi, sadece diplomatik bir süreç değil, aynı zamanda yarattığı etki ve karşıdaki aktörü ikna edebilmede araç olduğu için ayrıca yumuşak güçle doğrudan alakalıdır. Bu nedenle kamu diplomasisi, çok yönlü ve çeşitli boyutları olan bir kavramdır. Soğuk Savaş döneminde daha da çok önem kazanan kamu diplomasisi, iki dünya savaşının ve liberal Batı ile komünist Doğu'nun rekabetinin bir ürünü olarak görülebilir. Dünya siyaseti değişime uğradıkça, devletlerin yanı sıra ulusal ve uluslararası sistemde yeni sosyal gruplar çıktıkça kamu diplomasinin zemini güçlenmiştir.⁶

1.1. Kamu Diplomasisi Kavramı

Kamu diplomasisi kavramının geçmişi ve ilk ortaya çıkışı 1856 yılına dayanmaktadır. Ocak 1856'da London Times'ın bir başyazısında Başkan Franklin Pierce'in duruşunu eleştiren bir yazıda nezaket anlamında kullanılmıştır. Londra merkezli London Times gazetesindeki yazıda açıkça Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) devlet adamlarına bir uyarıda bulunarak İngilizler üzerinde bir izlenim yaratmaktan bahsedilmekte ve kamu diplomasisine atıf yapılmaktadır. 1871 yılında ise kamu diplomasisi, ABD Kongresi'ndeki bir olayı haberleştiren New York Times kullanmıştı. Temsilci Samuel S. Cox, Dominik Cumhuriyeti'nin ilhak edilmesine karşı çıkarak "açık, kamu diplomasisine" inandığını belirtmişti. Birinci Dünya Savaşı'nda kamu diplomasisi, çeşitli diplomatik uygulamaları tanımlamak için kullanılmaktaydı. Dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'un yaptığı açıklamalar bir kamu diplomasisi olarak yorumlanmaktaydı. Aynı dönem liderlerin yaptığı açıklamaların bütün dünyaya yansımaları bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak görülmeye başlanmıştır. 1950'lerden itibaren kamu diplomasisine olan ilgi artmaya başlamıştır. Zira diplomasinin farklı şekillerde uygulanması önem kazanmaktaydı. Dönemin Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, bir açıklamasında kamu diplomasinin değerini

⁶ Nancy Snow ve Philip M. Taylor, "Preface and Introduction", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. ix.

çeşitli aktörlerin sözcülerinin tüm insanların arzu ve umutları için konuşabilmelerine bağlamaktadır.⁷ Yani kamu diplomasisi, diğer insanlara da hitap ettiği ve etkilediği sürece önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

Kamu diplomasisi, dünyanın bir süper güçler savaşına yakın olduğu bir dönemde gündeme gelmiştir. ABD başkanları Woodrow Wilson ve Franklin Roosevelt'in ardından John F. Kennedy, kamu diplomasisinin ve ileride inceleneceği üzere kamu diplomasinin önemli bir tamamlayıcısı olan yumuşak gücün farkına varmıştı. Bu dönem kıdemli devlet adamı John J. McCloy, Kennedy ile yaptığı bir görüşmede sinirlenerek dünyanın görüşüne değil, güce inandığını dile getirmişti. Bu durum kamu diplomasisinin ve yumuşak gücün temellerinin atıldığı süreçte Batı'da önemli bir tartışma olduğunu ortaya koymaktadır.⁸

1963 yılına gelindiğinde ABD'nin iç ve dış politikasında askeri gücün yanı sıra kamu diplomasisinin ve bununla birlikte yumuşak gücün önemli olduğu kabul edilmiştir. Özellikle Kennedy yönetiminde ABD Enformasyon Dairesi'nin (USIA) direktörlüğünü yapan ve tanınmış bir yayıncı olan Edward R. Murrow, 1963 yılında kamu diplomasisini yalnızca yabancı hükümetleri değil, hükümet dışı kişi ve kuruluşlarla olan etkileşimler olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte Murrow, hükümete çeşitli görüş ve tavsiyelerde bulunmuştur. Diğer yandan İngiliz kamu diplomasisi uzmanı Mark Leonard'a göre, basit propaganda çoğu zaman inanılırlıktan uzaktır. Ancak kamu diplomasisi sadece halkla olan ilişkileri içermemektedir. Ayrıca bilgiyi iletmesi ve olumlu bir imaj yaratması gerekmektedir. Bunun politik boyutuna bakıldığında ise kamu diplomasisinin aynı zamanda hükümet politikaları için uygun bir ortam yaratması ve uzun vadeli ilişkiler kurması da önemlidir.⁹ Bu noktada kamu diplomasisi, kamu ve diplomasi kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu süreçte kamuyu yeni bir diplomasiye yönlendirirken iki kavram arasındaki farklılıkları ortak bir zeminde buluşturabilmektedir. Şekil 1 farklılıkları gösteren ve hangi noktaların ortak bir zeminde buluştuğunu gösteren ana şablonlardan biridir.

⁷ Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 19-21.

⁸ Joseph S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004, s. 8-9.

⁹ Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s. 107.

Kamu ve Diplomasi

Kamu

sivil toplum
uygulayıcılar
resmi olmayan
aktif kamu

karşılıklı anlayış

diyalojik, değişim
iki yönlü simetrik
davranış değişikliği

Diplomasi

devlet
dış ilişkiler uzmanları
resmi, dikkatli, bilimsel
pasif kamu veya izleyici

anlama

tek yönlü bilgilendirme
iki yönlü asimetrik
davranış değişikliği yok

Şema 1: Kamu ve diplomasi

Kaynak: Nancy Snow, “Rethinking Public Diplomacy”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 8.

Gregory, kamu diplomasisinin yaşadığı evrim sürecini şöyle özetlemektedir:

Yirminci yüzyılda kamu diplomasisi, dışişleri bakanlıkları ve diğer hükümet kurumları tarafından, hükümetlerini etkilemek amacıyla yabancı halkları ikna etmek ve onlarla etkileşime geçmek için kullanılan devlet temelli bir araç olarak görülüyordu. Günümüzde kamu diplomasisi, devletlerin, devlet birliklerinin ve bazı devlet içi ve devlet dışı aktörlerin kültürleri, tutum ve davranışlarını anlamak için kullandıkları bir araç anlamına gelir hale geldi. Ayrıca ilişkiler kurmak ve yönetmek ve onların çıkarlarını ve değerlerini geliştirmek için düşünceleri etkilemek ve eylemleri harekete geçirmek için kullanılıyor.¹⁰

Kamu diplomasisinin genel olarak tanımına bakıldığında net bir ortak tanımının bulunduğunu söylemek zordur. Ancak çoğunluk tarafından kabul gören tanımın “bir hükümetin, yabancı bir ülkenin vatandaş topluluğuyla doğrudan sosyal ilişki ve iletişim kurmak suretiyle ülkesinin dış politikasını yönetmesi ve ulusal çıkarlarını

¹⁰ Bruce Gregory, “American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation”, *The Hague Journal of Diplomacy*, 6, 2011, s. 353.

geliştirmesi çabaları” olduğu söylenebilir. Bununla birlikte tanımı kimin yaptığı da önem kazanmaktadır. Örneğin ABD’nin tanımı bu çerçevenin dışına çıkmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı, mali destek verilen ve başka ülkelerdeki toplumları bilgilendirmeyi veyahut etkilemeyi hedefleyen çalışmaları kamu diplomasisi olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada kamu diplomasisi ile bir hükümet veya toplum etkilenebilir çalışılırken ayrıca ülkedeki fikir ayrılıklarında kamuoyu üzerinde yaratılan etkiyle arzu edilen kararların ve yaklaşımların benimsenmesi hedeflenmektedir. Bu noktada prestij kazanmak, propaganda yapmak, ulus markalama kamu diplomasisinin çeşitli araçlarındadır.¹¹

Gonesh ve Melissen, kamu diplomasisini tanımlanmasını akademik bir çalışma olarak görmektedir. Ancak dikkat çektikleri ayrıntılardan biri yurtdışındaki ulusal imajın, ulusal siyasi gündeme alınmasından dolayı politik bir meseleye büründüğünü belirtmektedir. Bu nedenle riskli bir süreç olarak görülebilir. Zira hem iç siyasette hem de ikili ilişkilerde bir baskıya neden olabilir. Bu noktada kamu diplomasisinin propaganda özelliği öne çıkmaktadır. Propaganda sürecinde baskı değil, ikna ve etkileme önemlidir. Diğer yandan kamu diplomasisi çok yönlü bir iletişimi temsil etmektedir. Farklı aktörlerin “katılım”ı, devletler arasında sağlıklı bir “diyalog” ve “karşılıklılık” ilkesi üzerinden eşit yaklaşım önemlidir. Bu noktada kamu diplomasisi özellikle propaganda özelliği üzerinden bakıldığında geleneksel diplomasiye ötesine geçmektedir. Geleneksel diplomaside diplomatlar, farklı hükümetler, yönetimler ve temsilcilerle muhataptırlar. Ancak kamu diplomasisi, diplomasiye toplumsallaşması olarak daha geniş bir olgunun parçasıdır. Kamu diplomasisi, toplumla alakalı olmasına rağmen diplomatları da içerdiği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca diplomatlar, resmi temsil görevi taşımaktadır. Ancak kamu diplomasisinde kullanılan araçların yerleştiği ve yerel aktörlerle güçlü bağlar kurduğu ortadadır.¹²

Kamu diplomasisinde önemli konulardan biri devletlerin, başka toplumları etkilemesidir. İkinci olarak ise belirlenen hedef önem taşımaktadır. Kamu diplomasisi tanımından da anlaşılacağı üzere temel amaç farklı bir devletin ve uluslararası

¹¹ Seyfi Say, “Propaganda için Kullanılan Bir Örtmece Olarak Kamu Diplomasisi Kavramı”, *İnsan & İnsan*, Sayı: 4, 2015, s. 23.

¹² Ashvin Gonesh ve Jan Melissen, “Public Diplomacy: Improving Practice”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, Lahey, 2005, s. 3-4, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20051000_cdsp_paper_diplomacy_5_gonesh_melissen.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

kamuoyunun ilgisini çekmekte ve desteğini alabilmektir. Bu amaçla sağlıklı bir kamu diplomasisi yürütülmesi için hedef ülkenin ve toplumun inanç, kültür, hassasiyet ve düşüncelerinin anlaşılması gerekmektedir. Ancak bunun üzerinden belirlenen bir strateji başarıyla sonuçlanabilir. Ayrıca ülkenin tarihi, toplumsal yapısı, ekonomisi, iç ve dış politikaları hakkında çeşitli araştırmalar yapılması önem taşımaktadır.¹³ Zira hedefin ve amacın belirlenmesi, kamu diplomasisini daha etkili bir hale getirirken, devletlerin de kazanımını azami seviyeye çıkaracaktır.

Kamu diplomasisinin ön plana çıkmasının çeşitli üç ana nedeni bulunmaktadır. İlk olarak 21. yüzyılda dış politika sorunları artık sadece hükümetlerin girişimleriyle çözülememektedir. Özellikle küreselleşmenin yaşandığı bir dönemde bilginin kontrolsüz bir şekilde akışı, karar alma mekanizmalarına çeşitli baskı unsurlarının etkisi, sivil toplumun gittikçe güç kazanması ve medyanın oynadığı rol sivil aktörleri önemli hale getirmiştir. İkinci olarak liberal değerlerin hâkim olduğu dünya sisteminde vatandaşların taleplerinden biri daha şeffaf ve hesap veren yönetimlerdir. Bu durum devletler için hükümetlerin yanı sıra çeşitli güç ve etki merkezlerinin oluştuğunu göstermektedir. Son olarak ise dış politika ile iç politika her geçen gün daha da iç içe girmektedir. Bu durum, küreselleşmenin getirisi olan yerelle küreselin iç içe geçmesi yüzünden daha komplike bir hal almıştır. Söz konusu bağlamda da diplomasi ve etki araçları genişlemek zorunda kalmıştır.¹⁴

Kamu diplomasisinin temellerinin dört kavram üzerinde şekillendiğini dile getiren Gregory, bunların anlama, planlama, katılım ve savunma olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımlar küçük, orta ve büyük devletlerin veya devlet altı ve devlet dışı aktörlerin kamu diplomasisinde bulunabilir. Bu noktada kamu diplomasisi kavramının devletlerin faaliyet alanının dışına çıktığı da anlaşılmaktadır. Öncelikle anlamaya bakıldığında kamu diplomasisi, hedef olarak bir ülkenin toplumunu veya kitleyi almaktadır. Bu noktada dinleme, araştırma veya farklı araçlarla hedef kitleyi bilmek ve kültürlerini, tutumlarını ve davranışlarını anlamak, kamu diplomasisinin başarılı olmasındaki gerekli ön koşuldur. Burada karşılıklı bağımlılık durumu ortaya çıkmaktadır. Zira Gregory'a göre A'nın başarısı, B'nin ne düşündüğüne ve yaptığına bağlıdır. B'nin düşünceleri ve eylemleri de A'nın davranışını etkilemektedir. Ayrıca

¹³ Meltem Ünal Erzen, *Kamu Diplomasisi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2014, s. 109.

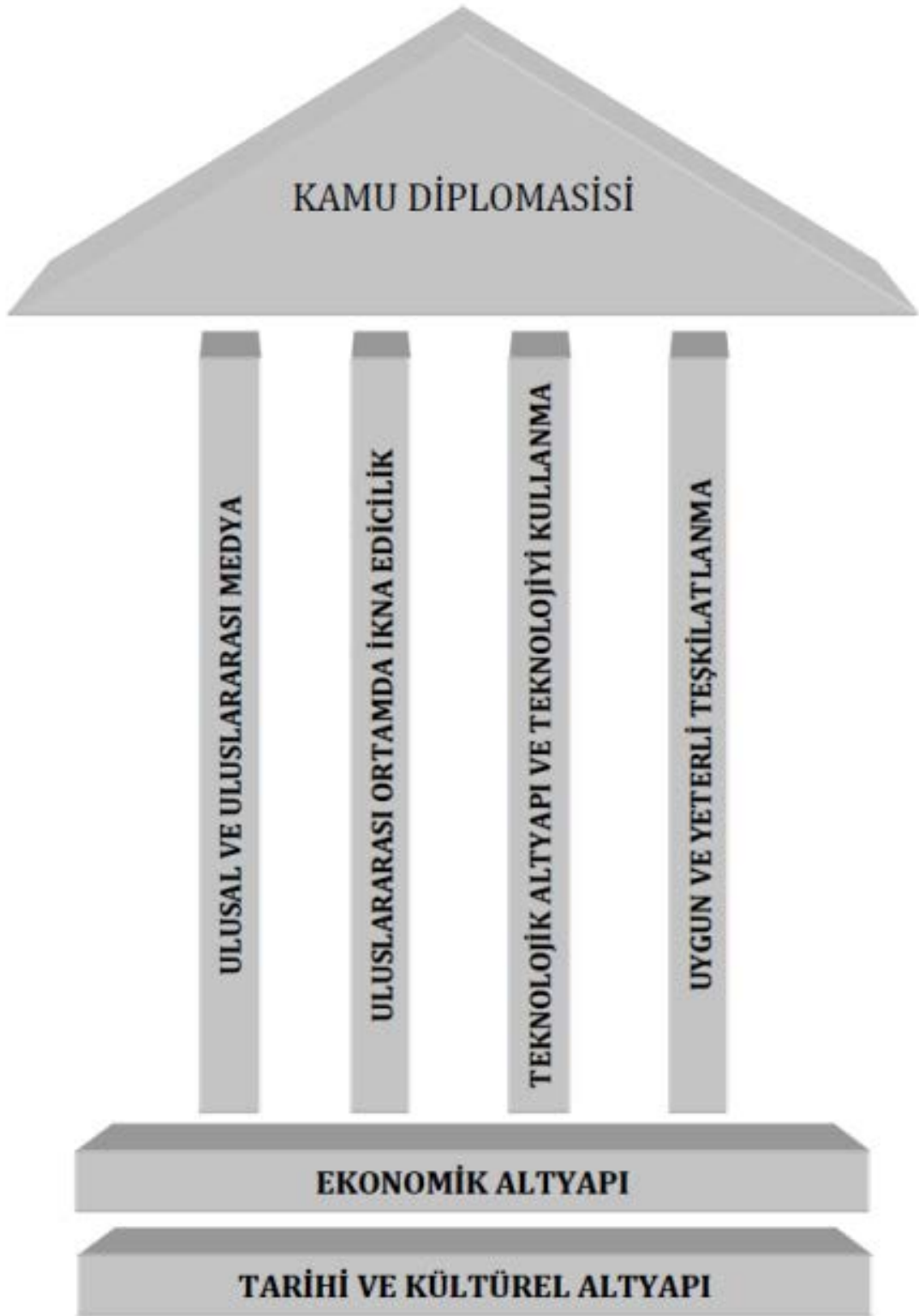
¹⁴ Gonesh ve Melissen, "Public Diplomacy: Improving Practice", s. 6.

anlamanın ikinci boyutu, operasyonel verimliliğin, programların hedeflerle alakasının ve hedef kitle üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi çerçevesinde gelişmektedir. Bu noktada hesap verebilirlik ve iyileştirme ön plana çıkmaktadır. Zira başarısız ya da ilgisiz bir programın değiştirilmesi söz konusudur. Bu anlamayı ölçebilmek içinse veri toplama, ölçüm, analiz, odak grupları ve saha raporları gibi nitel ve nicel araçlar vardır.¹⁵

Planlama, genel olarak liderlere politika oluşturmak, uygulama konusunda tavsiyelerde bulunmak, stratejiler geliştirmek, stratejik yönlendirme sağlamak, kamu diplomasisi aktörlerini koordine etmek ve değişime uyum sağlamak gibi faaliyetleri içermektedir. Bu adım birçok sektördeki süreçlere benzese de temel amaç, gruplar arasındaki diplomatik ilişkiler kapsamında kamu çıkarlarını ilerletmektir. Katılım, grup çıkarları peşinde koşan hükümetleri, ortakları, düşmanları ve küresel kamuoyunu hedef alan bir stratejik yaklaşımdır. Ağlar ve sınır ötesi ilişkiler, katılıma dayanmaktadır. Katılım, temelde diyaloga, mantıklı tartışmaya, başkalarının görüşlerine açıklığa, sorular yoluyla öğrenmeye, farklı amaçlarla konuşmamaya ve ortak anlamlar çıkarmaya önem vermektedir. Katılımda katılımcılar genellikle eşit statüye ve ortak hedeflere sahiptir. Eğer yumuşak güç varsa oldukça etkilidir. Katılım, eğer olumsuz etki yaratırsa veya temas sürdürülmezse değeri oldukça sınırlıdır. Son olarak savunma, dikkat çekme, güven oluşturma ve hedefi kendi çıkarları doğrultusunda ikna etmeye dayanmaktadır. Bu noktada öncelikle kendi çıkarı, mümkün olduğu durumlarda karşılıklı çıkarlar ve ortak sorunlar üzerinde iş birliği geliştirilmeye çalışılmaktadır. Hedefi etkileyebilmek için aklın ve duygunun ön planda olduğu eylemler, konuşmalar ve görüntüler kullanılmaktadır. Savunmada temel odağı, stratejik yöntem ve politika ile diplomaside gündem belirleme, karar alma, ikna etme ve aktörleri harekete geçirme gibi müzakereye dayalı olmayan unsurlardır. Bu arada anlama ve planlama bilişseldir. Katılım ile savunma ise operasyoneldir.¹⁶

¹⁵ Gregory, "American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation", s. 355-356.

¹⁶ Gregory, "American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation", s. 356-361.

Şema 2: Kamu diplomasisinin oluşum, temelleri ve sütunları

Kaynak: Haluk Karadağ, “Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma”, *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 2023, s. 71.

Tablo 1: Geleneksel ve 21. yüzyıl kamu diplomasisinin karşılaştırılması

	Geleneksel	21. Yüzyıl
Şartlar	Çatışma, devletler arasındaki gerginlikler	Barış
Amaçlar	Hedef kitle davranışının değiştirilmesiyle hedef ülkelerde siyasi değişim elde etmek	Yurtdışında ülke içim olumlu itibarı ve anlayışlı bir ortam yaratmak amacıyla siyasi ve ekonomik çıkarların teşvik edilmesi
Stratejiler	İkna, toplumları yönetmek	İlişkileri kurmak ve sürdürmek, halkla etkileşimde bulunmak
İletişimin Yönü	Tek yönlü iletişim (monolog)	İki yönlü iletişim (diyalog)
Araştırma	Varsa çok az	Geri bildirim dayalı bilimsel araştırma
Mesajın Bağlamı	İdeolojiler, ilgi alanları	Fikirler, değerler
Hedef Kitleler (Kamular)	Hedef ülkenin “genel” kamuoyu; mesajların göndericisi ve alıcısı	Kitlelere ayrılmış, iyi tanımlanmış kamular+yerel kamular; Katılımcılar
Kanallar	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni medya; genellikle ağlar aracılığıyla kişiselleştirilir
Bütçe	Hükümet sponsorluğunda	Kamu ve özel ortaklık

Kaynak: Gyorgy Szondi, “Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 305.

Bununla birlikte kamu diplomasisinin temellerinin dayandığı konulara dikkat çekmek gerekmektedir. Zira söz konusu kavramlar, kamu diplomasisinin amacını ve araçlarını özetler niteliktedir. Bu noktada Şema 2’nin önemli bir görsel olduğu belirtilmelidir. Şema 2’de görüleceği üzere bir devletin tarihi ve kültürel mirası önemli bir etki yaratmakla birlikte bunun üzerine güçlü bir ekonomik yapı inşasıyla birlikte kamu diplomasisinin temelleri atılmaktadır. Bu süreçte yani tarihi, kültürel, ekonomik ve hatta siyasi açıdan güçlü bir devlet, medya ve yeterli teşkilatlanma üzerinden teknolojiyi de kullanarak ikna edici bir aktöre dönüşebilmektedir. Böylelikle ise kamu diplomasisi denilen kavram ortaya çıkmakta ve kısa, orta ya da uzun vadeli politikalar

neticesinde sonuç üretmektedir. Diğer yandan kamu diplomasisi sürekli bir değişim sürecindedir. Bu noktada geleneksel ve 21. yüzyıl kamu diplomasisi şeklinde ayırım ortaya çıkmış ve farklı özelliklere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu farklılıkları Szondi, Tablo 1’deki gibi çerçevelemektedir.

1.2. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç

Güç nedir? Uluslararası ilişkilerde en çok tartışılan kavramlardan biri olan güç, karşınızdaki bir devlete istediğinizi yaptırabilmeniz ya da istemediğiniz bir şeyi yapmasını engelleyebilmeniz olarak tanımlanabilir. Bu noktada bir açıdan bir ülkenin başka bir ülkeye iradesini kabul ettirmesi güç kavramını özetlemektedir. Realist çerçeveden bakıldığında bir devletin temel hedeflerinden biri gücün peşinden gitmek ve elde etmektir. Zira anarşik bir yapının olduğu dünya sisteminde ancak bu şekilde hayatta kalılabilmektedir.¹⁷ Devletlerin birbirlerine güçleri kapsamında bir politika benimsetme ve bunun neticesinde çıkan çatışma ise savaştır. Bu noktada Prusyalı komutan Carl von Clausewitz’in “Savaş Üzerine” eserine dikkat edilmelidir. Çünkü eserinde Clausewitz, savaşı başka bir devlete iradenin kabul ettirilmesi sürecinde uygulanan şiddet içerikli gücü ve buna karşı gösterilen tepkiyle ortaya çıkan durumu savaş olarak tanımlamaktadır.¹⁸

Ancak güç sadece askerlerin hâkim olduğu kriterler üzerinden şekillenmemektedir. Mearsheimer’a göre güç, realizmle alakalıdır.¹⁹ Ancak bu sınırlı bir bakış açısı sunmaktadır. 1970’lerden itibaren gücün tanımı ve kapsamı değişmeye başlamıştır. Bu noktada da güç, askeri güç tanımlamasının dışına çıkmıştır. Örneğin 1973 yılında dünyada yaşanan enerji ve ekonomi krizi, bütün sorunların askeri yöntemlerle çözülmeyeceğini göstermiştir. Zira Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), dünyanın en büyük askeri kapasitesine sahip olsa da Körfez ülkelerini enerji tedariki noktasında ikna etmeye yetmemiştir. Bununla birlikte Sovyet Sosyalist

¹⁷ Michael G. Roskin ve Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: Uİ’nin Yeni Dünyası*, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2015, s. 27.

¹⁸ Emrah Kaya, “Ripeness Levels and Their Relations with the Success of the Negotiation Method: CPP-NPA, TTP, IRA”, *Gazi Akademik Bakış*, 16(32), 2023, s. 294.

¹⁹ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Nonon & Company Ltd., New York, 2001, s. 12-13.

Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması, dünyada askeri gücün ikinci plana atılmasına neden olmuştur. Böylelikle askeri kuvvet olarak görülen sert gücün yanı sıra devletleri ve toplumları iknaya dayalı yumuşak güç, sert ve yumuşak gücün bir uyum içinde kullanıldığı akıllı güç ve günümüzde gücün en önemli kaynaklarından biri olan ekonomik güç kavramları ortaya çıkmıştır.²⁰

Sert, yumuşak, akıllı ve ekonomik güç arasında çeşitli benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Bu noktada Tablo 2, söz konusu güç kavramlarının çerçevesini çizmektedir.

Tablo 2: 21. Yüzyılda güç ve politika

GÜÇ	POLİTİKA	STRATEJİ	AKTÖRLER	KAVRAMSAL
Sert	- Topyekun Savaş	- Askeri İşbirliği	- Silahlı Kuvvetler	- Terörle Savaş
	- Sınırlı Savaş	- Kriz Yönetimi	- Özel Kuvvetler	- Kitli İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme
	- Düşük Yoğunluklu Savaş	- Etnik Temizlik & Göçe Zorlama	- Paramiliter Unsurlar	- Başarısız (Kırılgan) Devletler
	- Gerilla Savaşı	- İç Savaş	- Özel Askeri Şirketler	- Barış Koruma
	-Terörizm	- Ayaklanma Çıkarma & Bastırma	- Milis Gücü	- Ulus-Yapıcılık
	- Savaş Benzeri Harekat	- İşgal & İmha	- Gerilla Kuvvetleri	- Önleyici Vuruş
	- Savaş Dışı Harekat (İnsani yardım, Barış Koruma, Operasyonel vb.)	- Barış Adına El Koyma	- Terörist Örgütler	- Enerji Güvenliği
		- Ülke İnşası	- Yasa Dışı Örgütler	- Sivil Kontrol
			- Gizli Servisler	
			- Bozguncu Ajanlar	
Yumuşak	- Diplomasi	- Güvenlik Ortamını Şekillendirmek	- Hükümetler Arası Örgütler (BM, Avrupa Birliği (AB) vb.)	- Modernizm
	(Müzakere, Görüşme, Konferans)	- Rejim Restorasyonu	- STK'lar	- Realizm
	- Zorlayıcı Diplomasi	- Kontrol Altına Almak	- Vakıflar & Dernekler	- Demokrasi Projeleri
	- Kurumsal ve Kültürel İlişki ve Programlar	- Dinler Arası Diyalog	- STK'leri & Lobiler	- Yeni Muhafazakârlık
				- Genişletilmiş Ortadoğu Projesi

²⁰ Cengiz Özel, "Yumuşak Güce Bütünsel Bakış", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 2018, s. 2-3.

	- İyi Yönetişim Ortak Demokrasi Açık/Sivil Toplum	- Misyonerlik - Yıkıcı Faaliyetler	- Medya - Düşünce Merkezleri - Üniversiteler	- İnsan Hakları - Postmodernizm - Azınlıklar & Öteki
Akıllı	- Tanıtım ve İmaj - Dönüşüm - Fikirler Savaşı - Halk Hareketleri - İnternet Özgürlüğü - Marka Geliştirme - Siber Güvenlik	- Propaganda & Psikolojik Savaş - Dezenformasyon - Gündemi Belirlemek - Bilim Diplomasisi - Değişim Programları	- Sosyal Medya - Barış Kolordusu - Vatandaş Kolordusu - Gazetecilik - Gerilla Gazeteciliği - Elit Tabaka Etki Ajanları - Hackerlar	- Kamu Diplomasisi - Sosyal Radar - Halkların Duyarlılık Analizi - Twitteroloji - Algılama Yönetimi - Yumuşak İstihbarat - Siber Savaş
Ekonomik	- Ekonomik Yardım Programları - Ekonomik Kısıtlamalar - Ekonomik Zorlamalar (Ambargo, Ticaret Yasağı vb.) - Finansal Tuzaklar - Ekonomik İstihbarat - Şeffaflık	- Dış Yardıma Bağımlılık - Ekonomik Kaynakların Ele Geçirilmesi - Pazar Geliştirme - Dış Borç Tuzağı - Ekonomi Tetikçiliği - Borsa Tehdidi - Ekonomik Örtülü Operasyonlar	- ABD Merkez Bankası - AB ECHO - Çokuluslu Şirketler - IMF, DB; DTÖ - BM Dev. Fonu - Para Piyasaları - Ulusla. Finansörler - Yasadışı Örgütler	- Liberalizm - Serbest Piyasa - Kalkınma Projeleri - Küreselleşme - Postmodernizm - Entegrasyon - Karşılıklı Bağımlılık - Özelleştirme - İşleyen Merkez

Kaynak: Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2017, s. 167-168.

Devletlerin gücünün temel kaynakları nedir sorusuna bakıldığında Morgenthau, bunu çeşitli açılardan ele almaktadır. Öncelikle coğrafya, nicel güç unsurları arasındadır. İngiltere gibi ada olması, deniz kıyısında bulunması, önemli boğazlara ev sahipliği yapması önemli avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca büyük bir devletle komşu olması, ekonomisinin ve nüfusunun yetersiz olması önemli zayıflıklar arasındadır. İkinci olarak gıda ve hammadde gibi doğal kaynaklar, bir devletin gücünün belirleyici etkenleri arasındadır. Çünkü kaynakları sayesinde devlet halkının refahını arttırabilir,

dışarıya daha az bağımlı olmaktadır ve olası bir savaşı sürdürme kapasitesi elde etmektedir. Üçüncü olarak sanayi kapasitesi, bir devletin üretim gücünü ve ekonomisini temsil etmektedir. Dünya siyasetine dikkat edildiğinde sanayileşmesini tamamlamış olan devletler, en güçlü ve etkili aktörler arasındadır. Dördüncü olarak askeri hazırlık süreci önem taşımaktadır. Bir devlet, olası bir saldırıya ne kadar kısa zamanda cevap verebilirse o kadar güçlü ve caydırıcıdır. Beşinci olarak bir devletin demografik özellikleri önemlidir. Zira ülke geneline dengeli dağılmış bir topluma sahip olan devlet daha güçlüdür. Nüfusun bir noktada toplanması bir nevi zayıflık ve tehdit riski demektir. Altıncı olarak ulusal karakter, önemli bir etkidir. Savaşçı bir milleti işgal etmek zordur. Bu nedenle savaşçı bir topluma sahip olan devlet, güçlü kabul edilmektedir. Yedinci olarak ulusal moral yani toplumun kalitesi ve hükümetin niteliği önemlidir. Eğitimli bir toplum ülkenin ve ekonominin ana itici gücüdür. Ayrıca rasyonel kararlar alan bir hükümet, en doğru tercihleri yapacağı düşünüldüğü için önemli güç etkenleridir. Sekizinci olarak diplomasinin kalitesi ön plana çıkmaktadır. Bu sayede bir yönetim kurduğu ilişkiler ve sağladığı güç dengeleri üzerinden karşısındaki aktörü etkileyebilecektir.²¹

Güç kavramının içeriği sürekli olarak değişiklik göstermektedir. Bunun en büyük kanıtlarından biri ise kamu diplomasisinin güce kattığı yeni boyuttur. Zira güç ile kamu diplomasisi arasında doğrudan bağlantı vardır. Özellikle Nye'nin geliştirdiği yumuşak güç, kamu diplomasisinin eş değeri olarak görülebilir. Yumuşak gücün amacı da kamu diplomasisinde olduğu gibi askeri yani sert güç kullanmadan karşısındaki aktörü ikna etmeye dayanmaktadır. Özellikle "birinin istediği sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneği" bu durumu özetlemektedir. 1990'larda geliştirilen kavramla birlikte kamu diplomasisi daha anlaşılır bir nitelik kazanmıştır.²² Bir aktörü etkilemenin temel olarak üç yolu vardır. Bunlar tehditlerle baskı yapmak, ödemelerle davranış değişikliğini teşvik etmek veya aktörü etkilemek ve kendinize katılması için ikna etmektir. Yumuşak güç ile kamu diplomasisi, ikinci ve üçüncü

²¹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace*, Sixth Edition, Revised by Kenneth W. Thompson, Alfred A. Knopf, New York, 1985, s. 127-162; Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 6. Basım, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 137-150.

²² Ernest J. Wilson III, "Hard Power, Soft Power, Smart Power", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, 2008, s. 114.

seçenekte hemfikirdir. Bu üç seçeneğin bir arada kullanılması ise akıllı gücü beraberinde getirmektedir.²³

Güç kavramı, güçlü ülkeler ve gücün kaynakları çeşitli dönemlerde değişime uğramaktadır. 16. yüzyılda İspanya, dünyanın en güçlü devletiyken gücün kaynağı altın, sömürge ticareti, paralı ordular ve hanedan bağları olmuştur. 17. yüzyıla gelindiğinde Hollanda ana güç ve ticaret, sermaye piyasaları, donanma güç kaynağına dönüşmüştür. 18. yüzyılda Fransa ana güç olurken nüfus, kırsal endüstri, kamu yönetimi, ordu, kültür güç kaynağı olmuştur. Bu süreç bile gücün derinleşme ve genişleme sürecini özetlemektedir. İlk dönemlerde ekonomi ve askeri güç ön plana çıkarken daha sonra kültür gibi yumuşak güç unsurları da etkili olmuştur. 19. yüzyılda İngiltere ön plana çıkarken Endüstri, siyasi uyum, finans ve kredi, donanma, liberal normlar (yumuşak güç), ada konumu güç kaynakları arasında yer almıştır. 20. yüzyılda ABD, ana aktöre dönüşmüş ve ekonomik ölçek, bilimsel ve teknik liderlik, jeopolitik konumu, askeri güçler ve ittifaklar, evrensel kültür ve liberal uluslararası rejimler (yumuşak güç) güç için belirleyici olmuştur. Son olarak 21. yüzyıl gücün geldiği son noktayı özetlemektedir. ABD, hala liderliğini korurken teknolojik liderlik, askeri ve ekonomik ölçek, ulusötesi iletişim merkezi (yumuşak) gücün ana kaynakları arasındadır.²⁴

Bir ülkenin kamu diplomasisi çerçevesinde yumuşak gücünü arttıracak olan çeşitli boyutlar bulunmaktadır. Bunlar ayrıca yumuşak gücün ölçülmesinde kullanılmaktadır. Öncelikle kültür ve fikirlerin geçerli küresel normlarla eşleşmesi önemli bir etkidir. Zira bir devlet, küresel sistemde etkili oldukça ve temel kuralları belirleyebildikçe yumuşak güçte güçlü olduğu düşünülebilir. İkinci olarak bir devlet, küresel haber medyasında konuların nasıl sunulduğunu etkileme ve çeşitli iletişim kanallarına erişimi olduğu sürece yumuşak güç noktasında etkilidir. Bu sayede bir devletin hem yumuşak güç hem de kamu diplomasisi açısından ikna ve etkileme kabiliyeti artacaktır. Üçüncü olarak bir ülkenin güvenilirliği yerel ve uluslararası

²³ Snow, "Rethinking Public Diplomacy", s. 3.

²⁴ Joseph S. Nye, *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*, Sixth Edition, Pearson Longman, 2007, s. 65.

davranışlarla artırıldığında yumuşak güç konusunda etkili olduğu söylenebilir. Bu sayede devletler, güvenilir bir aktör olarak kabul edilecektir.²⁵

1.3. Kamu Diplomasinin Teknikleri ve Araçları

Kamu diplomasinin amacı, diğer devletlerin vatandaşları olan ve yabancı izleyici olarak tanımlanabilecek insanların düşüncelerinin etkilenmesidir. Bu sayede devletlerin yurtdışındaki yumuşak gücü arttırılmaktadır. Bu durum çift yönlü bir akış sağlamaktadır. Kamu diplomasini uygulayan bir devlet, önce hedef kitlesini veya devleti anlatmaktadır. Daha sonra ise hedefe kendisini anlatmaya ve bu konuda daha donanımlı olmaya çalışmaktadır. Bu süreçte hem kısa hem de uzun vadeli üç süreç yürütmektedir. İlk olarak belirli spesifik konuları savunan kampanyalar yürütmektedir ve bu kısa vadelidir. Örnek olarak Filistin mevzusunda hassas olan Latin Amerika ülkelerinde İsrail'in hava saldırılarını kınamaya yönelik söylemler gibi. İkincisi bir devlet kısa ve uzun vadeli politikalarla prestijini arttırmaya çalışmaktadır. Örneğin afet atlatmış bir ülkeye yapılan yardımlar hem kısa hem de uzun vadede ülkelerin prestijinin önemli oranda artmasını sağlamaktadır. Örneğin Osmanlı Sultanı Abdülmecit'in 1847 yılında İngilizlerin yönetimi altında kıtlıkla boğuşan İrlanda'ya gönderdiği yardım, günümüzde hala anılmaktadır. Son olarak ise uzun vadeli ilişkiler kurulması hedeflenmektedir. Buna örnek olarak ise yabancı ülkelerdeki öğrencilere burs imkânı sağlayarak ülke içinde eğitim verilmesi, uzun vadede olumlu kazanımları beraberinde getirecektir.²⁶

Bu noktada görüleceği üzere devletler kısa, kısa ve uzun ve uzun vadeli çeşitli politikaları hayata geçirmeye çalışmaktadır. Kamu diplomasisi kapsamında atılan adımların önceliği halkı etkilemektir. Zira hedef, teknik ve araçlar bunun üzerinden inşa edilmektedir. Kamuoyu oluşturmada ve toplumu etkilemede önemli rolü olan kişi ve kurumların faaliyetleri, kamu diplomasisinde önceliklidir. Bu bağlamda kamu diplomasinin gerçekleştirilme aşamaları ön plana çıkmaktadır. Kamu diplomasisi, dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, hedef kitlede farkındalık yaratma amacı taşımaktadır. Çeşitli bilgi kaynakları üzerinden kamuoyuna güvenli bilgi

²⁵ Snow, "Rethinking Public Diplomacy", s. 4.

²⁶ Gonesh ve Melissen, "Public Diplomacy: Improving Practice", s. 7.

sağlanmaktadır. Daha önce belirlenen strateji çerçevesinde topluma aktarılan bilgi, hedefin ikna sürecini ve istenilen yöne yönelmesini hedeflenmektedir. Böylelikle hedefin algısı kontrol edilebilir. Bu sayede ikinci aşama olan uyandırma aşamasına geçilmektedir. Yani kamu diplomasisi yürüten aktör, hedef kitlenin belirli politikalar hakkında daha fazla bilgi edinmesini sağlamaktadır. Bu sayede toplumda farkındalık oluşmaktadır. Ayrıca oluşan farkındalıkla birlikte ikna süreci kolaylaşmaktadır. Farkındalık oluştuktan sonra üçüncü aşamaya, yani savunuculuğa geçilmektedir. Bu noktada belirlenen politikalar, hedef kitle içinde ikna edilen taraftarlar sayesinde daha geniş kitlelere yayılmaktadır. Bu ise dördüncü aşamadır. Bu noktada kamu diplomasisinin sonuç vermeye başladığı ve istenilen politikaların toplumda yer edindiği görülmektedir.²⁷

Karadağ, kamu diplomasisine, tekniklerine ve araçlarına dair geniş bir perspektif çizmektedir. Bu süreçte kamu diplomasisinin enstrümanlarını şöyle özetlemektedir:

...kamu diplomasisinin bir dış politika tekniği olduğundan bahsetmişken uygulamada çeşitli vasıtaları (enstrümanları) kullandığını söyleyebiliriz. Bunlar sırasıyla kültürel vasıtalar, eğitim ile ilgili vasıtalar, ekonomik ve sosyal vasıtalar, teknolojik vasıtalar, askeri vasıtalar ve dini vasıtalar. Uygulamada kamu diplomasisi bu vasıtaların bir kısmından ya da tamamından istifade etmektedir. Kültürel vasıtalar kamu diplomasisi uygulamalarını iletme vazifesini yerine getiren yazılı basın/medya ile görsel basın/medyadır. Günümüzde yazılı basın yerini dijital platformlara bırakmış ve pek çok haber dijital ortamlardan paylaşılmaya başlamıştır.

Devletlerin kendi prestijlerini sürdürmek amacıyla çeşitli ülkelerden farklı sanatçı, bilim insanı ve siyasetçilere verdikleri ödül, nişan ve madalyalar da bu kapsamda ifade edilebilecek kamu diplomasisi uygulamaları arasında yer almaktadır.

Yabancı dil eğitimi de kamu diplomasisinin kültürel enstrümanları arasında yer alan önemli bir unsurdur. Bu kapsamda bireylerin kendi arzularıyla yabancı dil öğrenme istekleri o dilin konuşulduğu ülkenin yumuşak gücünün bir göstergesi olurken devletlerin çeşitli kuruluşları vasıtası ile dil eğitimi vermesi kamu diplomasisi kapsamında yer almaktadır.

Kamu diplomasisinin eğitim ile ilgili vasıtaları ise devletler tarafından sağlanan çeşitli burslar aracılığı ile öğrenci yetiştirme ve değişim programlarıdır. Özellikle lisans ve lisansüstü programlar kamu diplomasisinin en uzun vadeli etki yaratan stratejisini oluşturmaktadır. Bu kapsamda öğrenim gören öğrenciler daha uzun süreli etkiye maruz kalmakta ve hayatlarının belirli bir süresini geçirdikleri ülke ile aralarında bir bağ meydana gelmektedir. Bunun tersi örneklerle rastlamak mümkün görülse de olumlu örnekler olumsuzlara nazaran daha fazla olmaktadır.

Kamu diplomasisini devletlerin yumuşak güçlerinin amaç odaklı hale dönüştürülmüş biçimi olarak tanımlarken ekonomik ve sosyal vasıtaları da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Özellikle dünya çapında düzenlenen olimpiyatların ve dünya futbol

²⁷ Ali Çiçek, "Soft Power, Public Diplomacy and Public Diplomacy Techniques: A Conceptual Evaluation", *Turkish Business Journal*, 3(6), 2022, s. 113.

şampiyonası benzeri sportif faaliyetlerin ülkelerin tanıtımlarının bir aracı olarak kamu diplomasisi bağlamında ele alınması önemlidir.²⁸

Kamu diplomasisi, kendi idealinizi başkasına kendi idealiymiş gibi kabul ettirme sürecidir. Bu süreçte çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bunlar dinleme, savunma, kültürel diplomasi, değişim diplomasisi ve lobiciliktir. İlk olarak dinlemek, yukarıda bahsedildiği üzere hedef kitleyi anlamak ve bunun üzerinden strateji geliştirmek için kamu diplomasisinin ana unsurlarından biridir. Zira dinleme sürecinde, aslında en önemli veriler toplanılmaktadır. Savunma, belirli bir politikanın veya fikrin hedef kitlenin hafızasına kazınacak şekilde aktarmasıdır. Bu süreçte medya, bilgilendirme büroları, büyükelçilikler, konsolosluklar ve STK'lar gibi farklı aktörler kullanılmaktadır. Bu sayede hedef kitle üzerinde olumlu izlenimler yaratması için hükümet politikaları duyurulmakta ve çeşitli bilgiler aktarılmaktadır. Bu noktada bir nevi savunma amacı da vardır. Zira hedef bir kitle üzerinde farklı aktörlerin etki yaratma gayesi olabilir. Örneğin Türkiye ile Ermenistan, Fransızlar üzerinde 1915 yılında yaşanan olaylar çerçevesinde bir kamu diplomasisi rekabeti yaşanmaktadır. Diğer bir araç ya da teknik ise kültür diplomasisidir. Kültür diplomasisi, dünyanın çeşitli aktörlerinin odaklandığı bir araçtır. Özellikle devletler ve toplumlar üstün bir kültüre ve medeniyete sahip olduklarını düşünmektedir ve kültürel diplomasi üzerinden bir etki yaratmaya çalışmaktadırlar. Kültür diplomasisi, insan ve toplum merkezli bir süreçtir. Devletlerin etkisi daha sınırlıdır. Ancak kamu-sivil ortaklığı önemlidir. Kültürel diplomasi konusunda kültürel değişimi de beraberinde getirmektedir ve İngilizlerin British Council'i, Fransızların Alliances Frances'i, İspanyolların Cervantes Institute'sü ve Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü bu süreçte önemli kuruluşlardır. Bir diğer araç olan değişim diplomasisi, kısa ve uzun vadede etki yaratmaktadır. Özellikle hedef ülkenin geleceği olan gençlerin ülkeye getirilmesi ve vatandaşlarını yabancı ülkelere göndermesi kültürel etkileşimi de sağlamakla birlikte taraflar arasındaki ön yargıyı kaldıracak olan bir süreçtir. Diğer yandan hedef gençlerin ülkeyi tanınması ve dilini öğrenmesi, önemli bir etkileşimi ve yakınlaşmayı beraberinde getirmektedir. Son olarak lobicilik, kamu diplomasisi yürüten bir ülkenin uluslararası alanda kendi iddialarını ve argümanlarını doğru yöntem ve araçlarla savunması, yani insanların kendi karar alma mekanizmalarında etkilenmesi ve ikna edilmesidir. Ancak unutulmaması gereken kamu diplomasi teknikleri her ülke için aynı şekilde

²⁸ Karadağ, "Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma", s. 69.

yürütülmez. Örneğin ABD’de lobicilik faaliyetleri yoğunken, Orta Doğu ülkelerinde değişim programları daha etkili sonuçlar verebilir.²⁹

1.4. Kamu Diplomasisi ve Propaganda

Kamu diplomasisinin propagandadan en önemli farkı, dinlemektir. Zira propaganda bir kişiyi ya da kitleyi dinlemeden bir şeyler anlatma amacı taşımaktadır. Ancak bunun karşısında kamu diplomasisi, dinleme üzerinden gelişen bir stratejiye sahiptir.³⁰ Çeşitli çalışmalarda kamu diplomasisi ile propagandanın benzer olduğu ima edilse de aslında durum farklıdır. Zira kamu diplomasisi güven temelli bir konudur. Ancak propagandanın içeriği ve amacı farklıdır. Özellikle propaganda doğru ya da yanlış olmasını önemsemeksizin bir aktörün, hedef kitlede etki yaratabilmek amacıyla yaptığı manipülasyonu yayması olarak görülebilir. Kamu diplomasisi güven tesis ederek ikna etmenin yerine endişeler üzerinden toplumlara zarar verecek olan birer canavar ortaya çıkmasını da sağlayabilir. Örneğin bir Afrika ülkesinin ABD’yle kurduğu ilişkilerin sömürüye yol açacağına dair Rusların yürüttükleri süreç, ABD’nin Irak’a demokrasi getirmek için müdahale ettiklerine dair söylemleri veya Çin’in kazan-kazan yaklaşımıyla ülkeleri borç tuzagına çekmeye çalışması birer propaganda sürecidir. Ancak propaganda ne olumlu ne de olumsuz bir içeriğe sahiptir. Önemli olan bu kavramı kimin hangi amaçlarla kullandığıdır. Örneğin ABD ve Rusya örnekleri propagandanın olumsuz örnekleridir. Zira devletler, çıkarları için gerçeği çarpıtmaktadır. Ya da Hitler Almanya’sında kurulan “Propaganda Bakanlığı” da kavramın olumsuz amaçlar için kullanıldığını göstermektedir. Ancak örneğin ABD’nin emperyalist amaçlar güttüğünü, Rusya’nın Afrika’da otoriterliği arttırdığını ve Çin’in ülkeleri güzel sözler ve yatırımlarla kandırarak kendisine bağımlı birer borçlu devletlere dönüştürdüğünü söylemek, propagandanın olumlu yönünü göstermektedir.³¹ Bu bağlamda Şema 3, kamu diplomasisi ile propaganda arasındaki farklılıkları ve benzer noktaları göstermektedir.

²⁹ Çiçek, “Soft Power, Public Diplomacy and Public Diplomacy Techniques: A Conceptual Evaluation”, s. 114-116.

³⁰ Çiçek, “Soft Power, Public Diplomacy and Public Diplomacy Techniques: A Conceptual Evaluation”, s. 114.

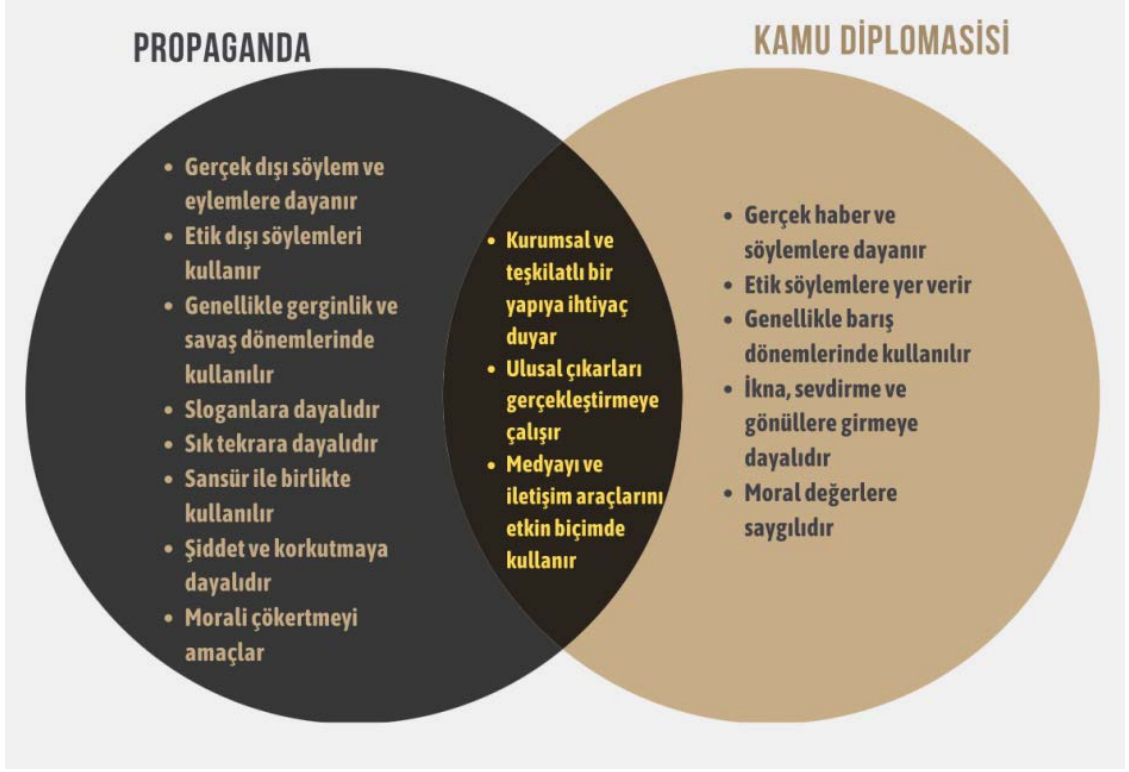
³¹ Karadağ, “Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma”, s. 67-69.

Propaganda, bir noktada atılacak olan hukuk ve insanlık dışı adımın ya da izlenecek olan yanlış ve tartışmalı politikanın meşrulaştırılmaya çalışılması olarak kabul edilebilir. Bu durumun en önemli örneği ABD'nin 2003 yılındaki Irak işgali sürecinde yaşanmıştır. Bilindiği gibi ABD, Irak'a girebilmek ve elini uluslararası hukuk bazında güçlendirebilmek için çeşitli iddialarda bulunmuştu. İlk olarak Saddam Hüseyin yönetiminin elinde kitle imha silahlarının (KİT) üretildiği ve bulunduğu iddia edilmişti. Ayrıca Saddam'ın terör örgütü El Kaide'yi desteklediği propagandası yapılmıştı. Daha sonra ise Saddam'ın vatandaşlarını katleden bir tiran olduğuna dikkat çekilmişti. Saddam, geçmişte özellikle İran-Irak Savaşı sırasında vatandaşlarını KİT'lerle katletmiş bir isimdi. Ancak 2003 yılında Irak'ta ne KİT bulunmakta ne de toplu bir katliam olayı yaşanmaktaydı. Ayrıca Saddam ile El Kaide arasında ilişki olduğuna dair kesin bir kanıt yoktu. KİT'lere dair bilgiler hatalı istihbarat verilerine dayanmaktaydı. Bu noktada özellikle CNN gibi medya kuruluşları, ABD'nin dış politikasında bir propaganda aracına dönüşmüştü. İşgal öncesi dönemde CNN, Saddam'ın hem ABD'nin hem de dünyanın çıkarları ve huzuru için en önemli tehdit kaynaklarından biri olduğuna dair kamuoyu oluşturmaya çalışmıştı. Lakin ABD'nin işgali sonra Irak'ta KİT'leri olmadığı ve ülkenin daha büyük bir kaosa sürüklenmesi nedeniyle ABD işgalini haklı çıkaracak bir veri elde edilememişti. Bunun üzerine CNN, ABD yönetiminin iddialarından kontrol etmeden ve şüphe duymadan yayınladığı için özür dilemiştir.³² CNN'in o zamanki ve sonrasındaki tutumu tartışmalıdır. Ancak bu noktada bir medya kuruluşu üzerinden propaganda çerçevesinde nasıl bir süreç izlediği görülmektedir.

Snow, kamu diplomasisini kamuya yönelik diplomasi olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte kamu diplomasisi çerçevesinde insan etkileşiminin, propagandadan çok daha az manipülatif yöntemlerle ön plana çıktığını ve merkezde yer aldığını savunmaktadır. Bu noktada propaganda ideal bir durum yaratmamaktadır. Zira etik sorunların da bulunduğu propagandanın manipülatif bir özelliği vardır. Zira enformasyon ya da propaganda savaşı yaşanmaktadır. Bu durum psikolojik savaşın da bir parçasıdır ve toplumlar üzerinden olumsuz etki yaratabilmektedir. Ancak ideal bir durumda hedef kitle, göndericiden yani halkla ilişkiler görevlisinden STK'lara kadar uzanan aktörlerden gelen mesajları tüketen bir gruba dönüşmektedir. Ancak bu durum

³² Jorge Tuñón Navarro, "From Propaganda to New Public Diplomacy: Experienced and New Stakeholders in International Communication", *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, No 50, 2019, s. 152.

çift yönlüdür. Fikir alışverişinde tüketici proaktif bir hal almaktadır. Ayrıca propaganda sürecinde çeşitli araçlar suistimal edilerek kullanılırken blog yazarı bir vatandaş da resmi bir görevli kadar kamu diplomatına dönüşebilmektedir. Özellikle çeşitli kanallar üzerinden geliştirilen ilişki güvenilir ve teyit edilebilirdir.³³

Şema 3: Kamu diplomasisi ile diplomasi arasındaki farklar ve ortak noktalar

Kaynak: Karadağ, “Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma”, s. 73.

1.5. Kamu Diplomasisi ve Medya

Uluslararası ya da devletler arasındaki ilişkilerin temel dinamikleri politika, diplomasi ve küresel iletişim kavramları çerçevesinde şekillenmektedir. Bu kavramlardaki değişimler, medya ve diplomasi alanındaki değişimlerin de ana etkeni olmuştur. Özellikle medyanın yerel, bölgesel ve küresel siyasetteki ve diplomasideki rolü yeni kavramları ortaya çıkarmıştır. Bunlar medya diplomasisi, teleplomasi,

³³ Nancy Snow, “Public Diplomacy and Propaganda: Rethinking Diplomacy in the Age of Persuasion”, *E-International Relations*, <https://www.e-ir.info/2012/12/04/public-diplomacy-and-propaganda-rethinking-diplomacy-in-the-age-of-persuasion/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

fotoplomasi, sesli diplomasi, anında diplomasi ve gerçek zamanlı diplomasi olarak kavramsallaştırılabilir. Medya, diplomaside önemli bir etken olsa da özellikle kamu diplomasisinin gelişmesiyle önemli bir araca dönüşmeye başlamıştır. Medya ile diplomasi arasındaki bağa yönelik araştırmalar artsa da bunun bazı konularla sınırlı kaldığı eleştirisi yapılmaktadır. Ancak her geçen gün bu alana olan ilgi gittikçe artmaktadır. Ayrıca yeni bir alan olması nedeniyle “medya diplomasisi”, “televizyon diplomasisi” veya “CNN Etkisi” gibi yeni moda kavramlar ortaya çıkmış ve belirsizlik derinleşmiştir.³⁴

Medyanın temel rollerinden biri bilginin yayılmasıdır. Zira söz konusu bilgiler üzerinden hedef kitlelere ulaşılmakta ve ikna gerçekleştirilmektedir. Bu noktada basın büroları diplomatik misyonların merkezine dönüşmüştür. Basın ataşeleri ve enformasyon dairelerinin asıl görevinin bilginin yayılması ve halkla ilişkilerin koordinasyonu olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda medyanın rolü daha net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca politik açıklamalar, söylemler veya istatistiksel veriler gibi birçok resmi bilginin bulunduğu ve irtibat noktası olduğu yer medyadır.³⁵

Bir toplumun bilgi almasını sağlayan medya, artık günümüzde sadece bir devletin ya da bölgenin toplumuna hitap etmemektedir. Özel sektörün de dahil olduğu küreselleşme çağında yaşanan değişim, birçok şeyi etkilediği gibi medyanın da nüfuz ettiği ve kapsadığı alanı genişletmiştir. Özellikle internetin ve sosyal medyanın tanıdığı imkân, 24 saat yayın yapıldığı ve haberlerin dijital ortama aktarıldığı bir ortamda medyanın etkisini genişletmekle beraber derinleştirmiştir. Web 2.0 iletişim teknolojileri ve Facebook, Twitter ve YouTube gibi yeni medya araçları, toplumlar ve yönetimler arasındaki etkileşimi hızlandırmıştır. Bu durum “ben” medyasının “biz” medyasına dönüşmesine yol açmıştır. Artık yerel haberciliğin yerine küresel yayın anlayışı hâkim olmaktadır. Bu durum kamu diplomasisi araştırmalarında medyayı daha önemli ve etkili araca dönüştürmektedir. Geçmiş dönemde Türkiye ile Latin Amerika devletleri arasında yaşanan bir gelişme, gazetelerin önemsiz bir kısmında günler sonra yer edinirken günümüzde uzak iki coğrafyanın liderinin açıklamalarını anbean

³⁴ Eytan Gilboa, “Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effects”, *Diplomacy and Statecraft*, 12:2, 2001, s. 3

³⁵ R.S. Zaharna, “Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives: Information and Relational Communication Frameworks”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 88-90.

dinlemek mümkündür. Bu durum ise karşımıza etkileşim halinde olan, iş birliği yapan, mücadele eden ve sadece birbiriyle çarpışan çeşitli kamuları ve diplomasisi getirmektedir. Böyle bir ortamda medya, kamu diplomasisi kapsamında diğer toplumları etkilemek için araç olarak kullanılırken rekabetin de ana araçlarından birine dönüşmektedir.³⁶

Bununla birlikte medyanın etkisi, geleneksel medyanın yanı sıra yeni medya unsurlarıyla birlikte artmıştır. Geleneksel medyadan kasıt radyo, televizyon, kitap ve gazetedir. Ancak yeni medya internet ve sosyal medyadır. Medyanın artan etkisi iki boyutludur. İlk olarak kamu politikalarını etkileme kapasitesi artmıştır. Bu noktada hükümetler medyanın kendi imajlarını doğrudan etkilediği için daha dikkatli olmaktadır. Bir ülkenin medyada nasıl tasvir edildiği, bir krizin nasıl ele alındığı ve çalışanlarının medya ile olan etkileşimi, kamu diplomasisinin kritik unsurları arasındadır. Bununla birlikte stratejik bir yaklaşımın geliştirildiği söylenebilir. Zira dışişleri bakanlıklarının stratejik rolü artmış ve kolaylaştırıcı, başlatıcı ve hatta arabulucu rolü güçlenmiştir. Bu noktada diplomatların, sadece diğer ülkelerin temsilcileriyle muhatap olmanın ötesinde kamusal alanı daha etkili kullanma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Diplomatların özellikle gazeteciler, akademisyenler ve STK'larla daha aktif bir etkileşime girmesi önemli hale gelmiştir. Bu noktada medyanın ikinci boyutu ön plana çıkmaktadır. Yani diplomatlar, yaptıkları açıklamalar ve kurdukları ilişkilerle sadece diğer devlet yöneticilerine ve temsilcilerine değil, halka da hitap etmeye başlamıştır. Bu durum diplomatların iş yükünü arttırırken, yapılan bir açıklamanın medya üzerinden diğer toplumları etkileme kapasitesinin artması nedeniyle diplomatların hareket alanı da azalmıştır. Zira yapılan bir açıklama bir toplumun dost ya da düşman olarak belirlenmesinde etkili olabilmektedir.³⁷

Kamu diplomasisi ile medya arasındaki bağ önemli bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişki önemini kaybetmeden bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Yazılı basın yerini dijital basın almaktadır. Bu sayede yerli ve yabancı basın dünyanın birçok yerine ulaşabilmektedir. Bunun farkında olan devletler de güçlü, sağlıklı ve etkili kamu diplomasisi için kendi argümanlarını ve değerlerini savunacak ya da en azından eleştirmeyecek çeşitli medya organları oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye'de Anadolu

³⁶ Snow, "Rethinking Public Diplomacy", s. 8.

³⁷ Gonesh ve Melissen, "Public Diplomacy: Improving Practice", s. 21.

Ajansı (AA) ve İhlas Haber Ajansı (İHA) vardır. Özbekistan’da ise Dunyo³⁸ ve Özbekistan Ulusal Haber Ajansı (UzA)³⁹ isimli haber ajansları bulunmaktadır. Bununla birlikte dünyanın genelinde önemli bir etkisi ve haber paylaşımı noktasında geniş bir ağı bulunan ABD merkezli Associated Press, Rusya merkezli TASS, İngiltere merkezli Reuters, Almanya merkezli DWelle, Çin merkezli Xinhua gibi ajanslar bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli kanallar da mevcuttur. Türkiye merkezli TRT World ile TRT Arabiya, İngiltere merkezli BBC World News, Fransa merkezli France 24, ABD merkezli CNN International, Rusya merkezli Russia 24, Çin merkezli CCTV News ve Katar merkezli Al Jazeera English bunların arasında sayılabilir. Ayrıca radyo kanalları faaliyetlerini sürdürmektedir. İnternet de radyo yayınları için büyük imkân tanımaktadır. Bununla birlikte sadece belirli bölgeler üzerine odaklanan basın yayın organları da mevcuttur. Örneğin post-Sovyet coğrafyada liberal görüşe sahip olan ve bu çerçevede yayın yapan Radio Free Europe/Radio Liberty bilinmektedir.⁴⁰ Son olarak devletler arasında doğrudan hedef kitleyi dikkate alan organlar da mevcuttur. Örneğin Türkiye’nin TRT bünyesinde TRT O’zbekcha önemli bir kamu diplomasisi aracıdır.⁴¹

Dikkat edildiğinde söz konusu süreçte, yani mesaj verici ile mesaj alıcı arasında medya bir aracı rolü oynamaktadır. Bu rol çeşitli süreçlerde devletlerin etkisine maruz kalabilmektedir. Örneğin ABD’nin desteklediği Radio Free Europe/Radio Liberty, Batı’nın liberal değerlerini eleştirebilmesi mümkün değildir. Bu noktada ise geleneksel medya, kamu diplomasisinde önemli bir araç ve etki unsuru olabilmektedir. Ancak yeni medyanın farklı bir yüzü bulunmaktadır. Zira yeni medya, daha çok internetle alakalıdır. Bu bağlamda yeni medyanın üç ana özelliği ön plana çıkmaktadır. İlk olarak aradaki farklı aktörleri ortadan kaldırmaktadır. Yani internet ortamında mesaj alıcı ile mesaj verici temasa geçebilmektedir. Buradaki ana kavram “etkileşim”dir. İkinci olarak yeni medya, büyük gruplar içinde bireylere hitap edebilmektedir. Daha spesifik bireylerin ve grupların belirlendiği süreçte “kitlesizleştirme” kavramı ortaya çıkmaktadır. Son olarak ise hedeflenen bir kitleye bir anda hitap edilmesine gerek

³⁸ Dunyo Information Agency, <https://dunyo.info/en>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

³⁹ O’zbekiston Milliy Axborot Agentligi, <https://www.uza.uz/en>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁴⁰ Karadağ, “Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma”, s. 69.

⁴¹ TRT O’zbekcha, <https://www.trt.net.tr/uzbek/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

kalmamaktadır. Yani bir gazete veya bir televizyon kanalı belirli bir süre için bir gruba hitap etmektedir. Ancak internette bulunan bir yazı sürekli olarak mesaj alıcıya hitap etmekte ve alıcının sürekli olarak mesaja ulaşması mümkün hale gelmektedir. Bu durum “eşzamansızlık” kavramının ortaya çıkmasına yol açarken toplumun çeşitli kitleleriyle zaman mefhumuna bağlı kalmaksızın gerçekleştirilen etkileşim yeni medyanın çerçevesini çizmektedir. Yeni medya, gelişen teknolojinin bir ürünüdür. Bu ürün, bilginin iletilmesinde ve etkileşimde devletlerin etkisini azaltmış ve sınırları ortadan kaldırmıştır. Bu sayede devletler, STK’lar, topluluklar, şirketler ve bireyler, daha fazla siyasal sürece katılarak politik süreci ve neticesinde kamu diplomasisini dönüştürmüştür.⁴²

Medya, kamu diplomasisi sürecinde mesaj gönderen aktörlerin ve bu süreçte aktif olan kurumların elini güçlendiren temel araçlardan biridir. Özellikle kamuoyu oluşturma imkânı bir noktada ikna kabiliyetinin hayata geçmesi demektir. Gündemi belirleme noktasında sağladığı imkân ise en çok cezbedici yanlarından biridir. Bir devletin yumuşak gücü ve etki kapasitesi, gündemi ne kadar belirlediği üzerinden de ölçülebilir. Bu süreçte ön plana çıkarılan ayrıntı, hedef kitle ile mesaj gönderici arasındaki farklılıkların değil, ortak noktaların ön plana çıkarılmasıdır. Bu sadece birliktelik duygusu yaratılabilecek ve kitlenin algıları şekillendirilebilecektir. Örneğin Batılı medya organları sürekli olarak Orta Doğu’nun ve Afrika’nın terör, çatışma ve kaos içinde olduğunu propagandasını yapmaktadır. Ayrıca Rusya’nın otoriter, Çin’in totaliter ve Latin Amerika’nın ABD’nin arka bahçesi olduğu algısı işlenmektedir. Bununla birlikte Batı ülkeleri ve toplumları zengin, gelişmiş, sorunsuz, insan haklarına ve demokratik değerlere saygılı ülkeler olarak lanse edilmektedir. Batılı medya üzerinden Batı dünyası, kendisini bir model olarak sunarken çeşitli ülkeleri ve toplumları etkilemektedir. Bunun neticesinde ülke yönetimleri Batı’yla iş birliği yapmanın daha avantajlı olduğunu düşünmekte ve toplumlar, Batılı sistemin daha sağlıklı olduğunu düşünerek bu yapıyı tercih etmektedir. Bu noktada Batılı ülkeler büyük bir prestij elde ederken önemli bir ikna kabiliyetine de sahip olmaktadır. Böylelikle izledikleri politikaları daha kolay bir şekilde meşrulaştırma imkânı

⁴² Gaye Aslı Sancar, Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012, s. 216-217.

kazanmakta ve rakip ülkelerin politikaları itibarsızlaştırılabilmektedir.⁴³  rneğin ABD, Afganistan'ı ve Irak'ı çeşitli baŗta terörizmle küresel mücadele s ylemeleriyle iŗgal ederken, Türkiye'nin sınır ötesindeki terörizmle mücadele operasyonlarını eleŗtirebilmektedir.

⁴³ Fatih Barıtcı ve Hediyeullah Aydeniz, “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Medya: TRT World  rneği”, *Erciyes İletiŗim Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2019, s. 1556-1557.

2. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİ

Türkiye, Osmanlı Devleti'nin devamı olarak Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte bağımsızlığını sürdüren tek Türk devleti olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Azerbaycan ile Orta Asya'daki devletlerin bağımsızlığını kazanmasıyla yeni Türk ülkeleri kurulmuştur. Türkiye, ilk dönemden itibaren Özbekistan da dahil olmak üzere bölge devletlerinin bağımsızlığını tanıyan ilk aktör olarak konumlanmıştır. İlk dönemlerde güçlü ilişkilerin temeli atılsa da özellikle Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerde gerginlikler yaşanmıştır. İki devlet arasındaki ilişkileri, Özbekistan cumhurbaşkanları üzerinden iki döneme ayrılabilir. İlk dönem 2016 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı yapan İslam Karimov'un yönetiminde olduğu süreçtir. İkincisi ise 2016 yılında Karimov'un yerine geçen Şavkat Mirziyoyev'dir. Mirziyoyev döneminde Türk-Özbek ilişkileri büyük bir gelişme kaydederken, ilişkiler günümüzde en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

İki devlet arasındaki ilişkilerin izlediği sürece dair liderlerin rolü ön plana çıkarken ayrıca Türkiye'nin Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, Özbek ve Türk halklarının etnik, dil, din, yaşam tarzı, maneviyatı, gelenek ve görenekleri noktasında önemli yakınlıklar olması ve kardeş millet olarak görülmeleri ve son olarak liderlerin barış, istikrar, eşitlik, karşılıklı güven, saygı ve çıkara dayanan proaktif dış politikalarının örtüşmesi güçlü bir iş birliği için gerekli zemini ve motivasyonu sağlamıştır.⁴⁴

2.1. İslam Karimov Dönemi

31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Özbekistan'ın Cumhurbaşkanlık makamına İslam Karimov geçmiştir. Bu süreçte Özbek yönetiminin izlediği temel politikalar arasında bağımsızlığı dünyaya kabul ettirmek, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü bölge devletlerine benimsettirmek, yeni bir ulus yaratmak, Batı'ya açılmak ve radikalizm ve terörizmle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığını

⁴⁴ Imamov Bobir Khojanazarovich, "Relations Between Uzbekistan and Turkey in Various Fields of Culture and Art", *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*, 1(4), 2021, s. 484-485.

engelleme ve sınır güvenliğini tesis etmek olmuştur.⁴⁵ Bu süreçte Özbekistan'ın önündeki en önemli rol model ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Özellikle Türkiye'nin 1930'lu yıllardaki yapısı, Müslüman halka sahip laik bir yapısı olması, ulus kimliğini oturtması önemli cazibe konularıydı. Ancak Karimov, Türkiye'yle olan ilişkilerini güçlendirirken ayrıca ülke içindeki muhalefete karşı elini güçlendirme düşüncesi vardı. Ancak bu noktada Sovyetler Birliği'nden veya Rusya'dan kurtulan Özbekistan'ın kendisine yeni bir ağabey istemediği ortadaydı. Ayrıca Karimov, pan-İslamist bir üst kimliğin yanı sıra pan-Türkçü bir kimliğe de sıcak yaklaşmamaktaydı.⁴⁶

Karimov, yaptığı çeşitli konuşmalarda Türkiye'yi model aldıklarını dile getirmiş ve ortak çıkarlar, algılar ve benzer bir sistem üzerinden güçlü bir ilişki yaratmak istediğinin mesajını vermiştir. Zira Özbekistan için Türkiye'nin önemi birçok noktada ön plana çıkmaktaydı. Türkiye, dünya siyasetinde Orta Asya'daki devletlerle kimlik yani dil, din, etnik köken ve kültür açılarından en çok benzeyen devletti. Ayrıca Türkiye, Orta Asya'nın Batı'ya açılan jeopolitik üssüydü. Türkiye, Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olarak güçlü bir mesaj vermişti. Türkiye'de ulus kimliği inşası bitmiş ve toplumsal istikrar büyük ölçüde sağlanmıştı. Türkiye'nin Batı ile güçlü bir ilişkisi ve liberal sisteme uyum sağlamış ekonomisi vardı. Ayrıca Özbek yönetimi, ülkedeki Sovyet mirasını ve nüfuzunu azaltmak istemekteydi. Batı ile güçlü ilişkileri olan Türkiye'yle kurulacak olan ilişkiler bu süreçte önemli bir seçenek olarak görülmüştü. Bu noktada Türkiye, Özbekistan için önemli bir ülke, değerli bir model ve stratejik bir ortak olarak ön plana çıkmaktaydı. Bu bağlamda Türkiye'nin Özbekistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olmasıyla birlikte temaslar başlamıştır. 4 Mart 1992 tarihinde geliştirilen ve resmi çerçeveye oturtulan diplomatik ilişkilerin ardından Nisan 1992'de Türkiye'nin Taşkent'te ve Ocak 1993'te de Özbekistan'ın Ankara'da büyükelçiliği açılmıştır.⁴⁷

İslam Karimov siyasetinin karakterini anlamak bakımından Özbekistan-Türkiye ilişkilerinde yaşanan gelişmelere göz atmak önemlidir. Özbekistan'ın

⁴⁵ Ömer Faruk Kocatepe, "Özbekistan'ın Yenilikçi Yol Haritası: Mirziyoyev Döneminde Dış Politika Değişimi ve Etkileri" *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı. 53, 2023, s. 88-89.

⁴⁶ Turhan Dilmaç, *Özbekistan'da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 102-103.

⁴⁷ Mehmet Yüce, *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkileri*, SETA, Ankara, 2022, s. 38, <https://setav.org/assets/uploads/2022/03/R195.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

bağımsızlığa kavuşmasıyla iki ülke arasında ilişkiler olumlu yönde seyretnmiştir. Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ve Taşkent'te büyükelçilik açan ilk ülke Türkiye olmuştur. Bu dönemde, Özbekistan'ın BM ve AGİT benzeri uluslararası kuruluşlara üyeliğine yardımcı olmuş, iki ülke arasında eğitim, basın- yayın ve kültür alanlarında ciddi ilişkiler geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra-sıra Özbek öğrenciler Türkiye'nin harp okulları, polis akademisi ve üniversitelerine kabul edilmiştir. Özbekistan'da TRT Avrasya yayın hayatına başlamış, TİKA'nın Taşkent koordinatörlüğü açılmış, Anadolu Ajansı ve TRT temsilcileri Taşkent'e göreve başlamıştır. Bu dönemde TÜRKSOY faaliyete başlamıştır (Kavuncu, 2008). İki ülke liderlerinin gerçekleştirdikleri ziyaretler sırasında ekonomi, ticari iş birliği, sağlık, kültür, eğitim, bilimsel değişim, spor, haberleşme, ulaşım, turizm vs. pek çok alanda ikili anlaşmalar imzalanmış, Türk-Özbek İş Konseyi kurulmuş, Türk iş adamları Özbekistan'da ciddi yatırımlar yapmaya başlamıştır (Budulgan, 2020, s. 175). Fakat Türkiye'ye sığınan muhalif lider Muhammed Salih'in Özbekistan tarafından geri istenmesi talebi Ankara yönetimince kabul edilmediğinden dolayı ikili ilişkilerde bir gerginlik de söz konusuydu. 1999'da Taşkent'te İslam Karimov'a yapılan suikastın ardından Türkiye-Özbekistan ilişkilerinde ciddi kırılma yaşanmıştır. Özbekistan yöne- timi, Türkiye'de eğitim alan öğrencileri ani bir kararla geri çekmiş, Türk dünyasıyla ilgili toplantılarının neredeyse tümünden çekilmiş, Türk girişimcileri baskı altına almış, resmi ve özel Türk liselerini kapatmıştır. Sonraki dönemlerde ilişkilerin onarılması yönünde Türkiye tarafının üst düze girişimleri sonuçsuz kalmıştır. 2003'ün sonunda Başbakan Tayyip Erdoğan'ın ziyaretinden sonra ilişkilerde bir nebze yumuşama yaşansa da 2005'teki Andican olaylarının ardından yeniden soğuk bir döneme girilmiştir. (Kanlıdere, 2017 s. 164 165). Yaşanan gerginlikler sadece ikili ilişkileri zedelemekle kalmamış, Özbekistan'ın Türk dünyasında iş birliği ve entegrasyon projelerinden uzak durmasına neden olmuştur.

Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanmasını ardından liderler arasında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler, ilişkileri giderek güçleneceğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Karimov'un bağımsızlık sonrası ilk ziyaret ettiği ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Özbek liderin, Aralık 1991'de gerçekleştirdiği ziyaret ile devletler arasında karşılıklı dayanışma ve iş birliği çerçevesinde adımlar atıldığı görülmektedir. Şubat 1992'de Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Özbekistan'a bir ziyaret düzenlemiştir. Ziyaret sırasında Özbekistan'ın uluslararası forumlarda Türkiye

tarafından temsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Özbekistan'ın Türkiye'ye duyduğu güven ve Türkiye'yi örnek aldığı daha net bir şekilde görülmektedir. Zira Karimov da ekonominin liberalleşmesi kapsamında Türkiye'yi örnek göstermekte ve Türkiye'nin deneyimlerinden faydalandıklarını vurgulamaktadır. Aralık 1991'deki ziyareti sırasında da Karimov, Türkiye'yi örnek aldıklarını ve Türk tecrübesinden faydalandıklarını Türk mevkidaşlarına söylemiştir.⁴⁸ Karimov'un yaptığı şu açıklama, Özbekistan'ın Türkiye'yle olan ilişkilerinde nelere önem verdiğini ortaya koymaktadır:

Eğer Türkiye bize destek olursa, Özbekleri bundan sonra kimse boyunduruk altına alamaz... Atatürk ilkeleri, bizim Özbekistan'da yapmak istediklerimizle paraleldir. Ben Atatürk'e hayranım ve o'nun Türkiye'de başardıklarını Orta Asya halklarının da başaracağını ümit ediyorum. Ben, Türk halklarının birliği düşüncesini savunuyorum. Bu birlik mutlaka gerçekleşmelidir. Politik bir birlikten ziyade, ekonomik bir birlik kurulabilir. Bunun adına Türk Ortak Pazar'ı da diyebilirsiniz.⁴⁹

Bu ziyaretten dört ay gibi bir süre sonra Türkiye'den Başbakan Süleyman Demirel ile Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Taşkent'e resmi ziyaretler gerçekleştirmişlerdir. Ziyaretler sırasında taraflar arasında ekonomi, ticari iş birliği, kültür, eğitim, bilimsel, sağlık, spor, turizm, iletişim, ulaşım, enerji ve taşımacılık üzerine çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Anlaşmaların yanı sıra Türkiye-Özbekistan İş Konseyi hayata geçirilmiştir. Yapılan anlaşmalar sayesinde Türkiye'den Özbekistan'a çeşitli yatırımcılar ve Türk sermayesi yönelmiştir.⁵⁰

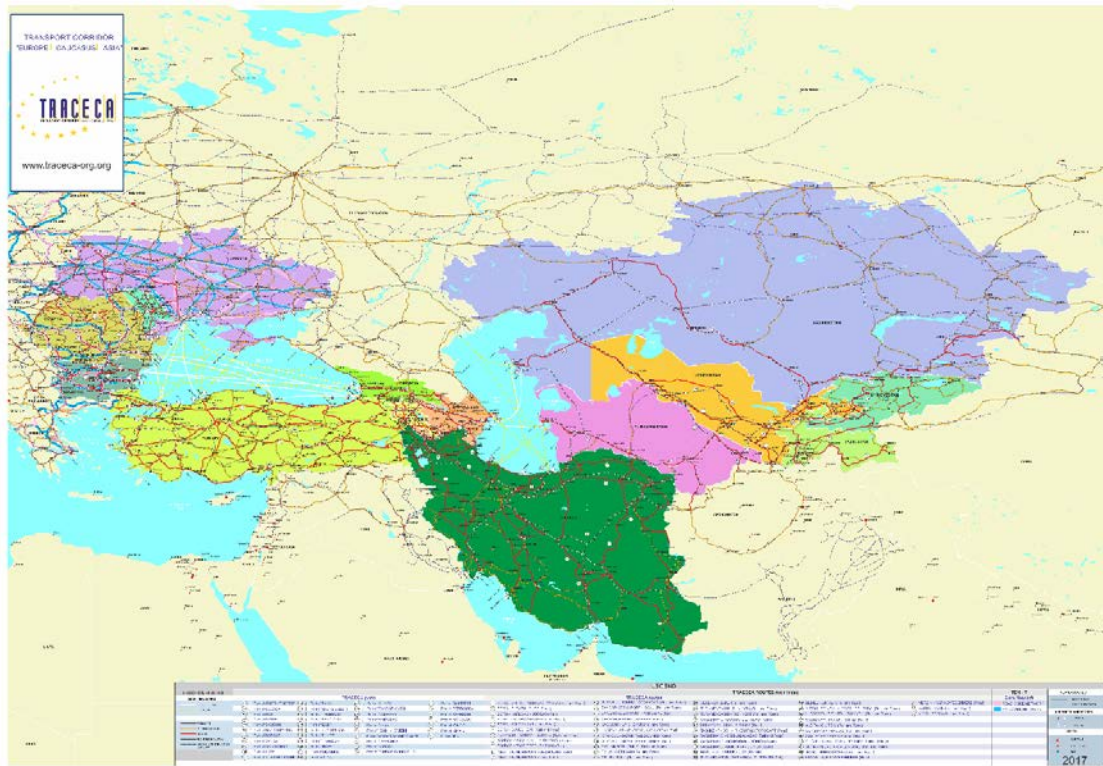
Taraflar arasında kurulan ilişkilerin çeşitli projeler ve kuruluşlar üzerinden de güçlendirilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak projeler ve jeopolitik düzeyde bakıldığında Mayıs 1993'te Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan devletlerinin Ticaret ve Ulaştırma Bakanlıkları, Brüksel'de bir araya gelmiş ve Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA) programını başlatmıştır. Bu adım Özbekistan'ın Batı'yla ilişkilerini güçlendirmek ve arada coğrafi bir bağ inşa etmek istediğinin göstergesidir. AB tarafından finanse edilen TRACECA'nın amacı Avrupa-Karadeniz-Kafkaslar-Hazar Denizi-Orta Asya güzergahında Avrupa ile Orta Asya arasında bir ulaşım, ulaştırma ve taşımacılık koridorunun geliştirilmesiydi. Sürekli bir gelişme ve coğrafi

⁴⁸ Hasan Erdoğan ve Selçuk Çolakoğlu, "Bağımsızlığının İlk Yıllarında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri", *International Congress of Asian and North African Studies-ICANAS* 38, Ankara, 11.09.2007.

⁴⁹ "Özbekistan'la İnşili-Çıkışlı İlişkiler", *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com.tr/haber/ozbekistanla-inisli-cikisli-iliskiler>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁵⁰ Yüce, *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye ile İlişkileri*, s. 38-39.

genişleme eğilimi gösteren TRACECA'ya 1996-1998 döneminde Ukrayna ve Moldova da katılmıştır. Mart 2000'de Tiflis'te düzenlenen Birinci Yıllık Toplantısında Bulgaristan, Romanya ve Türkiye, TRACECA Programına katılma talebiyle Avrupa Komisyonu'na resmi olarak başvurmuştur. Avrupa-Kafkasya-Asya Koridoru kapsamında uzanan hatta Harita 1 'de görüleceği üzere Türkiye ile Özbekistan'ın birbirine ihtiyaç duydukları resmen görülmüştür. Zira Türkiye'nin Asya'ya ve Özbekistan'ın Avrupa'ya açılmasında jeopolitik denklemler bu ülkeleri yakınlaştırmış ve uluslararası taşımacılığın Temel Çok Taraflı Anlaşması'na üye olmuşlardı.⁵¹

Harita 1: TRACECA haritası

Kaynak: “Transport Corridor “Europe-Caucasus-Asia””, *TRACECA*, http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/Routes_Maps/MAP_TRACECA_ROUTES_10_09_2017_300DPI.png, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Kuruluşlar üzerinden güçlendirilmeye çalışılan ilişkilerin temelinde öncelikle 1992 yılında hayata geçirilen Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Toplantısı

⁵¹ “TRACECA History”, *TRACECA*, <http://www.traceca-org.org/en/about-traceca/history-of-traceca/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu durum ekonomik ve jeopolitik açıdan güçlendirilmesi hedeflenen ilişkilerin siyasi ve sosyal boyutunun da inşa edilmesi demektir. Mart 1992’de Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel bir öneri ortaya atmıştı. Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında Orta Asya’da bulunan dört ve Kafkasya’da bulunan bir Türk devleti, yani Türkçe konuşan devlet bağımsızlığını kazanmıştı. Bu ortak nokta üzerinden Demirel, Orta Asya’ya düzenlediği ziyaret sırasında Türk dili konuşan devletler olarak bir zirve düzenlenmesini teklif etmişti. Bu teklife olumlu yaklaşan Türk devletlerinin liderleri, 30-31 Ekim 1992 tarihinde Türkiye’nin başkenti Ankara’da ilk zirveyi gerçekleştirmiştir. Dördüncü zirve, 21 Ekim 1996 tarihinde Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te toplanmıştır.⁵²

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler henüz yeni kurulma ve güçlenme aşamasındayken ilk krizlerini de yaşamaya başlamıştır. Öncelikle 1993 yılından Özbekistan siyasetinde Karimov’un muhalifi olan Erk Partisi’nin lideri Muhammed Salih, Türkiye’ye gelmiştir. Bu durum Taşkent yönetimini rahatsız etmiştir. Salih’in yıllar sonra yaptığı açıklamada Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı Elçibey’in kendisini destekleme kararı aldıklarını iddia etmişti. Ancak Nisan 1993’te Özal’la görüşmeye gitmeyi planlayan Salih, söz konusu ismin vefat haberini almış ve Elçibey de bir süre sonra iktidardan düşmüştü.⁵³ Bu durum, Salih’in zor durumda kalmasına yol açarken Türkiye’nin Özbekistan politikasının değişmesine neden olmuştu. Bunun üzerine gerilen Türk-Özbek ilişkileri, Ankara’nın Salih’in Türkiye’yi terk etmesi üzerine normalleşmeye başlamıştı.⁵⁴

Karimov’un Türkiye ile olan ilişkileri gerilse de Batı’yla olan ilişkileri güçlenmeye devam etmiştir. Özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu’na (BDT) giren Özbekistan, 1997 yılında Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova’nın dahil olduğu

⁵² Aidarbek Amirbek ve Almasbek Anuarbekuly ve Kanat Makhanov, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), 2017, s. 165-175.

⁵³ Fatıma Taşkömür, “How did Turkey-Uzbek Relations Improve after Two Decades of Stagnation?”, *TRT World*, <https://www.trtworld.com/turkey/how-did-turkey-uzbek-relations-improve-after-two-decades-of-stagnation--11677>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); Mayıs Alizade, “Özbek siyasetçi: Özal ile Randevuma Giderken Havaalanında Ölüm Haberini Aldım”, *Independent Türkçe*, <https://www.indyturk.com/node/414066/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/%C3%B6zbek-siyaset%C3%A7i-%C3%B6zal-ile-randevuma-giderken-havaalan%C4%B1nda-%C3%B6l%C3%BCm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁵⁴ Dilmaç, *Özbekistan’da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, s. 104-105.

Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü'ne (GUAM/DEKÖ) katılmış ve 2005 yılına kadar bu örgütte yer alarak GUUAM'ı (Georgia-Ukraine-Uzbekistan-Azerbaijan-Moldova) oluşturmuştur. Terör örgütü El Kaide tarafından düzenlenen 11 Eylül saldırıları sonrasında ve ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sırasında hem bölgedeki radikal dini grupların zayıflaması hem de Rusya'nın etkisinin kırılması için Amerikan ordusuna askeri üs vermiştir. Ancak ABD merkezli Soros Vakıflarının desteklediği renkli devrimlerin Özbekistan'a sıçrama ihtimali üzerine Taşkent'in Washington ile ilişkileri gerilmiştir. Ayrıca bu dönem bölge ülkeleriyle toprak ve etnik konularda sorunlar yaşayan Karimov yönetimindeki Özbekistan'ın hem komşularına hem de diğer ülkelere karşı daha izole bir tutum benimsemesi sorunlu dış politikayı beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Özbekistan'ın Türkiye'yle de olan ilişkileri genellikle gergin seyretnmiştir.⁵⁵

Buna rağmen 1999 yılına kadar taraflar arasında üst düzey temaslar ve ziyaretler sürmüştür. Örneğin söz konusu tarihe kadar Karimov, Türkiye'yi resmi veya özel gerekçelerle 10 kere ziyaret etmiştir. Bu ortamda ve gergin ilişkiler sürecinde önemli bir gelişme yaşanmıştı. 16 Şubat 1999 tarihinde Karimov'a bombalı bir suikast girişimi gerçekleştirilmişti ve iddialara göre saldırganlardan biri Türk vatandaşıydı. Bu durum gergin olan ilişkilerin kopmasına neden olmuştu. Ayrıca Salih'in Türkiye'de bulunuyor olması ve Türkiye'de eğitim gören Özbek gençlerle temasının olduğu iddiaları Karimov için önemli bir rahatsızlık kaynağıydı.⁵⁶ Ülkeler arasında temasların ve ilişkilerin sürdüğü süreçlerde Salih'in Türkiye'de bulunması, Karimov için önemli bir soru işareti olmuştur. Ancak 1998 yılının şubat ayında dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, Özbekistan'ı ziyaret etmeden önce Salih'i sınır dışı ederek, Karimov'a olumlu bir mesaj vermiştir. Daha sonraki süreçte bir kriz daha atlatılmıştır. Haziran 2000'de Norveç'i ziyaret eden Başbakan Bülent Ecevit, kendisiyle görüşmek isteyen Salih'e Özbekistan'la olan ilişkilerin bozulmaması için randevu vermemiştir. Bu süreçte önemli kriz kaynaklarından biri ise dini terör örgütü Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH) lideri Tahir Yoldaş ile Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan arasında var olan ilişkiydi. Zira iddialara göre Erbakan, Başbakanlığı döneminde Yoldaş ile görüşmüş ve para desteğinde bulunmuştu. Pan-İslamist bir düşünceye karşı çıkan ve laik bir

⁵⁵ Alaeddin Yalçınkaya, "Mirziyoyev Dönemi ile Hızlanan Özbekistan -Türk Dünyası Yakınlaşması", *Yeni Türkiye*, Cilt: 1, Sayı: 125, 2022, s. 124-125.

⁵⁶ "Özbekistan'la İnişli-Çıkışlı İlişkiler", *Aljazeera*.

yönetim anlayışı benimseyen Karimov, bu duruma tepki göstermiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin Özbekistan'a karşı hem muhalif hem de radikal unsurları desteklediğine dair bir algı oluşmuştur. 28 Şubat döneminde yaşananlar ve sonrasında Erbakan'ın görevi bırakmasından açıkça memnun olduğunu dile getirmiştir.⁵⁷

Türkiye sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Ayrıca Orta Asya ülkelerinde yumuşak güç olarak kendisini gösterme ve ilişkileri sosyal ve kültürel zeminde geliştirme adımları atmıştır. Bu noktada 1992 yılında Türk İş birliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) kurulmuştur. Bu kuruluşun başlıca önceliği Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk devletleri olmuştur.⁵⁸ Diğer yandan Türkiye, 1992/1993 eğitim-öğretim yılından itibaren Orta Asya ülkelerinden gelen öğrencilere yönelik Büyük Öğrenci Projesi isimli bir burs programı başlatmıştır. Programın amacı, Orta Asya'da Türkiye'ye yakın bir kitle yetiştirmek ve toplumlar arası bağı güçlendirmektir. Ayrıca Türkiye, Orta Asya'da çeşitli lise ve üniversiteler açmıştır. Ancak bu süreçte bazı sorunlar yaşanmıştır. Öncelikle Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) yeni bağımsızlığını kazanan devletlerde eğitim kurumları açarak hem örgütlenmeye hem de yeni üyeler kazanmaya çalışmıştır. İkinci olarak laik bir yönetim yapısına sahip olan Orta Asya ülkelerinden gelen öğrencilerle özellikle Refah-Yol Hükümeti döneminde tarikat ve cemaatlerin temas kurmaya çalışması önemli bir sorun olmuştur. Karimov, kendisine karşı muhalif olan Salih'in de öğrencilerle temas kurduğu iddiaları üzerine 2.000 öğrenciyi okulları bitip bitmediğine bakmaksızın geri çağırmıştır.⁵⁹

1999'daki saldırı girişiminden, yönetime karşı artan tepkiden ve ülkede yaşanan istikrarsızlıklardan FETÖ gibi grupları sorumlu tutan Karimov, söz konusu örgütü yargılamış ve böylelikle FETÖ ilk kez cezalandırılmıştır. Bozulan ilişkilerin yanı sıra Özbekistan'da artan radikal dini terör örgütlerinin faaliyetleri ve Erbakan'dan sonra tekrar laikliğe olumlu yaklaşan isimlerin yönetime geçmesi iki devlet arasındaki ilişkilerin güçlenmesini sağlamıştır. ÖİH'nün Özbekistan'da artan faaliyetleri ve saldırıları üzerine radikalizmle mücadele bu noktada ilişkilerin normalleşmesinde etkili olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Türkiye'nin terörizmle mücadeleye

⁵⁷ Dilmaç, *Özbekistan'da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, s. 105-107.

⁵⁸ "Tarihçe", *TİKA*, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁵⁹ Gözde Ergin ve Fahri Türk, "Türkiye'de Öğrenim Gören Orta Asyalı Öğrenciler", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2010, s. 36-40.

yönelik önemli bir tecrübesinin olduğunu ve Özbekistan’a destek verilebileceğini dile getirmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve çeşitli güvenlik kurumları, Özbekistan’ın terörizmle mücadele noktasında desteklenmesi için aktif rol almıştır. Sezer’in Ekim 2000’deki Özbekistan ziyareti öncesi söz konusu ülkeye silah desteği ve askeri eğitim konularında yardım yapılması kararlaştırılmıştır.⁶⁰

Karimov görevi boyunca Türkiye’ye 1991, 1994, 1995 ve 1998 yıllarında olmak üzere dört kez resmi ziyaret düzenlemiştir. Türkiye Cumhurbaşkanları Turgut Özal 1993, Süleyman Demirel Mayıs 1996, Ekim 1996 ve 1999, Ahmet Necdet Sezer 2000 yıllarında ziyaretler düzenlemişlerdir. Bu ziyaretlerin yanı sıra Başbakanlık seviyesinde de ziyaretler gerçekleşmiştir.⁶¹ Gergin olan ilişkileri normalleştirme amacıyla 2003 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 2003 yılında bu ülkeyi ziyaret etmiştir. Ancak bu ilişkilerin düzelmesi için yeterli olmamıştır. Zira Başbakan Erdoğan, muhafazakâr kimliğe sahip Erbakan’ın öğrencisi olarak bilinmektedir. Bununla birlikte 2005 yılında Andican’da yaşanan olaylara dair Türkiye’nin Taşkent yönetimini eleştiren BM raporuna destek vermesi nedeniyle ilişkiler tekrardan gerilmiştir. Bu durum 2012 yılına kadar devam etmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, New York’ta Özbekistan Dışişleri Bakanı Kamilov ile görüşmüş ve 2013-2015 yılları için işbirliği planının hazırlanmasına dair uzlaş sağlanmıştır. Bu sayede ilişkiler tekrar başlamıştır. Erdoğan, 2014 yılında Soçi’de Karimov’la görüşerek yeni bir sürecin başladığını göstermiştir. Böylelikle tekrar Özbekistan’a Büyükelçi atanmış ve 10-12 Temmuz 2014 tarihlerinde Özbekistan’ı ziyaret eden Davutoğlu, ilişkilerin düzelmesine resmiyet kazandırmıştır.⁶²

Özbekistan’ın Türkiye’yle olan ilişkileri sadece ikili çerçevede gerçekleşmemiştir. Zira Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Toplantısı Ankara ve Taşkent’te düzenlenirken Karimov yönetimi, Türkiye’yle gerilen ilişkiler paralelinde toplantılara farklı seviyelerde katılım göstermiştir. Hatta 2006’daki

⁶⁰ Dilmaç, *Özbekistan’da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, s. 134-135.

⁶¹ Dinara Tal dybaeva, “Türkiye-Özbekistan İlişkilerinin Yeni Dönemi”, *Avrasya Araştırma Enstitüsü*, <https://www.eurasian-research.org/publication/turkiye-ozbekistan-iliskilerinin-yeni-donemi/?lang=tr>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁶² Taşkömür, “How did Turkey-Uzbek Relations Improve after Two Decades of Stagnation?”; “Özbekistan’la İnşili-Çıkışlı İlişkiler”, *Aljazeera*.

Antalya Zirvesi'ne Özbekistan, katılım gerçekleştirmemiştir.⁶³ Bu durum Özbekistan'ın Türkiye'ye olan soğuk yaklaşımı şeklinde okunabilir.

Tüm gergin ve soğuk dönemlere rağmen Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler üst seviyede olmasa da başta ekonomi olmak üzere çeşitli boyutlarda sürdüğü söylenebilir. Özellikle 2001 sonrası dönemde ilişkilerin daha çok bakanlıklar ve büyükelçilikler düzeyinde sürdüğü görülmektedir.⁶⁴ Bunun en somut göstergelerinden biri olan ikili ticaret hacmidir. Tablo 3'te görüldüğü üzere ticaret hacmi, bazı dönemlerde %50'lik bir düşüş yaşasa da birkaç yıl içinde iyileşme ve tekrar yükseliş görülmektedir.

Tablo 3: 1992-2016 Yılları arasında türkiye ve özbekistan'ın ticaret hacmi (dolar)

Yıllar	Türkiye'nin İhracatı	Özbekistan'a Türkiye'nin İthalatı	Özbekistan'dan Türkiye'nin İthalatı	Hacim
1992	54.492.333	21.019.404		75.511.737
1993	213.508.357	31.933.586		245.441.943
1994	64.530.670	78.625.101		143.155.771
1995	138.541.654	61.528.697		200.070.351
1996	230.554.775	58.054.083		288.608.858
1997	210.588.163	94.772.966		305.361.129
1998	156.180.577	96.207.035		252.387.612
1999	99.139.301	47.476.861		146.616.162
2000	82.647.409	85.794.461		168.441.870
2001	89.725.260	36.045.330		125.770.590
2002	93.735.468	75.342.346		169.077.814
2003	138.422.361	99.461.910		237.884.271
2004	145.225.516	178.671.343		323.896.859
2005	151.070.824	261.466.105		412.536.929

⁶³ Amirbek ve Anuarbekuly ve Makhanov, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu", s. 177-183.

⁶⁴ Emel Özer ve Özlem Yılmaz, "Özbekistan Cumhuriyeti Siyasi Gelişmeler (1991-2010)", *Orta Asya - Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010*, Ed. Necati İyikan, Hiperlink Yayınlar, İstanbul, 2011, s. 430-431.

2006	175.995.482	415.840.964	591.836.446
2007	225.612.432	613.809.936	839.422.368
2008	337.130.217	580.810.110	917.940.327
2009	279.963.522	413.078.836	693.042.358
2010	282.666.367	861.373.489	1.144.039.856
2011	354.489.516	939.882.369	1.294.371.885
2012	449.884.446	813.287.488	1.263.171.934
2013	562.525.829	815.416.701	1.377.942.530
2014	603.013.101	780.706.584	1.383.719.685
2015	488.979.594	711.555.111	1.200.534.705
2016	533.018.382	709.292.468	1.242.310.850

Kaynak: Sema Balcıoğlu, Türkiye-Özbekistan Ticari İlişkileri (1992-2017), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 24.

2.2. Şavkat Mirziyoyev Dönemi

Karimov'un ardından Cumhurbaşkanlık makamına geçen Başbakan Şavkat Mirziyoyev'le birlikte Özbekistan önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Özellikle Karimov'un kapalı bir dış politika izlemesinin ve baskıcı yönetim anlayışının yerine daha açık ve liberal bir tutum benimsemiştir. Mirziyoyev, başta Batı ve Türkiye olmak üzere diğer devletlerle ve bölgesel aktörlerle karşılıklı güven ve kazan-kazan anlayışı çerçevesinde ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır. Mirziyoyev, dört konuya odaklanmıştır. Bunlar Rusya algısı, ABD'yle ilişkiler, Türkiye ile ilişkiler, Türk Dünyası'nda işbirliği ve Orta Asya devletleriyle yaşanan sorunlardır.⁶⁵ Özbekistan yönetiminde ve siyasetinde yaşanan değişim Türkiye-Özbekistan arasındaki ilişkileri de dönüştürmüştür. Karimov döneminde çeşitli gerilimlere ve inişler ile çıkışlara sahne olan ilişkiler, daha istikrarlı bir özellik kazanmakla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Cumhurbaşkanı Mirziyoyev arasında kurulan diyalog ile hızlı bir şekilde güçlenme eğilimi göstermiştir. Bu süreçte üst düzey ziyaretler gerçekleştirilirken karşılıklı güven sağlanmış ve yapıcı diyalog ortamı içinde ilişkilerin stratejik bir nitelik kazanması

⁶⁵ Ali Asker, "Özbekistan Cumhuriyeti: Dış Siyasette Yön Arayışları ve Dönüşüm Eğilimleri (1991-2021)", Baybarshan Ali Kazancı (ed.), *Modern Dünyada Türk Cumhuriyetleri*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 195.

mümkün olmuştur. Diğer yandan iki devlet arasında ilişkilerin daha yapısal bir nitelik kazanması için yeni mekanizmalar kurulmuş ve stratejik ortaklık resmileştirilmiştir.⁶⁶

Cumhurbaşkanı İslam Karimov, 2 Eylül 2016 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Bu süreçte Başbakanlık makamında bulunan Mirziyayev, geçici olarak Cumhurbaşkanı Vekili olarak Karimov'un yetkilerini üstlenmiştir. Böylelikle gergin ve önyargılı ilişkilerin yürütüldüğü süreç terk edilmiştir. Bunun en somut göstergesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 yılında Özbekistan'a gerçekleştirdiği ziyaretidir. 17-18 Kasım 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen ziyarette Başbakan Yardımcıları Veysi Kaynak ve Tuğrul Türkeş, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanı Hakan Fidan da bulunmaktaydı. Heyette bulunan isimlere bakıldığında iki ülke arasındaki ilişkilerin ekonomi, enerji, güvenlik ve kültür olmak üzere üç sacayağı üzerinden geliştirilmek istediği düşünülebilir.⁶⁷

Daha sonraki süreçte özellikle liderler arasındaki diyalog ve diplomasi devam etmiştir. Özellikle ilişkilerin daha da güçlendiği ve daha da istikrar kazandığını söylemek mümkündür. Bu durum hem karşılıklı ziyaretlerle hem yapılan anlaşmalarla hem de çeşitli örgütlerdeki işbirliği ve yakınlaşmayla görülebilir.⁶⁸ Öncelikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Özbekistan ziyaretleri yoğunluk kazanmıştır. Bu bağlamda Erdoğan, ikili ilişkiler kapsamında 29 Nisan-1 Mayıs 2018, Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin (YDSK) ikinci toplantısı için 29-30 Mart 2022, Şanghay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ) 22. Devlet Başkanları Zirvesi'ne katılmak için 15-16 Eylül 2022 ve TDT 9. Zirvesi'ne katılmak amacıyla 10-11 Kasım 2022 tarihleri arasında Özbekistan'ı ziyaret etmiştir.⁶⁹

⁶⁶ Halit Hamzaoğlu, "Turkey-Uzbekistan Relations: Strategic Cooperation and Partnership", *International Journal of Social Sciences*, Volume 6/2, 2022, s. 315.

⁶⁷ "Özbekistan", *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/61064/ozbekistan>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁶⁸ Kocatepe, "Özbekistan'ın Yenilikçi Yol Haritası", s. 93.

⁶⁹ "Yurt Dışı Ziyaretler", *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/yurtdisiziyaretler/?&page=1>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Diğer yandan Cumhurbaşkanı Mirziyayev de Türkiye'ye çeşitli ziyaretler düzenlemiştir. İkili ilişkiler kapsamında 25-27 Ekim 2017,⁷⁰ Türkiye-Özbekistan YDSK toplantısına katılmak için 19-20 Şubat 2020 ve ikili ilişkiler çerçevesinde 15 Mart 2023 tarihinde Türkiye'yi ziyaret eden Mirziyoyev,⁷¹ ayrıca TDT Devlet Başkanları Konseyi Zirvesi'ne katılmak amacıyla 12 Kasım 2021⁷² ve Türkiye'de Şubat 2023'te yaşanan depremlerin ardından düzenlenen TDT Olağanüstü Zirvesi'ne katılmak için 16 Mart 2023 tarihlerinde ziyaretlerini sürdürmüştür.⁷³ Bu ziyaretler, taraflar arasındaki ilişkilerin büyük bir yoğunluk kazandığını ve güvene, karşılıklı saygıya ve kazan-kazan yaklaşımına dayandığının göstergesidir. 2017 yılındaki Türkiye ziyareti sırasında Mirziyoyev'in dile getirdiği “20 yılda birbirimizi ne kadar özlediğimizi gözlerimizden anlayabilirsiniz. Bir kelime bile söylemeden, tek kelime etmeden, sadece birbirimize bakarak anlıyorduk birbirimizi.” sözleri iki ülke arasında kurulacak olan güçlü işbirliğinin mesajı olarak okunabilir.⁷⁴

Bununla birlikte ilişkilerin çok taraflı ve daha yapısal bir nitelik de kazandığı görülmektedir. Ayrıca taraflar arasında yeniden inşa edilen güvenle birlikte askeri konularda çeşitli anlaşmalar da yapılmıştır.⁷⁵ TDT, bu noktada en önemli veri kaynağıdır. Örgütün temelleri Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Toplantısı'na dayanmaktadır. 1992 yılından beri gerçekleştirilen zirveler bir kurumsallaşmayı da beraberinde getirmiştir. Ancak Türkiye'yle de olan gergin ilişkileri ve Karimov'un daha kapalı bir dış politika izlemesi nedeniyle Özbekistan'dan 2009 yılında Nahçıvan'da düzenlenen zirveye bir katılım gerçekleştirilmemiştir. 2-3 Ekim 2009 tarihlerinde gerçekleştirilen zirvede Türk Konseyi ya da Türk Keneşi

⁷⁰ Fatma Aslı Kelkitli, “Uzbekistan’s Foreign Policy Under the Leadership of Mirziyoyev: Struggle to Sustain Autonomy”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, IX (1), 2022, s. 37.

⁷¹ “Konuklar”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/konuk/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷² “Organizasyon Tarihçesi”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷³ “Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara’da Düzenlendi”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-ankarada-duzenlendi_2850, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷⁴ “Uzbekistan & Turkey: Is It Love?”, *Eurasianet*, <https://eurasianet.org/uzbekistan-turkey-is-it-love>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷⁵ Beishenbek Toktogulov, "Uzbekistan's Foreign Policy Under Mirziyoyev: Change or Continuity?", *Eurasian Research Journal*, Vol. 4, No. 1, 2022, s. 61.

olarak da bilinen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması imzalanmıştır. Türkmenistan daimî tarafsızlık statüsünü gerekçe göstererek imzalamazken, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye konseyin kurucu aktörleri olmuştur.⁷⁶

Türkmenistan, Nahçıvan Anlaşması'nı imzalamasa da çeşitli Türk Konseyi çerçevesinde düzenlenen zirvelere katılmaya devam etmiştir. Ancak Özbekistan'dan bir katılım gerçekleşmemiştir. Bu durum 3 Eylül 2018 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpon Ata'da kentinde düzenlenen 6. Zirve'ye kadar devam etmiştir. Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov, söz konusu zirveye Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'i davet etmiştir. 15 Ekim 2019 tarihi ise 7. Zirve düzenlenmiştir. Bu zirve hem Nahçıvan Anlaşması'nın 10. yılı olması hem de Özbekistan'ın Türk Konseyi'ne tam üye olmasıyla tarihi bir nitelik ve önem kazanmıştır.⁷⁷ 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 8. Zirve'de ise Özbekistan, Türk Konseyi'nin adının değiştirilerek TDT olmasını ve Türk Dünyası 2040 Vizyon belgesini onaylamıştır.⁷⁸ Bu durum Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin çok boyutlu, taraflı ve kapsamlı bir şekilde gelişmekte olduğunu göstermiştir.

Türkiye ile Özbekistan arasında gelişen ilişkilerde özellikle Mirziyayev'in benimsediği tutumun etkili olduğu söylenebilir. Zira Mirziyayev, Türkiye'yi örnek almakta ve Erdoğan'dan gerektiğinde destek istemekteydi. Hatta Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyayev, devletin yapılanması ve dönüşümü için Erdoğan'dan bir isim istemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bunun üzerine Ali Babacan'ı işaret etmişti ve bu isme teklifte bulunmuştu. Ancak Babacan, teklifi reddetmişti.⁷⁹

Mirziyayev döneminde izlenilen dış politikada kritik bir değişim süreci yaşanmıştır. Örneğin Karimov döneminde Özbekistan yönetimi, Rusya'ya karşı önce

⁷⁶ “Zirveler”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷⁷ Toktogulov, "Uzbekistan's Foreign Policy Under Mirziyoyev".

⁷⁸ “Organizasyon Tarihçesi”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁷⁹ “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Ali Babacan Açıklaması: Ümmeti Parçalamaya Hakkınız Yok”, *NTV*, https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-ali-babacan-aciklamasi-ummeti-parcalamaya-hakkiniz-yok,7f1PRkQpVvGtLHS9ZavA_A, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Batı'yla yakınlaşmak istemişti. Ancak Batı'dan kendisine yönelen insan haklarına ve baskıcı yönetime karşı Karimov, Rusya'yla yakınlaşmaya çalışmıştır. Ya da Özbekistan, Batı ile ilişkilerini güçlendirmeye çalıştığı bir dönemde Şii yayılcılık politikası izleyen ve radikal dini bir tutuma sahip olan İran'a karşı oldukça mesafeliydi. Ancak hem Batı hem de Türkiye'yle ilişkilerinin sorunlu bir hal aldığı dönemde İran'ı ziyaret etmiştir.⁸⁰ Bu noktada Karimov'un çok yönlü bir dış politika izleme stratejisi izleyemediği görülmektedir. Ayrıca Karimov zamanında Özbekistan'ın komşularıyla olan gergin ilişkileri önemli bir konu olarak Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in önüne çıkmış ve Mirziyoyev, dış politikayı daha geniş bir perspektiften ele almıştır. Bu noktada Budulgan, Mirziyoyev'in Cumhurbaşkanı olmasından kısa bir süre sonra attığı adımları şu şekilde özetlemektedir:

Mirziyoyev, Karimov döneminde bozulan dış ilişkileri düzeltmeye ve yabancı yatırımcıları Özbekistan'a çekmeye çalışmaktadır. 2017 yılında Türkmenistan ve Kazakistan'ı ziyaret eden Mirziyoyev, Kazakistan ile çok sayıda anlaşmaya imza atmıştır. Aynı yıl Moskova'yı ziyaret eden Mirziyoyev, Rusya ile finans odaklı 60 anlaşma gerçekleştirmiştir. Pekin'de "Bir Kuşak Bir Yol" projesi için Özbekistan'a büyük önem veren Çin, Özbekistan ile 20 milyar doların üzerinde değeri bulunan anlaşmalar gerçekleştirmiştir. Mirziyoyev, ABD-Arap ve İslam Ülkeleri Zirvesi'ne katılmış, 2017 yılında Kırgızistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında 2010 yılından beri Özbekistan'ın tek taraflı olarak kapattığı sınır kapıları Kırgızistan'a açılmıştır. Ayrıca iki ülkenin sınır sorunlarının çözümü için önemli adımlar atılmıştır. Tacikistan-Özbekistan sınırında bulunan Patar-Andarhan sınır kapısının da geçişlere açılması ve iki ülke arasında 30 gün vize muafiyeti getirilmesi dikkat çekicidir. Mirziyoyev'in başkan vekilliği döneminde Erdoğan'ın Özbekistan'a yaptığı ziyaret sonrasında ikili ilişkiler gelişmiş, iki ülke arasında 1,3 milyar doları bulan ticaret hacminin beş yılda 5 milyar dolara, on yılda 10 milyar dolara çıkarılması gibi hedefler belirlenmiştir.⁸¹

Mirziyoyev'le birlikte Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler çok boyutlu bir şekilde gelişme göstermiştir. Mirziyoyev'in 25-27 Ekim 2017 tarihinde gerçekleştirdiği ve "tarihi" olarak gösterilen ziyaret sırasında havacılıktan ulaştırmaya, yatırımların geliştirilmesinden diplomasiye, eğitimden askeri konulara, sağlıktan kültüre, ticaretten bankacılığa kadar çeşitli konularda ve alanlarında 26 anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaların önemli bir kısmı, ikili ilişkilerin geleceğini etkileyecek ve belirleyecek bir özellik taşımaktadır. Ayrıca 3,5 milyar dolarlık 35 proje için karar alınmıştır. Vize uygulamaları noktasında önemli bir kolaylık sağlanırken daha sonra

⁸⁰ Emrah Kaya, "İran İslam Cumhuriyeti - Çin Halk Cumhuriyeti Orta Asya ve Güney Kafkasya Siyaseti (1991-2010)", *Orta Asya - Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010*, Ed. Necati İyikan, Hiperlink Yayınlar, İstanbul, 2011, s. 631-632.

⁸¹ Seyit Ali Budulgan, "Özbekistan'ın Jeopolitik Önemi", *Asya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2. Cilt: 4, 2020, s. 178.

devletler arasında 30 gün boyunca vizesiz ziyaretin önü açılmıştır. Bu çerçevede Türk Hava Yolları ile Özbekistan Hava Yolları'nın karşılıklı sefer sayılarının arttırılması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Özbekistan'da faaliyet gösteren yaklaşık 500 Türk firmasının sayısının arttırılması hedeflenmiştir. Bunlara ek olarak Özbekistan, Türkiye'nin öncüsü olduğu Orta Koridor'da önemli bir ülke olarak konumlanmıştır. Orta Koridor sayesinde doğu-batı yönlü güzergahta ve Kuşak-Yol Projesi'nde önemli bir merkez olan Özbekistan, jeopolitik konumunu güçlendirmiş ve kazanımlarını arttırmıştır. Özellikle Özbekistan hem Batı'ya ulaşma hem de Batı'yla olan ilişkilerini güçlendirme noktasında büyük bir imkân ve avantaj elde etmiştir.⁸²

Mirziyoyev ile Erdoğan, sadece karşılıklı ziyaretlerle ilişkileri güçlendirmemiştir. Liderler Pekin, Riyad, Astana ve New York gibi önemli merkezlerde bir araya gelerek ilişkileri geliştirme noktasında çeşitli fırsatları değerlendirmişlerdir. Bu süreçte gerçekleştirilen çeşitli işbirliklerine ve etkinliklere bakıldığında ön plana ilişkilerin stratejik ortaklık düzeyine çıkarılması, Türkiye-Özbekistan Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı, Özbek-Türk İş Forumu, çeşitli inşaat ve altyapı projelerinin hayata geçirilmesi, Ziraat Bank-Özbekistan'ın açılışı ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesi çıkmaktadır.⁸³ Bu durum Tablo 4'te net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 4: 1992-2016 Yılları arasında türkiye ve özbekistan'ın ticaret hacmi (bin dolar)

Yıllar	Türkiye'nin İhracatı	Özbekistan'a Türkiye'nin İthalatı	Özbekistan'dan Türkiye'nin İthalatı	Hacim
2017	726.719	838.368	1.565.087	
2018	1.030.587	869.604	1.900.191	
2019	1.232.077	1.140.193	2.372.270	
2020	1.154.082	969.980	2.124.062	
2021	1.841.623	1.800.043	3.641.666	

⁸² Hasan Ali Karasar, "Özbekistan-Türkiye İlişkilerinde Tarihi Adımlar", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ozbekistan-turkiye-iliskilerinde-tarihi-adimlar/953488>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁸³ Bahtiyar Abduraimov, "Türkiye-Özbekistan İlişkileri Güçleniyor", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ozbekistan-iliskileri-gucleniyor/1060872>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

2022	1.877.542	1.682.538	3.560.080
------	-----------	-----------	-----------

Kaynak: “Ülkelere Göre Dış Ticaret”, *TÜİK*, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 29 Nisan-1 Mayıs 2018 tarihlerinde Özbekistan’a düzenlediği ziyaret sırasında ilişkilere hız verecek ve yapısal çerçevede güçlendirecek olan YDSK kurulması kararlaştırılmış⁸⁴ ve farklı konularda 25 belge imzalanmıştır. Bu sayede taraflar arasında artan ekonomik ilişkiler bağlamında Türkiye, Özbekistan’ın ilk beş ticari ortağı arasına girmiştir. 2021’in sonu ve 2022’nin başında Özbekistan’da faaliyet gösteren Türk firmalarının sayısı 2.123’e ulaşmış ve Türkiye, tekstil, inşaat, sanayi, sağlık, ticaret ve tarım gibi alanlar başta olmak üzere 2021 yılında Özbekistan’da en çok şirket kuran ülke olmuştur.⁸⁵

Özbekistan, Mirziyoyev’le birlikte Kazakistan’a benzer bir şekilde coğrafi engellerini aşmak ve jeopolitik kazanımlarını arttırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle benimsediği politikalardan biri koridorlar konusunda bir merkeze dönüşmektir. Bunun için Kuşak-Yol Projesi’nde aktif bir ülke olmak isteyen Özbekistan, ayrıca İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan gibi ülkelerle anlaşmalar imzalayarak en kısa mesafeden denizlere ulaşmayı hedeflemektedir.⁸⁶ Bu süreçte Özbekistan için kritik ülkelerden biri ise Türkiye’dir. Hem Türkiye’nin örnek alınması hem Türkiye’nin Batı dünyasına ulaşmada bir kapı olması söz konusu ülkenin önemini Özbekistan için arttırmaktadır. Bu nedenle Taşkent yönetimi, Özbekistan’ın Navoi kentinden Türkmenistan’ın Türkmenbaşı Limanı’na bağlanan ve oradan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ulaşım koridoruna ulaşan hatta büyük önem vermektedir. Zira bu hat, Özbekistan’a Türkiye’nin Mersin Limanı üzerinden Akdeniz’e erişim imkânı sağlayacaktır. Bu nedenle söz konusu hat üzerinde çeşitli iyileştirmeler yapan Taşkent yönetimi, ayrıca ülkenin ulaşım altyapısını iyileştirecek ve malların transferine yönelik

⁸⁴ “Uzbekistan, Turkey Launch New Format of Dialogue”, *President of the Republic of Uzbekistan*, <https://president.uz/en/lists/view/3367>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁸⁵ Bahtiyar Abdülkarimov, “Türkiye-Özbekistan Diplomatik İlişkilerinin Tesisinin 30. Yılı Kutlanıyor”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turkiye-ozbekistan-diplomatik-iliskilerinin-tesisinin-30-yili-kutlaniyor/2523625>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁸⁶ Mehmood Ul Hassan Khan, “Özbekistan-Pakistan İlişkileri Güçleniyor”, *Ankasam*, <https://www.ankasam.org/ozbekistan-pakistan-iliskileri-gucleniyor/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

güzergahlarını çeşitlendirecek 2018-2022 için kapsamlı bir strateji belirlemiştir.⁸⁷ Pakistan'ın Türkiye'yle olan güçlü ilişkileri düşünüldüğünde Özbekistan'ın bu ülke ile kurduğu ilişkiler Avrasya jeopolitiğinde üçlü bir sac ayağı oluşturmaktadır. Zira Özbekistan ile Türkiye arasında gelişen ilişkiler, Pakistan'ın da denkleme katılmasıyla Avrasya'daki denklemleri etkileme imkânı kazandıracaktır. Örneğin Özbekistan, Pakistan üzerinden okyanuslara ulaşabildiği sürece Çin'e karşı daha güçlü bir aktör olacaktır.⁸⁸

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in ev sahipliğinde gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları 22. Toplantısı'nda Orta Koridor'un önemi dile getirilmiştir. Dünyada artan tansiyona rağmen Orta Koridor, Çin'den Avrupa'ya uzanan ticaret hattı yeni bir umut kaynağı olarak görülmektedir. Avrupa'dan yapılan açıklamada bu hatta ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Örneğin AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in Hazar ve ötesiyle ilişkileri güçlendirmeyi planladıklarına dair açıklaması bunun kanıtıdır.⁸⁹ Aralık 2022'de yaşanan bir gelişme Orta Koridor kapsamında Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin jeopolitik ve taşımacılık noktasında daha da derinleştiğini göstermektedir. Zira Özbekistan Devlet Demiryolları, Orta Koridor'un ana güzergahları olan Türkmenistan-Azerbaycan-Gürcistan hattı üzerinden Avrupa'ya ilk konteynerin gönderildiğini duyurmuştur.⁹⁰

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin sadece ekonomik boyutla sınırlı kaldığını söylemek mümkün değildir. TDT'ye üye olan Özbekistan'la karşılıklı saygı ve çıkar çerçevesinde siyasi ilişkilerin zemini de güçlendirilmiştir. Buna bağlı olarak gelişen ilişkilerde ve güven ortamında taraflar karşılıklı olarak vizeleri kaldırmıştır.⁹¹

⁸⁷ Hamzaoğlu, "Turkey-Uzbekistan Relations: Strategic Cooperation and Partnership", s. 324-325.

⁸⁸ Michaël Tanchum, "New Turkey-Uzbekistan Strategic Partnership Accelerates Turkey's Rise as a Eurasian Agenda-Setter", *The Turkey Analyst*, <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/688-new-turkey-uzbekistan-strategic-partnership-accelerates-turkey%E2%80%99s-rise-as-a-eurasian-agenda-setter.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁸⁹ Mustafa Cem Koyuncu, "Koridorlar Savaşında Yeni Bir Umut: Orta Koridor ya da Ray Kalkanı", *Ankasam*, <https://www.ankasam.org/koridorlar-savasinda-yeni-bir-umut-orta-koridor-ya-da-ray-kalkani/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁰ "Özbekistan, Orta Koridor Üzerinden AB'ye İlk Konteyner Trenini Gönderdi", *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-orta-koridor-uzerinden-abye-ilk-konteyner-trenini-gonderdi/63a093e201a30a323c700c23>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹¹ Nurgül Bekar, "Rol Teorisi, Konstrüktivizm ve Realizm Çerçevesinde Türkiye-Özbekistan İlişkileri (1991-2023)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 80, 2024, s. 369.

Bununla birlikte iki devlet arasındaki askeri ve güvenlik konusundaki işbirliği ilişkilerin kurulduğu ilk dönemlere kadar dayanmaktadır. İlişkiler geliştikçe, askeri ve güvenlik konusunda dayanışmanın da güçlendiği anlaşılmaktadır. Örneğin 19 Aralık 2003 tarihinde taraflar “Uluslararası Terörizmle Mücadelede İşbirliği Anlaşması” imzalamıştır. 2017 yılında özellikle savunma bakanlarının temaları sayesinde bu çerçevede ilişkilerin daha da güçlendiği görülmektedir. Örneğin Özbekistan Savunma Bakanı Kabul Berdiyev, 26 Şubat-2 Mart 2017 tarihlerinde Türkiye’yi ziyaret etmiş ve Milli Savunma Bakanı Fikri Işık ve Türk savunma sanayinde faaliyet gösteren firmalarla görüşmüştür. 25-27 Temmuz 2017 tarihinde Milli Savunma Bakanı Nurettin Canikli, Özbekistan’a gitmiş ve bu ziyaret sırasında “Askerî Eğitim Öğretim Alanında İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır.⁹²

Türkiye Cumhuriyeti Savunma Bakanı Hulusi Akar, 27 Ekim 2020 tarihinde Özbekistan’a bir ziyaret düzenlemiş ve ziyaret sırasında Özbek Savunma Bakanı Bahadır Kurbanov ile bir araya gelmiştir. Söz konusu ziyarette taraflar arasında askeri, güvenlik ve savunma alanlarındaki iş birliğinin geliştirilmesi hedeflenmiş ve bu amaçla Askeri Mali İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır.⁹³

29-30 Mart 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen YDSK’da taraflar, ilişkilerin kapsamlı stratejik ortaklığa yükseltme konusunda anlaşmıştır. Bu amaçla alınan kararların ve imzalanan anlaşmaların hayata geçirilmesi için ortak bir yol haritasının geliştirilmesi kabul edilmiştir.⁹⁴ YDSK’nın ikinci toplantısı sırasında “Askeri Çerçeve Anlaşması”, Türkiye Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar ile Özbekistan Savunma Bakanı Bahadır Kurbanov tarafından imzalanmıştır. Bu sayede Türkiye, terörizmle mücadele başta olmak üzere Özbekistan’ın güvenliğine katkıda bulunan bir ülkeye dönüşmüştür.⁹⁵

⁹² Ömer Faruk Kocatepe, Neoklasik Realist Çerçeve de Politik ve Askeri İş Birliğinin İncelenmesi: Türk Devletleri Teşkilatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2022, s. 173-174.

⁹³ “Özbekistan, Türkiye ile Askeri İş Birliğini Geliştiriyor”, *İletişim Başkanlığı*, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/ozbekistan-turkiye-ile-askeri-is-birligini-gelistiriyor, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁴ “Uzbekistan and Turkey to Rise Relations to A Comprehensive Strategic Partnership”, *President of the Republic of Uzbekistan*, <https://president.uz/en/lists/view/5090>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁵ Sefa Mutlu, “Türkiye ile Özbekistan Arasında 10 Anlaşma İmzalandı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ile-ozbekistan-arasinda-10-anlasma-imzalandi/2549603>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Diğer yandan Türkiye'nin Özbekistan'a çeşitli silah sistemler ve araçları sattığı bilinmektedir. Mirziyoyev'in 2017 yılındaki ziyareti sırasında Nurol Makina ve Sanayi AŞ ile Özbekistan'ın UzAuto firması arasında 24 adet hazır alım anlaşması yapılmıştı. Ardından ise Özbekistan'da 1000 adet Ejder Yalçın 4x4'ün ortak üretimine yönelik mutabakat imzalanmıştı.⁹⁶ Bununla birlikte taraflar arasında askeri tatbikatlar gerçekleştirilmektedir. Örneğin 2021 yılının Mart ayında Özbek-Türk askeri tatbikatı gerçekleştirilmiştir.⁹⁷ Aynı yılın Aralık ayında ise Türkiye-Özbekistan-Pakistan Birleşik Özel Kuvvetler Tatbikatı düzenlenmiştir.⁹⁸

Türkiye için Özbekistan, çeşitli konularda ve bölgesel etkide Orta Asya'nın ana kilit ülkelerinden biridir.⁹⁹ Buna paralel olarak bölgesel güvenlik konusunda Özbekistan için önemli etkenlerden biri Afganistan'dır. Zira 40 yıl boyunca kesintisiz çatışmalara, savaşlara ve askeri müdahalelere maruz kalan Afganistan, ayrıca radikal dini grupların ve terör örgütlerinin üstlendiği bir bölgedir. Türkiye ise Afganistan'la tarihi bağları, Afganistan'da yaşayan Türk soylular ve bölgeye yönelik politikası nedeniyle özel olarak ilgilenmektedir. Bu nedenle bölgedeki Afganistan sorunu ya da Afganistan merkezli bir tehdit kaynağı gerek Özbekistan'ı gerekse de Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmekle birlikte Ankara-Taşkent hattında benzer politikalar izlenmesine neden olmaktadır. Örneğin Türkiye, Afganistan'daki sorunun çözülmesini ve istikrarlı bir yapının inşa edilmesini istemektedir. Bu amaçla insani yardımlar göndermekte, çeşitli girişimlerde bulunmakta ve uluslararası temaslar gerçekleştirmektedir. Özbekistan da Afganistan'a insani yardım gönderirken bir yandan da düzenlediği uluslararası konferanslar ve etkinliklerle Afganistan'daki

⁹⁶ Göksel Yıldırım, "Özbekistan'da Türk zırhlısı 'Ejder Yalçın'a Benzer Prototip Araç Ortaya Çıktı", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistanda-turk-zirhlisi-ejder-yalcina-benzer-prototip-arac-ortaya-cikti/1949491#:~:text=%C3%96zbekistan%20Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20%C5%9Eavkat%20Mirziyoyev'in,%C3%BCretimine%20y%C3%B6nelik%20mutabakat%20muht%C4%B1ras%C4%B1%20imzaland%C4%B1>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁷ "Özbek-Türk Ortak Askeri Tatbikatı Başladı", *TRT Haber*, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/ozbek-turk-ortak-askeri-tatbikati-basladi-566635.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁸ "Turkey and Central Asian Military Cooperation: More than Just Drones", *Blue Domes*, <https://bluedomes.net/2022/05/25/turkey-and-central-asian-military-cooperation-more-than-just-drones/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

⁹⁹ Jasur Salomov, Mirziyoyev's Uzbekistan: Towards Openness and Real Democracy?, *EUCACIS*, No: 6, 2019, s. 12.

sorunların çözülmesi için aktif bir politika izlemekte ve uluslararası kamuoyu yaratmaya çalışmaktadır.¹⁰⁰ Tarafların Afganistan’a yönelik politikalarının ve benimsedikleri tutumun büyük bir benzerlik taşıdığı Türk Konseyi’nin 27 Eylül 2021 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirdiği Olağanüstü Toplantı’nın bildirisinde resmi olarak görülmektedir. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdulaziz Kamilov’un da katıldığı toplantının bildiri metninde şu ayrıntılar ön plana çıkmaktadır:

Kapsayıcı ve katılımcı bir yönetişimin tesis edilmesinin, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin tüm Afgan vatandaşları için insan haklarına saygı gösterilmesinin öneminin altını çizerek,...

1. Afganistan’a dönük uluslararası toplumun istikrar ve insani yardım yönündeki çabalarını desteklediklerini,
2. Afgan halkının, kalıcı barış, milli uzlaş, istikrar ve kalkınma çabalarını destekleyecek tüm girişimlere katkıda bulunmaya hazır olduklarını,
3. Afganistan’da siyasi uzlaş, güvenlik ve kamu düzeninin tam olarak yeniden tesis edilmesinin yanı sıra, insan hayatının ve mülkiyet haklarının korunmasının önemini vurguladıklarını,...
7. Afganistan’da DEAŞ ve EL Kaide gibi terör örgütlerinin faaliyetlerini önlemek ve bunlarla mücadele etmek için Afganistan’da sürekli olarak etkin önlemlerin alınmasının sağlanması gerektiğini belirttiklerini,

Afganistan özelinde bakıldığında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Özbekistan’ın Afganistan politikasını ve bölgesel rolünü desteklediği görülmektedir. Zira Erdoğan bu durumu şu sözleriyle vurgulamaktadır:

Özbekistan’ın Afganistan’daki insanlık trajedilerinin etkilerini hafifletmedeki öncü rolünü takdir ediyoruz. Tirmiz’in, Afganistan’a insani yardım ulaştırılmasında Birleşmiş Milletler dahil tüm uluslararası kuruluşların lojistik merkezi haline getirilmesini destekliyoruz. Özbekistan’ın Orta Asya ve ötesinde yaratmayı amaçladığı refah ve istikrar kuşağı çerçevesinde ortaya koyduğu karşılıklı bağımlılık anlayışını da çok önemsedığımızı vurgulamak isterim.¹⁰¹

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin nihai olarak büyümekte ve gelişmekte olduğunu söylemek mümkündür. Zira Cumhurbaşkanı Erdoğan, Mart 2022’de Özbekistan’a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında bunun dile getirmiştir. Erdoğan’ın konuşmasına bakıldığında öncelikle ticaret hacminin önce 5 milyar dolara ardından 10 milyar dolara ulaştırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Erdoğan ayrıca

¹⁰⁰ Mehmet Seyfi Erol ve Emrah Kaya, “Afganistan Barış Süreci: Küresel ve Bölgesel Aktörler”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2021, s. 431-433 – 437-438.

¹⁰¹ “Turkey, Uzbekistan to Hold 2nd High-level Cooperation Council”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-uzbekistan-to-hold-2nd-high-level-cooperation-council>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Türk şirketlerinin Özbekistan'ın 2022-2026 kalkınma stratejisine ulaşmada yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Diğer yandan 270 binden fazla Özbekistanlı turistleri Türkiye'de misafir ettiklerini ve bunu 500 bine çıkarabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca bir Türk-Özbek Üniversitesi'nin kurulmasına sıcak yaklaştıklarını belirten Erdoğan, savunma sanayisine dair “nitekim bugün imzaları attık ve bu imzalarla birlikte de savunma sanayinde imkanlarımızı, imkanlarınızla paylaşmaya Hazırız. Türkiye'nin bu alanda elde ettiği başarılar da ortadadır.” demiştir. TİKA'nın Özbekistan'da 50 milyon dolara ulaşan projeler yürüttüğünü belirten Türk Cumhurbaşkanı, Özbekistan'la küresel ve bölgesel konularda yakın temaslarını sürdüreceklerini vurgulayarak “Ulaştırmadan enerjiye, sağlıktan eğitim ve kültüre kadar geniş bir alanda iş birliğimizi daha da geliştirmek konusunda mutabıkız.” sözlerini dile getirmiştir.¹⁰²

Erdoğan'ın yaptığı açıklamanın yanı sıra tarafların çıkarlarını ve algılarını ortak bir çerçevede şekillendirmeleri de ilişkilerin güçlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle bir sonraki bölümde ele alınacağı üzere Türkiye-Özbekistan arasındaki yakınlaşmanın hem toplum hem de yöneticiler bazında olumlu karşılandığı görülmektedir. TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Maarif Vakfı gibi kurumlar üzerinden Özbekistan'da oluşturulan olumlu etki ve kamu diplomasisi bunun ana etkenlerinden biri olduğu söylenebilir. Mart 2022 verilerine göre YTB bünyesinde çeşitli faaliyetler gerçekleştirilirken 2000 Özbek öğrenci Türkiye'den mezun olmuş, 217 öğrenci eğitim almakta ve 2022 yılında 1635 öğrenci Türkiye Burslarına başvurmuştur.¹⁰³ Ayrıca Türkiye, Yunus Emre Enstitüsü üzerinden Özbekistan'daki yumuşak gücünü arttırmaya ve güçlü bir kamu diplomasisi geliştirmeye çalışmaktadır.¹⁰⁴ Ayrıca Bahçeşehir Üniversitesi'nin bir şubesinin Özbekistan'da

¹⁰² Hatice Şenses Kurukız ve Sefa Mutlu ve Semra Orkan, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Özbekistan ile Ticaret Hacmimizi 10 Milyar Dolar Seviyesine Çıkaracağız”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-ozbekistan-ile-ticaret-hacmimizi-10-milyar-dolar-seviyesine-cikaracagiz/2549404>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁰³ “Özbekistan'da Nitelikli İnsan Kaynağının Yetişmesine Destek”, *YTB*, <https://ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynagin-yetismesine-destek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁰⁴ Niginakhon Said, “To Deepen Relations With Uzbekistan, Turkey Leans on Cultural Appeal”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2022/10/to-deepen-relations-with-uzbekistan-turkey-leans-on-cultural-appeal/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

açılması ve Hacı Bayram Veli Üniversitesi ile bağlantılı olacak şekilde Fergana Turizm Yüksek Okulu’nun kurulması beklenmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Farkhod Tolipov, “Uzbekistan-Turkey: Pending the Outcomes of Strategic Relationships”, *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*, <https://cabar.asia/en/uzbekistan-turkey-pending-the-outcomes-of-strategic-relationships>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

3. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNİN MEDYAYA YANSIMASI

Türkiye ve Özbekistan, çeşitli açılardan köklü bağlara sahip olsa da çeşitli dönemlerde gergin ilişkilere sahip olmuştur. Bu durum devletlerin birbirinden uzaklaşmasını ve ilişkilerin örneğin ekonomi gibi sınırlı çerçevede kalmasına neden olmuştur. Bu süreçte medya önemli bir etkene dönüşürken, özellikle 2016 yılında Ankara-Taşkent hattında ilişkilerin normalleştiği ve hatta güçlendiği görülmektedir. Bu durum doğrudan medyadaki yansımaları da değiştirmiştir. Zira kamu diplomasisi ve medya arasındaki güçlü ilişki, iki devlet arasındaki ilişkilerin seyrine göre şekillenmektedir. Bu noktada Karimov ve Mirziyoyev dönemleri üzerinden yapılacak olan karşılaştırmalarla ilişkilerin medyaya nasıl yansıdığı ve medyanın nasıl bir tutum sergilediği analiz edilecektir.

3.1. Televizyon

Yukarıda ele alındığı üzere Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olan Erk Partisi lideri Muhammed Salih, Karimov döneminde iki devlet arasındaki ilişkilerde önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Örneğin 2010 yılında Orta Doğu’da başlayan Arap Baharı sırasında TGRT Haber’in bir haberinde Salih, Karimov yönetimini eleştirirken Arap Baharı’nı örnek göstermiş ve Özbeklerin diktatörlere karşı silah alabileceğini iddia etmiştir. Bu durum Türkiye’den Özbekistan’a olan bakış açısının ve algının kötüleşmesine neden olmuştur.¹⁰⁶ Zira Salih, Karimov’u Türk düşmanı olarak suçlamıştır. Özellikle Karimov’un FETÖ iltisaklı olan isimleri kovmasını Türk düşmanlığı olarak lanse etmiştir.¹⁰⁷ Bu durum Türkiye’deki iç siyasetle de alakalı bir durumdur. Zira dini duyguları istismar eden terör örgütü FETÖ, Karimov döneminde Türkiye-Özbekistan arasındaki ilişkileri bozan bir aktör olduğu söylenebilir. Zira Karimov, Türkiye ile bozulan ilişkilerin yanı sıra FETÖ’nün ülkedeki faaliyetlerinden rahatsız olması nedeniyle bu örgüte karşı başlattığı mücadele FETÖ’de önemli bir değişim yaratmıştı. 4-15 Nisan 1993 tarihleri

¹⁰⁶ Dılmaç, *Özbekistan’da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, s. 134-135.

¹⁰⁷ “ÖHH ve ERK Partisinin Lideri Muhammed Salih TGRT’de konuştu”, *Turkistontv*, https://www.youtube.com/watch?v=3RlRYy4Hn8Y&ab_channel=turkistontv, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

arasında Orta Asya'ya bir gezi düzenlemişti. Bu süreçte Özbekistan da ziyaret edilmiş ve FETÖ iltisaklı Zaman TV, bu ziyareti olumlu bir açıdan yayınlamış ve ilişkilerin güçlenmesi gerekmesine dair bir algı yaratmıştır.¹⁰⁸

Türkiye ile Özbekistan arasında ilişkilerin gergin olduğu süreçlerde Türk dizileri de bundan olumsuz etkilenmiştir. Örneğin popüler olan Gelin isimli bir Türk dizisi, halkın tepkilerine rağmen yayından kaldırılmış ve Türk dizisi Muhteşem Yüzyıl'ın izlemesini engellemek için Rus TV kanallarına baskı kurmaya çalışılmıştır.¹⁰⁹ Karimov'un yaşadığı dönem ilişkilerde ağırlıklı olarak sosyal ve kültürel konularda haberler yapılmıştır. Örneğin 21 Mart 2015 tarihinde Türkiye'nin Türk Dünyası'na yönelik kurmuş olduğu TRT Avaz, Özbekistan'da Nevruz kutlamalarını yayınlamıştır.¹¹⁰

2016 yılında ilişkilerde yaşanan değişim ve yoğunlaşan süreç kendisini özellikle kamu yayın organlarında da göstermiştir. TRT Avaz'ın Özbekistan'a dair yayın sayısının arttığı ve konuların daha geniş kapsamlı olmaya başladığı söylenebilir. Bu süreçte iki ülke arasındaki güçlü bağlar dile getirilirken geçmişteki sorunlardan bahsedilmemeye ve Türkiye'nin çeşitli konularda Özbekistan'a yaptığı yardımlar ön plana çıkarılmaya başlanmıştır.¹¹¹ İlk olarak Karimov'un hayatını kaybetmesinin ardından Özbekistan, Türk televizyonlarında açık bir şekilde tartışılırken¹¹² Mirziyoyev'in resmen seçileceği 4 Aralık 2016 tarihli seçim, Türkiye'de büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Hatta dönemin Özbekistan Ankara Büyükelçisi Ulfat Kadırov, çeşitli yayınlara ve programlara katılarak hem Özbekistan'da yaşanan değişim süreci hem de Türkiye-Özbekistan arasındaki ilişkilere dair doğrudan çeşitli açıklamalarda

¹⁰⁸ “Turgut Özal Özbekistan Ziyareti”, *Zaman TV*, <https://youtu.be/xh95ezJpBg?si=I5vhL3CbOBaKBj68>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁰⁹ “Turkey Pursues a Reset with Uzbekistan”, *Eurasianet*, <https://eurasianet.org/turkey-pursues-reset-uzbekistan>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹⁰ “Nevruz 2015 Özbekistan”, *TRT Avaz*, https://www.youtube.com/watch?v=UHraMNMKxq8&ab_channel=TRTAkaz, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹¹ “Özbekistan'a Türkiye'nin Sağlık Yardımları - Sağlık Elçileri”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/3fMndyvgAAk?si=ytQ2rEubnzTfcXsg>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); “Özbekistanlı Çocuklara Türkiye'den Doktorların Yaptığı Ameliyatlar - Sağlık Elçileri”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/jtgAJiCSHSo?si=X3MQ1pd3xpd5smlu>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹² “Kerimov Sonrası Özbekistan'da Yeni Lider Kim Olabilir? - Dünya Gündemi”, *TRT Avaz*, https://youtu.be/cprOXcQ_sWc?si=PlZuT8yysRx4BCNv, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

bulunmuştur.¹¹³ Buna dair en net ve ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişeceğine dair açıklamalarında Kadırov, 2017'nin Türkiye ve Özbekistan yılı olacağını dile getirerek 2016 yılında Erdoğan'ın Semerkant'a düzenlediği ziyaret sırasında liderlerin yaptıkları görüşme sırasında birbirlerini net bir şekilde anladıklarını dile getirmiştir. Bu bağlamda ilişkilerin barış ve dostluk çerçevesinde gelişmesini arzuladıklarını vurgulamıştır.¹¹⁴

Erdoğan'ın söz konusu ziyaretini Anadolu Ajansı genel olarak ülkedeki dini ve tarihi alanların ziyareti çerçevesinde haberleştirmiştir. Ziyaret sürecinde Erdoğan'a eşlik eden heyete dair bilgilerde ve fotoğraflarda Başbakan Yardımcıları Tuğrul Türkeş ve Veysi Kaynak, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın ve TİKA Başkanı Serdar Çam ön plana çıkmaktadır.¹¹⁵ Aynı ziyaret UZA tarafından hazırlanan haberde *“Recep Tayyip Erdoğan'ın Semerkand'ı ziyareti ve İslam Karimov'un parlak anısına saygı duruşunda bulunması, Özbekistan halkına duyulan saygının yüksek bir simgesidir.”*, *“Bu ziyaretin Türkiye'nin Özbekistan'la ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verdiğini gösterdiğinin altı çizildi.”*, *“Türkiye'nin Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olduğunu belirtmek gerekir. Özbek ve Türk halkı, yüzlerce yıllık ortak tarih, dil ve din, ortak değerler ve benzer gelenek ve göreneklerle ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır.”*, *“Müzakerelerde Özbekistan ile Türkiye arasındaki karşılıklı güvenin daha da güçlendirilmesi konuları görüşüldü”*, *“Görüşmede ticari-ekonomik işbirliği konuları da detaylı olarak ele alındı.”* gibi vurguları ön plana çıkarılmış ve çeşitli somut verilere değinilmiştir.¹¹⁶

¹¹³ “Özbekistan'daki Cumhurbaşkanı Seçimlerini, Özbekistan Ankara Büyükelçisi Değerlendiriyor”, TRT Avaz, <https://youtu.be/9vHtSKQhWD4?si=CeQwbKnQ1a-QLPBU>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹⁴ “Türkiye Özbekistan İlişkilerini Konuştuk - Detay 13”, TRT Avaz, <https://youtu.be/YhSU5PeZVes?si=hWcNAnrcu6n81cGs>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹⁵ “Turkish President Erdogan in Uzbekistan”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/turkish-president-erdogan-in-uzbekistan-->, (Erişim Tarihi: 16.06.2024).

¹¹⁶ “Uzbekistan-Turkey: New Opportunities for Cooperation”, UZA, <https://uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-new-opportunities-for-cooperation-21-11-2016>, (Erişim Tarihi: 16.06.2024).

Diğer yandan TRT Türk kanalı, Özbekistan'ı kadim Türk yurdu ve Türk-İslam medeniyetinin merkezlerinden biri olarak lanse ederek bu ülkeye dair algının olumlu bir hal alması amaçlamıştır.¹¹⁷ Anadolu Ajansı'nın 2018'deki bir haberi iki yıl içinde gelişen ilişkilerin boyutunu göstermektedir. Haberde “Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in 2016'daki görüşmesinin ardından hız kazanan iki ülke ilişkileri, geçen yıl stratejik ortaklık düzeyine çıkartıldı.” denilmektedir. Ayrıca haberde ilişkilerin 27 yıl boyunca inişli-çıkışlı bir süreç izlediği belirtilmekte Mirziyoyev'le birlikte yeni bir evreye girdiği vurgulanmaktadır. Bu süreçte taraflar arasında havacılık, ulaştırma, yatırımların geliştirilmesi, diplomasi, eğitim, askeri, sağlık, kültür, ticaret, bankacılık konularında 26 anlaşmanın imzalandığı, yeni ortak projelerin hayata geçirileceği ve Ziraat Bank-Özbekistan'ın resmen açıldığı duyurulmuştur.¹¹⁸

Diğer yandan taraflar arasında artan siyasi, askeri ve ekonomik işbirliğinin Türk toplumunda olumlu bir yankı bulduğu söylenebilir. Zira yapılan çeşitli haberlerde tarafların birbirlerine güvenlik noktasında katkı sunduğu, tecrübelerini paylaştıkları ve işbirliğini güçlendirdikleri mesajı verilmektedir.¹¹⁹ Anadolu Ajansı'nda 2021 yılındaki bir haberde taraflar arasında askeri tatbikat düzenlendiğini duyurmuştur. Haberde “*Törende konuşan Türk ve Özbek askeri yetkililer, ortak tatbikatın en iyi şekilde geçeceğini kaydederek, katılımcılara başarılar diledi.*” vurgusu yapılmıştır.¹²⁰

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin ilerlemesine ve daha da güçlenmesine dair haberler yapılırken yakın zamanda ülkelerin yaşadığı çeşitli sorunlar da gündeme gelmiştir. Bu noktada ön plana çıkan ayrıntı Özbekistan'ın Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nde 1-2 Temmuz 2022 tarihlerinde yaşanan olaylar medyaya yansımıştır. Bölgenin bağımsızlık ilanının engelleyecek olan Anayasa

¹¹⁷ “Dünyadaki Türkiye- Özbekistan”, *TRT Türk*, <https://youtu.be/sGg69agUpWQ?si=-ujyLRcPG9Xo-HE2>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹¹⁸ Abdukerimov, “Türkiye-Özbekistan İlişkileri Güçleniyor”, *Anadolu Ajansı*.

¹¹⁹ “Özbekistan-Türkiye Ortak Askeri Tatbikatı Başladı!”, *Ülke TV*, <https://youtu.be/rCB8SZZNTf8?si=OqQPgiOU4eb8vRsN>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); “Türk-Özbek askeri tatbikatı başladı”, *Ulusal Kanal*, <https://youtu.be/4t7Ded7Rmpk?si=ID5PbOHISH6dvJc4>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²⁰ Bahtiyar Abdülkerimov, “Özbekistan-Türkiye Ortak Askeri Tatbikatı Başladı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-turkiye-ortak-askeri-tatbikati-basladi/2184346>, (Erişim Tarihi: 16.05.2024).

değişikliği öncesi Karakalpakistan'da olaylar çıkmıştır. Güvenlik güçlerinin sert müdahalede bulunduğu iddia edilirken ayrıca ölen ve yaralananlara dair resmi rakamlar ile bağımsız kuruluşların verdiği rakamlar arasındaki farka dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte protestolar neticesinde Mirziyoyev'in geri adım attığı dile getirilmiştir.¹²¹

Türkiye, 2016 yılından itibaren gerek Orta Asya'ya gerekse de Özbekistan'a verdiği önem, güçlenen ilişkilerle birlikte artmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin benimsediği politika bölgeye dair olarak medya konusunda attığı adımlarda da görülmektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri TRT Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı bünyesinde hayata geçirilen TRT Özbekçe'dir.¹²² TRT Özbekçe'nin yapısı altında Türkiye, Türk Dünyası, dünya, kültür ve sanat, ekonomi, spor ve infografik başlıkları altında faaliyet gösterilmekte ve haber akışı sağlanmaktadır. Ayrıca TRT Özbekçe bünyesi altında bir TV kanalı açma düşüncesi olduğu söylenebilir. Zira söz konusu kanalın web sitesinde bu kısım bulunsa da aktif olmadığı ve henüz açılmadığı görülmektedir.¹²³

Resim 1: Özbekçe Yayın Yapan TRT Özbekçe

Kaynak: TRT O'zbekcha.

¹²¹ “Özbekistan'da Ortalık Çok Fena Karıştı! Çok Sayıda Ölü Var”, *Haber Global*, https://youtu.be/KRuygn54EwQ?si=_erkPrNpucSCUx4n, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²² “TRT Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı”, *TRT*, <https://www.trtvotworld.com/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²³ TRT O'zbekcha.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ticari ilişkilerin daha da güçlendirilmesi amacıyla çeşitli TV programları üzerinden Özbekistan'ın genel özellikleri, vize durumu, pazar özellikleri, turizm, ikili ticaretin kapsamı ve yatırım alanlarına dair çeşitli programlar yapılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile Özbekistan arasındaki siyasi, kültürel ve sosyal ilişkilerin gelişmesinde ekonomik ve ticari ilişkilerin itici güç olmasının hedeflendiği söylenebilir. Özellikle Özbekistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nin bu programa dair yaptığı açıklamalar, iki devlet arasındaki ilişkilerin kamu diplomasisi çerçevesinde net bir göstergesidir. Zira çeşitli potansiyele sahip olan Özbekistan ekonomisinin çeşitli yatırımcılara ihtiyacı bulunmaktadır.¹²⁴

Son olarak Türkiye, Şubat 2023'te Asrın Felaketi olarak tanımladığı bir deprem süreci yaşamıştır. Bu süreçte Türkiye'ye çeşitli insani yardımlar ve arama-kurtarma ekibi gönderen Özbekistan, insanların kurtarılmasında ve yaraların sarılmasında kritik rol oynamıştır.¹²⁵

3.2. Gazete

Özbekistan, Türkiye için hem Orta Asya hem de Türk Dünyası yaklaşımı çerçevesinde ana ülkelerden biri olmuştur. Ancak Karimov yönetimi, uzun süre boyunca Türkiye'deki medya organları tarafından eleştirilmiştir. Özellikle Karimov'un terör örgütü FETÖ'ye karşı ilk dönemlerden itibaren karşı olması, sert bir laik yönetim anlayışı benimsemesi ve ülkedeki çeşitli radikal dini gruplara karşı politikaları Türkiye'deki muhafazakar kesimler tarafından tepkiyle karşılanmaktaydı. Örnek olarak Hakan Albayrak tarafından 9 Mayıs 2009 tarihinde yazılan bir yazıda Karimov'un Said Nursi'ye ait olan dini içerikli Risale-i Nur kitaplarına, öğrencilere ve Nur Cemaati olarak da bilinen FETÖ'ye karşı tutumu önemli bir eleştiri konusu

¹²⁴ “Özbekistan'daki Yatırım İmkanları - Kardeş Pazarlar”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/OaRLhE7cdlQ?si=eUUv-OUdxC1crMp8>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²⁵ “Uzbekistan Sends Another Humanitarian Aid to Türkiye”, *Kun.Uz*, <https://kun.uz/en/news/2023/02/09/uzbekistan-sends-another-humanitarian-aid-to-trkiye>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); “Özbekistan'dan Arama Kurtarma Ekibi...”, *Tele1*, <https://youtu.be/t67iw5vkFNk?si=jYdxaaQ8k8v94r7->, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); “Özbekistan'ın 100 Kişilik Arama Kurtarma Ekibi Görevini Tamamlayarak Ülkesine Döndü”, *TRT Özbekistan*, <https://youtu.be/ZR60QhKB610?si=PHyWffEgDdl5oIRm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

olmuştur. Albayrak, söz konusu dönem FETÖ'yle iltisaklı grupların masum olduğu iddiasını ve Karimov'a yönelik eleştirilerini şöyle dile getirmektedir:

Özbekistan'ı Sovyet cumhuriyetine döndüren Karimov rejiminin Risale-i Nur''la savaşı sürüyor. Şiddetin “ş”sine bulaşmayan ve bulaşanları da tenkit eden Risale-i Nur talebeleri terörist muamelesi görerek tutuklanıyor, zindana atılıyor.

29 Nisan''da yine mahkeme kuruldu, Risale-i Nur talebeleri 6 ila 10 yıl ağır hapis cezalarına çarptırıldı.

Cenab-ı Allah, neticesini hayreylesin.

Bu mezalim son tahlilde Nur''a yarayacak inşaallah.

Belki de Nur''un yükselmesi için Özbekistan''da da Medrese-i Yusufiye safhasından geçmek gerekiyor...¹²⁶

Diğer yandan bunun önemli örneklerinden biri İsmail Kılıçarslan'ın 6 Eylül 2016 tarihinde, yani İslam Karimov'un hayatını kaybetmesinden dört gün sonra yazdığı “Karimov, Muhammed Salih ve ötesi” başlıklı yazıda Özbekistan'ın merhum Cumhurbaşkanı'nı sert bir şekilde eleştirmektedir. Örneğin yazıda Karimov'ın Salih'e karşı FETÖ'yle anlaştığı, ‘diktatör’ kelimesinin bütün karşılığını taşıdığı, ibadetleri yasakladığı, katliam emre verdiği ve yönetimi seçimlere hile karıştırarak elinde tuttuğu; bunun karşılığında ise Salih'in FETÖ'ye karşı olduğu ve örgütle anlaşmadığı, yiğit bir adam olduğu ve Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli bir rol oynamasına rağmen muhalif kimliği nedeniyle sürgünde olduğu iddia edilmiştir.¹²⁷ Kılıçarslan'ın yazısının uzun yıllar boyunca FETÖ'nün Karimov hakkındaki kara propagandalarından ve Salih'in tek taraflı iddialarından etkilendiği ve bunun neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu tespit ve durum, Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin uzun bir süre neden gergin olduğunu göstermektedir.

FETÖ'cü ve çeşitli dini grupların yanı sıra Karimov'a yönelik farklı tutum sergileyen gruplar da bulunmaktadır. Örneğin milliyetçi kimliğiyle bilinen Yeniçağ Gazetesi'nde Prof. Dr. Haydar Çakmak'ın Karimov'a dair yazdığı bir yazı dikkat çekmektedir. Yetim olduğu için Sovyetler Birliği'nin yurtlarında büyüyen ve ideolojik propagandaya doğrudan maruz kalan Karimov'un Rus merkezli örgütlere katılmadığını

¹²⁶ Yazı siteden doğrudan alındığı için yazım yanlışları düzeltilmemiştir. Bkz. Hakan Albayrak, “Kerimov'un Risale-i Nur''la Savaşı”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hakan-albayrak/kerimovun-risale-i-nurla-savai-16673>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²⁷ İsmail Kılıçarslan, “Kerimov, Muhammed Salih ve Ötesi”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ismail-kilicarslan/kerimov-muhammed-salih-ve-otesi-2031646>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

ve Batı emperyalizmine karşı durduğunu belirtmiştir. Karimov'un ölümü, FETÖ'cülerin 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından gerçekleşmesi üzerine Ankara'daki yönetimin FETÖ'ye karşı aldığı tutumu Karimov'un yıllar önce aldığını vurgulamıştır. Ayrıca Karimov üzerinden dini söylemlerle hareket eden grupların Türklüğü yıpratmaya çalıştığı vurgulanmıştır.¹²⁸ Yine aynı gazetede Kürşat Zorlu, yazdığı bir yazıda ülkelerin güçlü bağları olduğunu ve Karimov'un Türkiye'yi ziyaret etmesi ve "2010 Türk Liderleri Zirvesi"ne katılması gerektiğini dile getirmiştir.¹²⁹ Ancak bir diğer Yeniçağ yazarı Yavuz Selim Demirağ ise ülkede demokrasinin olmamasından, Türkiye'nin bölgedeki etkisizliğinde ve Karimov nedeniyle Türkiye'nin bir politika yürütemediğini savunarak Özbek lider nedeniyle iki devlet arasındaki ilişkileri ve Türk Dünyası merkezli gelişmeleri sabote ettiğini iddia etmiştir.¹³⁰

Türkiye ile Özbekistan arasında basın ve medya konusunda çeşitli işbirliklerinin temeli atılmaktadır. UzA'da 15 Nisan 2022 tarihinde yayınlanan bir habere göre, UzA Genel Müdür Birinci Yardımcısı Sobir Şukurov, İstanbul'da AA Genel Müdür Yardımcısı Yusuf Özhan ile bir araya gelmiştir. Görüşmede iş birliğinin daha da güçlendirilmesi konuşulmuştur. Ayrıca bilgi dünyasının en acil sorunlarından biri olan yanlış bilgilendirmeye mücadelede işbirliğinin güçlendirilmesi ve sahte veya hatalı bilgilerin yayılmasının önlenmesi konular görüşülmüştür. Ayrıca taraflar, karşılıklı yarar sağlayan ortaklığı daha da güçlendirmeye hazır olduklarını ifade etmiştir.¹³¹ Bu adımla tarafların özellikle medya, internet haberciliği ve sosyal medya yoluyla ülkeler arasındaki ilişkileri sekteye uğratabilecek kara propagandayı ve yanlış anlaşılmalara engellemek için yapıldığı söylenebilir. Bu sayede tarafların, kitle iletişim

¹²⁸ Haydar Çakmak, "Kerimov'un Vefatı ve Sözde İslamcılar", *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerimovun-vefatı-ve-sozde-islamcilar-390253h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹²⁹ Kürşat Zorlu, "Kerimov Türk Zirvesine Katılacak mı?", *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerimov-turk-zirvesine-katilacak-mi-364952h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹³⁰ Yavuz Selim Demirağ, "Özbekistan ve Kerimov'un Planı", *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ozbekistan-ve-kerimovun-plani-351919h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹³¹ "UzA and Anadolu Deputy Director Generals Meet in Istanbul", *UzA*, https://www.uza.uz/en/posts/uz-a-and-anadolu-deputy-director-generals-meet-in-istanbul_372500, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

araçları arasındaki ilişkileri de güçlendirerek sorunsuz bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmek istedikleri düşünülmektedir.

3.3. İnternet Haberciliği

Karimov dönemine dair en önemli eleştirilerden biri ülkede inşa ettiği laik yapı ve FETÖ'ye karşı yürüttüğü mücadeledir. Bu süreçte Karimov'un baskıcı bir yönetim olduğu, hukuksuz tutuklamalar gerçekleştirdiği ve temelsiz suçlamalarda bulunduğu iddia edilmiştir. Özellikle Yeni Asya Gazetesi'nin internet sayfasında yayınlanan bir haberde Özbekistan yönetimi, büyük ölçüde eleştirilmektedir. Haberde dikkat çeken ayrıntılara bakıldığında 200 kişinin Risaleyi Nur okuduğu ve bulundurduğu için tutuklandığı, medya üzerinden asılsız suçlamalarla karşı karşıya kaldıkları, Said Nursi'nin hilafet istediği ve Türkiye ile dünyada yasaklı olduğu iddiaları, yerel ve ulusal haber sitelerinin insan hakları kuruluşlarına mektup gönderdikleri, Özbek kanallarında Said Nursi ve Nur Cemaati için olumsuz propaganda yapıldığı, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (Human Rights Watch-HRW) konuyla ilgili olarak bilgilendirildiği, Türkiye'den Mazlumder'in Nurculara karşı yürütülen baskıya karşı Büyükelçilik nezdinde girişimde bulunduğu ve Hollanda'daki Rotterdam İslâm Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'ün Karimov'a Nurcuların ve Risaleyi Nur'un şiddeti teşvik etmediğini iddia ettiği bir mektup yazdığı ön plana çıkmaktadır.¹³² Söz konusu haberden de anlaşılacağı üzere Karimov yönetiminin dini gruplar üzerinde baskı kurduğu ve Türkiye'de Taşkent yönetimine karşı bir algının inşa edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Bunun karşısında ise Karimov, özellikle 1999-2000 yıllarındaki saldırılarda ve olaylarda Türkiye'nin rolü olduğu iddia edilmekteydi. Zira yakalanan şüphelilerden birinin ifadesi Erbakan yönetimini büyük bir zan altında bırakmaktaydı. Bu dönem Özbekistan medyası, devletin de etkisi nedeniyle Türkiye'deki çeşitli grupların ülkedeki laik sistemi sekteye uğratmak ve hükümeti devirmeye çalıştığına dair bir propaganda süreci izlemiştir. Uluslararası basın da ikili ilişkileri ve süreci yakından takip ederken dönemin Başbakanı Ecevit, Özbekistan'ın Ankara Büyükelçisi ile temasa geçmiş ve Özbekistan'da yanlış anlaşılmadan dolayı Türkiye'ye yönelik

¹³² "Asılsız Suçlama ve İftiralar", *Yeni Asya*, <https://www.yeniasya.com.tr/2009/03/05/dunya/h1.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

yaratılan kötü algıdan rahatsız olduklarını, Özbekistan’a önem verdiklerini, ilişkileri geliştirmek istediklerini ve anlaşmazlıkları çözebileceklerini iletmiştir.¹³³

Bununla birlikte Risale Haber isimli bir sitede yayınlanan bir haberde Türkiye’nin iç konularının Özbekistan iç konularıyla ilişkili hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bilindiği üzere FETÖ, devletin çeşitli kurumlarına sızarak devletin meşru yetkilerini gayrı meşru bir şekilde siyasi hedefleri için kullanan bir terör örgütüdür. Bunun en somut örneklerinden biri Ergenekon Davası olarak bilinen süreçtir. Bu süreçte Ergenekoncu oldukları iddia edilen bir grubun Türk siyasetini dizayn etmeye çalıştığı söylenerek çeşitli yapılar ve isimler tartışmalı bir şekilde görevlerinden uzaklaştırılmış ve hapse atılmıştır. Bu süreçte FETÖ ve çeşitli dini gruplar, Ergenekoncular ile Karimov arasında bir bağ oluşturmaya çalışmıştır.¹³⁴ Bu durum iki ülke arasında çeşitli tartışmaları ve ön yargıları da beraberinde getirmiştir.

2016 yılında Karimov’un hayatını kaybetmesiyle birlikte Özbek siyasetinde önemli bir değişim yaşanmıştır. Zira Karimov gibi korumacı ve kapalı bir ismin yerine Mirziyoyev gibi daha liberal bir isim geçmiştir. Bu durum Türkiye’ye Özbekistan’la olan ilişkilerini yeniden başlatma imkânı vermiştir. Bu amaçla Erdoğan, 2016 yılında Özbekistan’ı ziyaret etmiştir. Anadolu Ajansı, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun bu noktada çeşitli açıklamalarına değinmiştir. Çavuşoğlu açıklamalarında vizelerin kaldırılması konusu üzerinden “Özbekistan ile ilişkilerde yeni bir sayfa açtık” demiştir.¹³⁵

TRT bünyesinde kurulan TRT Özbekçe ayrıca internet haberciliği üzerinden Özbek halkına hitap etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda çeşitli haberler üzerinden hem Türkiye’ye hem ikili ilişkilere dair bilgiler ve haberler verilmektedir. Bununla birlikte Türkiye yönetiminin dünyaya ve bölgeye dair siyasi bakış açısının aktartılmaya çalışıldığı haber sitesinde çeşitli infografikler hazırlanarak bir etki oluşturulmaya çalışılmaktadır. Örneğin Türkiye’de Cumhuriyeti’nin ilan edilmesinin 100. yılında

¹³³ Gokalp Bayramli, “Uzbekistan: Bombing Allegations Raise Tensions With Turkey”, *RFE/RL*, <https://www.rferl.org/a/1091706.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹³⁴ “Ergenekon Özbekistan Nurcularına Uzandı-ÖZEL”, *Risale Haber*, <https://www.risalehaber.com/ergenekon-ozbekistan-nurcularina-uzandi-ozel-56034h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹³⁵ Zuhale Demirci, "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Özbekistan ile İlişkilerde Yeni Sayfa Açtık", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-ozbekistan-ile-iliskilerde-yeni-sayfa-actik/689142>, (Erişim Tarihi: 16.05.2024).

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a gönderdiği tebrik Özbekçe haberleştirilmiştir. Mirziyoyev'in gönderdiği tebriğin haberleştirilmesinde iki halk arasında ortak dil ve geleneklerin bulunduğu, ilişkilerin karşılıklı saygı ve dayanışma ilkelerine dayandığı, kapsamlı stratejik ortaklık ilişkilerinin son yıllarda nitelik olarak daha üst bir seviyeye yükseldiği ve Özbekistan-Türkiye ilişkilerinde yeni bir tarihi dönemin başladığına dikkat çekilmiştir. Mirziyoyev ayrıca tebrik metninde *“Eğer şanslıysak, halklarımızın genel kalkınmasını sağlamak için üzerinde mutabakata vardığımız tüm büyük projeleri ve spesifik programları sizlerle birlikte eksiksiz olarak hayata geçireceğiz ve hedeflerimize mutlaka ulaşacağız”* diyerek geleceğe dair ilişkilerin güçlendirileceği mesajını vermiştir.¹³⁶ Bu haberi ve tebrik metnini aslında bir noktada bir kamuoyu diplomasisi şeklinde okumak gerekmektedir. Öncelikle Türkiye’de ve Türk halkında Orta Asya’ya yönelik artan ilgi kapsamında Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Türk toplumunda bir etki oluşturmak istediği söylenebilir. Zira Türk toplumu için ülkenin kurtuluşunu ve kuruluşunu sağlayan Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde ilan ettiği Cumhuriyet’e büyük önem gösterdiği bilinmektedir. Diğer yandan ise TRT Özbekçe üzerinden Türkiye, Özbek halkına iki devlet arasında güçlü ilişkilerin bulunduğu ve gelecekte daha da güçleneceği mesajı vermektedir.

TRT Özbekçe, Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin güçlenmesi için en önemli etki araçlarından birine dönüşmektedir. Kamu diplomasisi bazında Özbek halkının Türkiye’ye karşı gösterdiği önem çeşitli çalışmalarla arttırılmaya çalışılmaktadır. Bunun en somut örneklerinden biri ikili ilişkilere dair hazırlanan çalışmalardır. Örneğin 30 Mart 2018 yılında hazırlanan Resim 2’de bir yıl gibi kısa bir süre zarfında ilişkilerde yaşanan gelişmeleri ve karşılıklı olarak atılan adımları özetleyen bir infografik yayınlanmıştır.

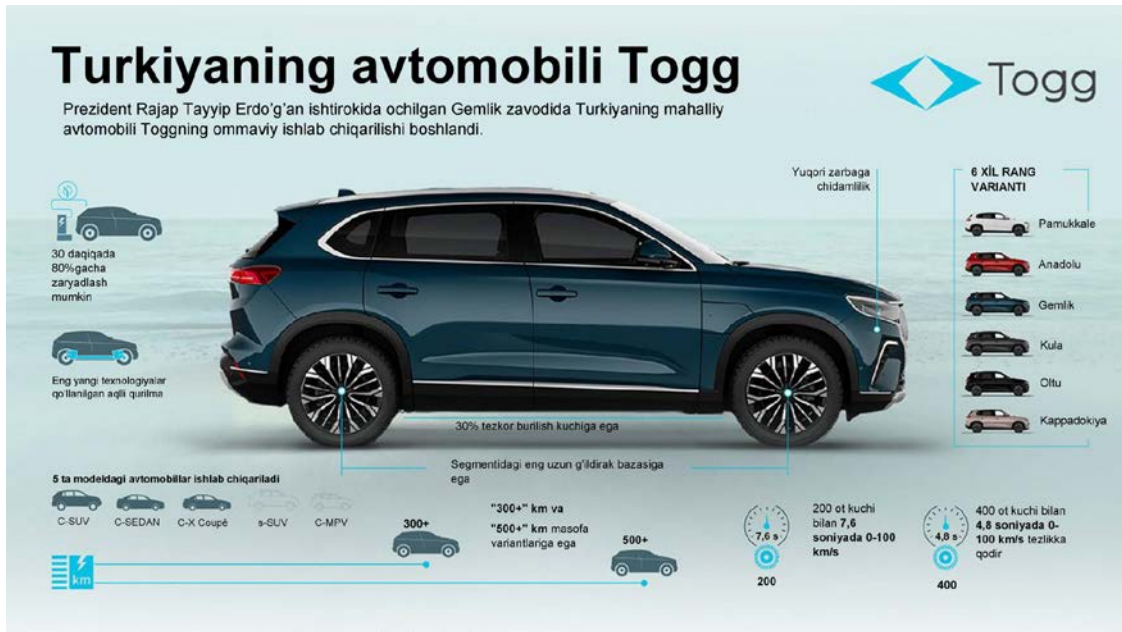
Diğer yandan TRT Özbekçe, Özbekistan’da Türkiye’nin yumuşak gücünün artmasını sağlayan ana araçlardan biridir. Türkiye’de üretilen Togg hakkında Resim 3’te görüleceği üzere Özbekçe infografik hazırlanarak hem Türkiye’nin gelişmiş teknolojiye sahip araç ürettiği mesajı verilmekte hem de Özbek pazarına girmeye çalıştığı görülmektedir.

¹³⁶ “O’zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Erdo’g’anga Tabrik Yo’lladi”, *TRT O’zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/30/01234567890-2057515>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Resim 2: Turkiya-Özbekistan ilişkilerindeki gelişmelere dair hazırlanan infografik

Kaynak: "Turkiya-O'zbekiston Munosabati Mustahkamlanib Bormoqda", TRT O'zbekcha, <https://www.trt.net.tr/uzbek/photogallery/infografika/turkiya-o-zbekiston-munosabati-mustahkamlanib-bormoqda?image=1>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Resim 3: Özbekçe hazırlanan TOGG infografiği

Kaynak: “Turkiyaning Birinchi Elektromobili TOGG...”, *TRT O'zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/photogallery/infografika/turkiyaning-birinchi-elektromobili-togg>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Diğer yandan Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin Türkiye'deki Kahramanmaraş ve Hatay depremleri sırasında toplumsal bazda güçlendiği ve bunun internet haberciliği üzerinden perçinleştiği söylenebilir. Özellikle Özbek askerlerin gerek enkazda gerekse de sahra hastanesinde depremzedelere uzattığı yardım eli, Türk kamuoyunda olumlu tepkiler almıştır.¹³⁷ Hatta Özbekistan dahil olmak üzere Türk devletlerinden gelen yardımlar neticesinde ilişkilerin kardeşlik seviyesinde olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda Azerbaycan'ın eski Cumhurbaşkanı olan rahmetli Ebulfaz Elçibey tarafından söylenen ve Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin çerçevesini oluşturan “İki Devlet, Tek Millet” sözünün “Sekiz Devlet, Bir Millet” şeklinde güncellenmesi gerektiği iddiaları gündeme gelmiştir.¹³⁸

Türkiye ile kurulan ilişkilere Özbekistan'dan da benzer bir yaklaşımın sergilendiği söylenebilir. Örneğin Türkiye'de Sayıştay'ın kuruluşunun 160. yıldönümü

¹³⁷ “Özbek Askerler Hem Enkazda Hem Sahra Hastanesinde Depremzedelerin Yardımına Koşuyor”, *GZT*, <https://www.gzt.com/video/jurnalist/ozbek-askerler-hem-enkazda-hem-sahra-hastanesinde-depremzedelerin-yardimina-kosuyor-2214018>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹³⁸ Doğu Han Dursun, “Türk Dünyası'nın Türkiye'yle Deprem Dayanışması”, *GDH*, <https://gdh.digital/turk-dunyasinin-turkiyeye-deprem-dayanismasi-56857>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

etkinliklerine Özbek Sayıştay'ının katılmasını ve imzalanan işbirliği anlaşmasını haberleştiren UzA, görüşmelerin sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleştiğini dile getirmiştir.¹³⁹ Ayrıca yine Özbek medyasından UzA'nın haberine göre 2 Nisan 2022 tarihinde Erdoğan ile Mirziyoyev arasında Ramazan Bayramı münasebetiyle bir telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Haberin içeriği şu şekildedir:

Devlet başkanları, Ramazan Bayramı münasebetiyle birbirlerini ve iki ülkenin kardeş halklarını içtenlikle tebrik ederek, huzur, esenlik ve refah dileklerinde bulundu.

Bu yıl Mart ayında Özbekistan'a yapılan ve ikili ilişkilerin kapsamlı bir stratejik ortaklık düzeyine getirilmesine olanak sağlayan üst düzey ziyaretin verimli sonuçları derin bir memnuniyetle kaydedildi.

Yoğun bir heyet değişimi yaşanıyor. Yılın başından bu yana ticaret cirosu neredeyse yüzde 20 oranında arttı. Özbekistan'da modern sanayi tesislerinin oluşturulması ve altyapının modernleştirilmesine yönelik büyük yatırım projelerinin önde gelen Türk firmalarının katılımıyla hayata geçirilmesi devam ediyor. İki ülke eğitim, kültür ve insani alanlarda iş birliğini geliştiriyor.

Özbekistan ve Türkiye liderleri ayrıca uluslararası politikanın güncel sorunları hakkında görüş alışverişinde bulundu ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın bir sonraki zirvesinin hazırlıklarını ele aldı.

Başkanlar arasındaki telefon görüşmesi geleneksel olarak güvenilir ve dostane bir atmosferde gerçekleşti.¹⁴⁰

Söz konusu haber metni Özbek medyasının Türkiye-Özbekistan ilişkilerine nasıl baktığının ve nasıl yorumladığının göstergesidir. Bu durum Türkiye'nin bölgedeki kamu diplomasisi ve yumuşak güç faaliyetlerini daha etkili hale getirmektedir.

3.4. Sosyal Medya ve Kamuoyu Araştırması

TRT Özbekçe'ye dair çeşitli sosyal medya hesapları üzerinden de paylaşımlar yapılmaktadır. Örneğin X/Twitter¹⁴¹, Facebook¹⁴², Instagram¹⁴³ ve YouTube¹⁴⁴ sayfaları oluşturulmuştur¹³⁹.

¹³⁹ “Uzbekistan, Turkey Supreme Audit Institutions Sign MOC”, UzA, https://www.uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-supreme-audit-institutions-sign-moc_377860, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁴⁰ “Uzbekistan, Turkey Presidents Exchange Greetings on Ramadan Hayit”, UzA, https://www.uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-presidents-exchange-greetings-on-ramadan-hayit_369467, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁴¹ “Trtuzbek.com”, X, <https://twitter.com/trtuzbekcom>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁴² “TRT Uzbek”, Facebook, <https://www.facebook.com/trtuzbek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Taraflar arasındaki olumlu algının yapılan çeşitli anket ve kamuoyu yoklamaları sayesinde de net bir görüldüğü ve halkların birbirlerine karşı algı ve güven içinde yaklaştıklarını kanıtlanmaktadır. İlk olarak Prof. Dr. Mustafa Aydın koordinatörlüğünde Kadir Has Üniversitesi desteğiyle “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması” gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Türk kamuoyunun dış politika algısı, temel yaklaşımları ve hangi ülkeleri dost ya da düşman olarak gördüklerini belirlemeye çalışan bir proje yürütülmektedir. Proje kapsamında sorulan sorulardan biri Türkiye’nin dostu olan ülkelerin belirlenmesine yöneliktir. Bu bağlamda Özbekistan, 2020, 2021 ve 2022 yılları arasındaki araştırmalarda Türkiye’nin dostu olarak tanımlanan ilk dört ülke arasındadır. Diğer ülkeler ise genel olarak Azerbaycan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Gürcistan’dır. Azerbaycan’ın Türkiye’yle birçok açıdan köklü bağları ve ilişkileri bulunmaktadır. KKTC, Türkiye’nin hem Akdeniz’de hem de uluslararası siyasette milli konularından biridir. Gürcistan, Türkiye’nin sınır komşusudur ve hem Bakü-Tiflis-Ankara hattı noktasında hem de 2008 Rusya’nın Gürcistan’a karşı düzenlediği saldırıların ardından Ankara ile Tiflis arasındaki ilişkiler önemli ölçüde gelişmiştir. Özbekistan ise gerek coğrafi olarak Türkiye’ye uzak gerekse de 1991-2016 yılları arasındaki ilişkiler sürekli gelgit halinde olmuştur. Buna rağmen anketlerde Özbekistan’ın Türkiye’nin dostları arasında ilk sıralarda olması güçlenen ilişkilerin medya aracılığıyla da kamuoyunda oluşturduğu etkinin neticesi olarak görülebilir.¹⁴⁵

Diğer yandan Central Asia Barometer isimli bir araştırma merkezinin Özbekistan’ı da içerecek şekilde Orta Asya nazarında yaptığı çeşitli araştırmalar

¹⁴³ “trt_tashkent”, *Instagram*, https://www.instagram.com/trt_tashkent/, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁴⁴ “TRT O’zbekcha”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/user/trtuzbek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

¹⁴⁵ Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Soli Özel ve Sabri Deniz Tıgılı, *Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2020*, İstanbul, 17 Haziran 2020, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Akademetre, https://www.mustafaaydin.gen.tr/source/DPA2020_BASIN%5B1%5D.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Ebru Canan-Sokullu, Serhat Güvenç, Özgehan Şenyuva, Soli Özel ve Sabri Deniz Tıgılı, *Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2021*, İstanbul, 15 Haziran 2021, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre, https://www.mustafaaydin.gen.tr/source/TDPA2021_KHAS_WEBRAPOR-BASIN_08062021.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023); Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Ebru Canan-Sokullu, Serhat Güvenç, Özgehan Şenyuva ve Sezen Kaya Sönmez, *Kantitatif Araştırma Raporu: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022*, İstanbul, 8 Eylül 2022, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre, https://www.khas.edu.tr/wp-content/uploads/2022/09/TDP_2022_TUR_FINAL_05.09.2022.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Türkiye'nin bölgedeki etkisini ve yumuşak gücünü daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kasım-Aralık 2022 tarihlerinde “Public Perception of Turkey in Central Asia” başlıklı araştırmada Türkiye'nin çok olumlu, biraz olumlu, biraz olumsuz, çok olumsuz olduğu veya fikrim yok sorularına Özbek halkının verdiği cevaplar sırasıyla %20, %33, %15, %21 ve %11 olmuştur. Bu oranlar bazında Türkiye; ABD, Çin ve İran'ı geçerek ikinci sıraya oturmuştur. Birinci sırada bulunan ülke ise Rusya olmakla birlikte verilen cevap oranları, %26, %44, %12, %12 ve %6'dır. Bununla birlikte çok arkadaşça, biraz arkadaşça, biraz arkadaşça değil, çok arkadaşça değil ve fikrim yok çerçevesinde Türkiye yine ikinci olmuştur. Türkiye'nin dostluğuna yönelik olan algılar %24, %51, %6, %5 ve %12'yken birinci olan Rusya'ya yönelik ise %33, %57, %4, %1 ve %5'tir. Bununla birlikte Özbeklerin %41'i Türk haberlerini ve eğlence programlarını, %60'ı Türk filmlerini ve %56'sı Türk dizilerini izlediklerini dile getirmiştir. Özbekistan'daki katılımcıların %75'i Türkiye'nin ülkelerine karşı dostane tutumuna dikkat çekmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Tlegen Kuandykov, *Public Perception of Turkey in Central Asia*, Central Asia Barometer, June 2023, <https://ca-barometer.org/assets/files/froala/7c9df247afe316b054e56a538aa8810219ae584d.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

4. TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN İLİŞKİLERİNDE TRT ÖZBEKÇE

Türkiye-Özbekistan münasebetlerinde bir yayın organından fazla rol oynayan TRT, Özbekistan merkezli yayınlarıyla iki ülke arasındaki gelişmelere ışık tutmaktadır. Yalnızca bir haber kanalı ya da kitlesel iletişim aracı olmakla kalmamakta, aynı zamanda iki ülke halkını birbirine yakınlaştıran kültürel bağlılık da sağlayan bir niteliğe sahiptir. Bu anlamda ilk olarak genel teşkilat ve sonra Özbekistan merkezli yapısı ile TRT, kamu diplomasisi aracı olarak Ankara-Taşkent bağlantısı noktasında büyük öneme sahiptir.

4.1. TRT

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) 1 Mayıs 1964 tarihinde çıkarılan TRT yasasıyla kurulmuştur. Türkiye tarihinin kamu yayıncılığı yapan ilk kurumu olarak öneme sahiptir. Öncesinde radyo yayınlarıyla sesini duyuran TRT, 1968 yılından itibaren televizyon yayınına başlamıştır. 1990'lı yılların başında TRT-INT ile yurtdışına açılan TRT, ilerleyen dönemlerde de yayın skalasını genişleterek ve geliştirerek önemli oranda yol katetmiştir. 1993 yılında ise Kafkasya ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerine yönelik yayınlarıyla TRT-AVRASYA kanalı açılmıştır. Her geçen yıl yurtdışı faaliyetlerini genişleten kurumun Özbekistan merkezli çalışmaları ise 2004 yılında Taşkent bürosunun açılmasıyla başlamıştır.¹⁴⁷ Günümüzde ise çeşitli internet yayınları ve radyo kanallarının yanı sıra 15 televizyon kanalıyla yayın hayatına devam etmektedir.

Küresel çapta ülkeler uluslararası kamuoyu oluşturmak için uluslararası yayıncılığı kullanmaya özen göstermektedir.¹⁴⁸ Stratejik önemdeki ülkelerle uluslararası yayıncılık vasıtasıyla kurulan ilişki, taraflar arasındaki münasebetlere derinlik katarken bir yandan da kamu diplomasisi hedeflerini gerçekleştirmede yayıncılığın etkisinden yararlanılmaktadır.¹⁴⁹ Türkiye açısından da bu misyonu gerçekleştiren temel aktör TRT'dir. TRT'nin genel vizyonunun bir parçası olarak,

¹⁴⁷ "TRT Tarihçe", TRT, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 08.05.2024).

¹⁴⁸ Esra Aydın Kılıç, "Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Kurumu", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, s. 371.

¹⁴⁹ Nicholas Cull, *Public Diplomacy: Lessons From the Past*, Figueroa Press, Los Angeles, 2009, s. 21.

etkileşim kurulan ülkelerle olan ilişkilerde gelişmelere, gönül birliğine, düşünsel anlamda uzlaşıya dayalı bir anlayıştan hareketle kurum, Türkiye'nin kamu diplomasisinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Özbekistan'da gösterilen teveccüh de Taşkent'in hem TRT'ye hem Ankara'ya verdiği değerin ve özenin bir nişanesi olarak kendini göstermektedir. Bütün bunlara ek olarak TRT ayrıca ortak tarih, kültür ve soy birliğinin vermiş olduğu motivasyonlarla Türk kimliğini canlandırma konusunda da rol oynamaktadır.¹⁵⁰

Kamu diplomasisi devletlerin yumuşak güç unsurları arasında yer alan en önemli etki araçlarından biridir. Uluslararası kuruluşlar ya da sivil toplum kuruluşları ile geliştirdikleri bu etki, ikili siyasi ve ekonomik ilişkilere de yön verme potansiyeline sahiptir.¹⁵¹ Bu anlamda Türkiye'nin kamu diplomasisinde TRT önemli bir paya sahiptir. Türkiye-Özbekistan ilişkilerinde de TRT Özbekçe'nin rolü ve ehemmiyeti her geçen gün artmaktadır. TRT Avaz bünyesinde faaliyet gösteren TRT Özbekçe, iki ülke ilişkileri ve halklar arası dayanışma ile kültür ortaklığının canlandırılmasına etki etmektedir.

4.2. Türk Dünyası'na Yönelik TRT Kanalları

TRT, Türk Cumhuriyetleri'nde yayın yapmak amacıyla iki çatı yapı aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Asya'dan Güney Amerika'ya kadar geniş bir coğrafyada haber yayınlarıyla ve belgesel programlarıyla öne çıkan TRT Türk ve Orta Asya başta olmak üzere Kafkaslar ve Ortadoğu'da faaliyetlerini yürüten TRT Avaz, bölgede geniş yankı uyandırmaktadır.

4.2.1. TRT Türk

Türk Dünyası vizyonu ile yayınlar yapan TRT Türk, çeşitli haber programları, belgeseller, kültürel içerikler ve turizm programlarıyla TRT'nin sesini Avrupa'dan

¹⁵⁰ Kılıç, "Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Kurumu", s. 387.

¹⁵¹ Efe Sevin, "Review Pathways of Connection: An Analytical Approach to The impacts of Public Diplomacy", *Public Relations Review*, 41, 2015, s. 563.

Asya'ya kadar birçok bölgeye duyurmaktadır.¹⁵² Facebook, Youtube, Twitter (X) ve Instagram hesaplarıyla da ulaşımına açık olan TRT Türk, yurtdışındaki Türkleri bir araya getirmek, değerleri ve kültürel zenginliklerle örülü bağları güçlendirmek hedefiyle çeşitli programlar ve yayınlar yapmaktadır.

TRT Türk'ün çeşitli yayınları iki ülke ilişkilerinin medya üzerinden geliştirilmesine örnek teşkil edecek niteliktedir. Örneğin; Türkiye-Özbekistan ilişkilerinin ele alındığı “Dünyadaki Türkiye-Özbekistan” programı¹⁵³ halkları birbirine yakınlaştırma amacından ve gönül köprüsü kurmayı amaçlayan diğer programlardan farklı olarak siyasi ve ekonomik boyuta da dikkat çekmektedir.

4.2.2. TRT AVAZ

TRT Avaz resmi internet sayfasında da vurgulandığı üzere 27 ülkede 250 milyon nüfuslu bir coğrafyaya hitap etmektedir. Yayın hayatına 21 Mart 2009 tarihinde başlayan TRT Avaz¹⁵⁴, Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programlar yapmaktadır. “Avaz” kelimesi birçok Türk lehçesine “ses” anlamına gelmektedir. Böylece TRT Avaz da bütün bu coğrafyadakilerin “ortak sesi” olma vizyonuyla hareket etmektedir.¹⁵⁵ Aynı zamanda İsmail Gaspıralı'nın “dilde, fikirde, işte birlik” yaklaşımını düstur edinen TRT Avaz, bu ilke ile Türkçe konuşan halklara yönelik yayınlar yapmaktadır. Kanalın içeriğini eğitim, kültür, sanat, bilim, çocuk ve aile, tarih ve coğrafya, dil ve düşünce temalı yayınlar oluşturmaktadır. Kanal, temelinde Türk soylu halkların yaşadığı coğrafyanın dış dünyaya açılan penceresi konumundadır.¹⁵⁶

¹⁵² Süleyman Tongut ve Cevit Yavuz, "Sovyetler Birliğinin Dağılmasından Sonra Kırgızistan İle İlişkilerde Türk Medyası: TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK VE TRT-AVAZ", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 2014, s. 140; Dilan Çiftçi ve Yusuf Akyel ve İbrahim Özejder, “Public Broadcasting in The Turkish World Culture: Case of TRT Avaz”, *bilig*, 97, 2021, s. 67.

¹⁵³ @TRTTurk, “Dünyadaki Türkiye 30. Bölüm-Özbekistan”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=sGg69agUpWQ>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁵⁴ Parim ve Çetin, “Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Avaz ve Milliyetçilik”, s. 33.

¹⁵⁵ “TRT Tarihçe”, *TRT*, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 08.05.2024).

¹⁵⁶ @TRTA vaz, “Hakkında”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/@TRTA vaz>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

TRT Avaz'ın Özbekistan temalı yayınları arasında “Ziyaret: Altın Silsile ‘Özbekistan’”¹⁵⁷ isimli belgesel serisi, “Buhara Özbekistan”,¹⁵⁸ isimli özel video ve “Fergana Vadisi Özbekistan”¹⁵⁹ belgeseli bulunmaktadır. Ayrıca “Türk Halk edebiyatı”, “Kuşaktan Kuşağa” isimli belgesellerde olduğu gibi Türk geleneklerinin hatırlatılması ve canlandırılması üzerine çalışmalar yapılırken; “Türk Dünyasının Enleri”, “Türk Dünyasında Kadın”, “Ortak Miras” gibi belgesellerle birlik vurgusu sağlandığı, ortak değerlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bununla birlikte televizyon programlarıyla da iki ülke halkının kültürel olarak yaklaşması amaçlanmaktadır. “Orta Sözcüklerimiz, Ortak Dilimiz”, “Özbekistan’da Yaşamak” ve “Taşkent Sohbetleri” programları bu anlamda örnek teşkil etmektedir.

Yapılan yayınlar ve programlar ortak kimlik vurgusu açısından önem taşımakla birlikte Özbekistan'ın Türkiye'deki kamu diplomasisine de katkı sunmaktadır. Türkiye'de Özbekistan'ın daha fazla tanınması ve Özbekistan'da da Türkiye'ye yönelik duyguları ve bağlılığı güçlendirmek açısından ayrıca önemlidir. Aynı zamanda programlar ve haberler her iki ülke açısından da turizm fırsatlarını arttırıcı etki oluşturmaktadır. Cazibe merkezlerinin tanıtılması turizm faaliyetlerini de canlandırmaktadır.

4.3. TRT'nin Türk Devletlerine Yönelik Haber Siteleri

TRT, dünyadan haberlerle her kesim için yayın yapmakla birlikte özellikle Türk Dünyası'na yönelik haberleri TRT Avaz ve hedef ülkenin dilinde yapılan yayınlar üzerinden kitlesel iletişim faaliyetinde bulunmaktadır. TRT Avaz bünyesinde yapılan haberlere bakıldığında “Avrasya'dan Haberler” başlığı altında Özbekistan haberlerine yer verildiği görülmektedir. Haber içerikleri genellikle Özbekistan'da gerçekleşen uluslararası gelişmeler, bölgesel ve küresel denklemde Özbekistan'ın pozisyonu, Türkiye-Özbekistan ilişkileri ve iç ve dış politika gelişmeleri

¹⁵⁷ @TRTAvez, “Ziyaret Altın Silsile ‘Özbekistan’”, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=dHG8QAXZ88c>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁵⁸ @TRTAvez, “Buhara/Özbekistan-Özel Video-TRT Taşkent Temsilciliği-TRT Avaz”, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=928IItWFFm0>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁵⁹ @TRTAvez, “Fergana Vadisi Özbekistan”, Youtube, https://www.youtube.com/watch?v=MrE_HrduUik, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

çerçevesindedir. Örneğin TRT Avaz bünyesinde 2024 yılının mayıs ayının ilk haftasında Özbekistan’a dair üretilen içerikler şu şekildedir:

- **1 Mayıs 2024:** Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz, Özbekistan’da iş insanlarıyla bir araya geldi.¹⁶⁰ Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz’ı kabul etti.¹⁶¹
- **2 Mayıs 2024:** Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan enerji alanında yeni iş birliğine imza attı.¹⁶² Özbekistan’da 3. Taşkent Uluslararası Yatırım Forumu başladı.¹⁶³
- **3 Mayıs 2024:** Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Yabancı Yatırımcılar Konseyi 2. Toplantısı’na katıldı.¹⁶⁴ Özbekistan’da Savunma Sanayii Fuarı düzenlendi.¹⁶⁵ Taşkent’te Kırgızistan’ın yeni büyükelçilik binası açıldı.¹⁶⁶
- **6 Mayıs 2024:** Taşkent Yatırım Forumu’nda toplam 26,6 milyar dolarlık anlaşmalar imzalandı.¹⁶⁷
- **7 Mayıs 2024:** Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan istihbarat başkanları Fergana’da sınır konularını görüştü.¹⁶⁸

¹⁶⁰ “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz, Özbekistan’da İş İnsanlarıyla Bir Araya Geldi”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/cumhurbaskani-yardimcisi-yilmaz-ozbekistanda-is-insanlariyla-bir-araya-geldi/66328be5d054fceffd761de>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶¹ “Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz’ı Kabul Etti”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-cumhurbaskani-yardimcisi-yilmazi-kabul-etti/663255b3d054fceffd761db>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶² “Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan Enerji Alanında Yeni İşbirliğine İmza Attı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/azerbaycan-kazakistan-ve-ozbekistan-enerji-alaninda-yeni-isbirligine-imza-atti/66338de30c4611fe425a6414>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶³ “Özbekistan’da 3’üncü Taşkent Uluslararası Yatırım Forumu Başladı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistanda-3uncu-taskent-uluslararasi-yatirim-forumu-basladi/663349310c4611fe425a640d>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶⁴ “Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Yabancı Yatırımcılar Konseyi 2. Toplantısı’na Katıldı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-yabanci-yatirimcilar-konseyi-2-toplantisi/66351913c41b3a009531bdc9>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶⁵ “Özbekistan’da Savunma Sanayii Fuarı Düzenlendi”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistanda-savunma-sanayii-fuari-duzenlendi/6634dd89c41b3a009531bdc8>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶⁶ “Taşkent’te Kırgızistan’ın Yeni Büyükelçilik Binası Açıldı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/taskent-te-kirgizistan-in-yeni-buyukelcilik-binasi-acildi/6634d526c41b3a009531bdc5>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶⁷ “Taşkent Yatırım Forumu’nda Toplam 26,6 Milyar Dolarlık Anlaşmalar İmzalandı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/taskent-yatirim-forumunda-toplam-26-6-milyar-dolarlik-anlasmalar-imzalandi/6638df0b7764c5ac7f953d84>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

- **8 Mayıs 2024:** Özbekistan’da Macaristan ve Avrupa şirketleri için serbest ekonomik bölge kurulacak.¹⁶⁹

Özbekistan özelinde de TRT Özbekçe’de spordan siyasete, kültürel öğelerden iktisadi gelişmelere kadar birçok konuda haber yayını yapılmaktadır. Böylece hem Özbekistan’da Türkiye ve Türk Dünyası gelişmelerinden haberdar olunması sağlanmakta hem de Özbekistan gelişmeleri dünyaya duyurulmaktadır. Her iki ülkenin gelişmelerinin takibinin yanı sıra ortak kimlik vurgusunun yapılması gibi amaçlar da değerlendirildiğinde TRT’nin hem Taşkent’in hem Ankara’nın kamu diplomasisi faaliyetleri açısından belirleyici nitelikte olduğu söylenebilir. TRT Taşkent Temsilciliği, Özbekistan’ın kültürel, iç ve dış politika, iktisat, günlük yaşam gibi birçok alanındaki gelişmelerini ekrana taşımaktadır. Türkiye-Özbekistan münasebetleri haberlerine de yer verilmektedir.¹⁷⁰

4.4. TRT Özbekçe ve Haber Analizleri

Bu bölümde uluslararası medyanın kamu diplomasisindeki rolünü ortaya koymak ve bunun Türkiye-Özbekistan ilişkilerindeki yansımaları anlamak adına TRT Özbekçe’nin ekonomi, siyaset, kültür ve Türk Dünyası çerçevesindeki haberlerinin analizine odaklanılmıştır. Bu kapsamda TRT Özbekçe’nin web sitesinde ürettiği haberlerdeki çerçeveler doğrultusunda bir kategorizasyon yapılmıştır. Sitede haberler; Türkiye, Türk Dünyası (Turk Dunyosi), Dünya (Dunyo), Kültür ve Sanat (Madaniyat va San’at) ve İktisat (Iqtisodiyot) başlıklarıyla sunulmaktadır. Türkiye’nin iç gelişmeleri ve ekonomi meseleleriyle birlikte uluslararası gelişmelere ve Taşkent-Ankara hattındaki gelişmelere yer verilmektedir. Türkiye-Özbekistan ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından da bu başlıklar çerçevesinde bir analiz tercih edilmiştir.

¹⁶⁸ “Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan İstihbarat Başkanları Fergana’da Sınır Konularını Görüştü”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistan-kirgizistan-ve-tacikistan-istihbarat-baskanlari-ferganada-sinir-kon/663a13685d05acb8c6593b62>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁶⁹ “Özbekistan’da Macaristan ve Avrupa Şirketleri için Serbest Ekonomik Bölge Kurulacak”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistanda-macaristan-ve-avrupa-sirketleri-icin-serbest-ekonomik-bolge-kurula/663b2406653dcae78984fa66>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

¹⁷⁰ TRT O’zbekcha, <https://www.trt.net.tr/uzbek/>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

4.4.1. Ekonomik İlişkiler

Türkiye, bağımsızlığının ardından Özbekistan'ı tanıyan ilk ülkedir. Dolayısıyla 1992 yılında kurulan diplomatik ilişkilerin ardından uzun yıllardır çeşitli alanlardaki münasebetler geliştirilmektedir. Bu doğrultuda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de gelişen bir seyir izlemektedir. Örneğin 2019 yılında imzalanan 100'ün üzerinde ikili anlaşma ve protokol ile ilişkilerin hukuki zemini oluşmuştur.¹⁷¹ Ayrıca karşılıklı ziyaretler ve ortaklıklar sayesinde de ticari ve iktisadi bağlar güçlendirilmiştir. Özbekistan'daki Türk sermayeli şirketlerin sayısı 2000'e yaklaşmış durumdadır. 2022 yılında 1800'e ulaştığı tespit edilmiştir.¹⁷² Ayrıca 2022 yılında Türkiye, Özbekistan'ın dördüncü ticari ortağı konumuna gelmiştir. İkili ticaret hacmi ise 2023 yılında 3,5 milyar dolara ulaşmıştır.¹⁷³ Ankara ve Taşkent ekonomik düzeyde ortaklıkları ve iş birliğini güçlendiren bir profile sahiptir. Özellikle ekonomik bağlantılarla ikili ilişkilerin düzeyi stratejik ortaklığa ulaşmıştır. Türkiye, 2021 yılı itibarıyla Özbekistan ekonomisindeki en büyük üçüncü yatırımcı ülke statüsündedir. Ayrıca yatırım iş birliği projeleri 70 kat artmıştır.¹⁷⁴

2017 yılında Taşkent'te Özbekistan ile Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğine ilişkin IV. Hükümetlerarası Komisyon toplantısı gerçekleşmiştir. Toplantı sonrasında sanayi, ticaret ve turizm alanlarında çok sayıda protokol ve anlaşma imzalanmıştır.¹⁷⁵ İlerleyen yıllarda da ekonomik bağlar derinleştirilmiş, ticaret hacmi ve yatırımlar artmıştır.

¹⁷¹ “Relations Between Türkiye and Uzbekistan”, *Republic of Türkiye MFA*, <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-uzbekistan%20.en.mfa>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷² “O'zbekistonda Turkiya Kapitali İstirokida 1882 ta Korxonalar Faoliyat Yuritmoqda”, *O'zbekiston Respublikası Prezidenti Huzuridagi Statistika Agentligi*, <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/19692-o-zbekistonda-turkiya-kapitali-ishtirokida-1882-ta-korxonalar-faoliyat-yuritmoqda>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷³ “Yılmaz: O'zbekiston Bilan O'zaro Savdo Hajmi 3,5 Milliard Dollarga Yetdi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/iqtisodiyot/2023/12/26/yilmaz-o-zbekiston-bilan-o-zaro-savdo-hajmi-3-5-milliard-dollarga-yetdi-2081035>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷⁴ “Узбекистан - Турция: экономическое сотрудничество в новых реалиях”, *Yangi Uzbekiston*, <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---turtsiya-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-v-novx-realiyah>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷⁵ “O'zbekiston-Turkiya:Savdo-İqtisodiy Hamkorlik Aloqalari Avjida...”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2017/05/26/o-zbekiston-turkiya-savdo-iqtisodiy-hamkorlik-alloqalari-avjida-739670>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

20 Şubat 2020 tarihinde yapılan haber de ikili ticaretin ve ekonomik münasebetlerin geldiği boyutu ortaya koyacak düzeyde verilmiştir. Özbekistan-Türkiye üst düzey stratejik iş birliği konseyinin ilk toplantısının konu edinildiği haberde ortak projelerin desteklendiği ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin 5 milyar dolara çıkarma hedefi kaleme alınmıştır. Ayrıca ilgili yetkililer arasında yapılan görüşmeler çerçevesinde geleceğe yönelik ortak projeler üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Toplantıya dair ortak bildiri ve ikili belgeler imzalanmıştır.¹⁷⁶

Ekonomik ilişkilerin gelişmesinde karşılıklı yatırımlar da önemli rol oynamaktadır. Özbekistan'daki Türk yatırımcıların sayısındaki artış bu anlamda konu edinilmiştir. Bahse konu gelişme Türk şirketi “Cashm Barlas”ın Özbekistan'da ayakkabı üretimine yönelik yatırım projesine başlama isteğiyle örneklendirilmiştir. Başlangıç maliyeti 2 milyon dolar olan projeye benzer bir diğer proje de “Warboots” isimli Türk şirketinin Özbekistan'da başlangıç maliyeti 50 milyon dolarlık yatırımdır.¹⁷⁷

Ekonomik ilişkileri pekiştiren unsurlardan biri de üst düzey ziyaretlerdir. Bu anlamdaki örneklerden biri olarak Özbekistan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Yatırımlar ve Dış Ticaret Bakanı Sardor Umurzakov ile Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanı Rukhsar Pekcan'ın 2021 yılında bir araya gelmesi ele alınabilir. Zira genişletilmiş ikili görüşmelerde yatırım eğilimleri, Özbek ve Türk şirketlere sağlanacak destekler gündeme gelmiştir. Ayrıca ilgili bakanlık ve kurumlarındaki uzmanların karşılıklı iş birliğini güçlendirmeye yönelik çalışmalarına da dikkat çekilmiştir. İki ülke arasındaki standardizasyon hizmetleri konusuna da ayrıca önem gösterilmiştir. Özbek ve Türk üreticilerin karşılıklı ürün tedariki uygulamasının önündeki engellerin ortadan kaldırılması amacıyla hareket edilmektedir.

Birçok üst düzey yetkilinin bir araya geldiği bir etkinlik de Taşkent'te düzenlenen Uluslararası Yatırım Forumu'dur. 2 Mayıs 2024 tarihinde üçüncüsü düzenlenen Yatırım Fonu, çok sayıda ülkenin yetkililerini bir araya getirmesinin yanı

¹⁷⁶ “O‘zbekiston-Turkiya Strategik Hamkorlik Kengashining Birinchi Yig‘ilishi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2020/02/20/12345678910-1951-1362875>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷⁷ “Turk Kompaniyasi O‘zbekistonda Poyabzal Ishlab Chiqarmoqchi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/08/01234567890-2137158>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

sıra Özbekistan'ın küresel ve bölgesel konumunu ekonomik açıdan güçlendiren bir etki oluşturmaktadır. Nitekim etkinliğin prestiji ve kapsamı da her geçen yıl artmaktadır. Son toplantıya hükümet temsilcileri, büyük şirketlerin başkanları ve BM, UNFCCC, OPEC, ŞİÖ gibi uluslararası kuruluşların üst düzey yetkililerinin de bulunduğu 2,5 binin üzerinde yabancı konuk katılmıştır.¹⁷⁸

Forum Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in girişimiyle düzenlenmektedir. İkili ve çok taraflı iş birliğinin genişletilmesi, mühim ve aciliyet arz eden konuların tartışılması ve yeni projeler ile fikirlerin tartışılması adına etkili bir platform haline gelmiştir. Ayrıca Özbekistan'ın yatırım çekmesi konusunda da kolaylaştırıcı bir rol oynadığı görülmektedir. Mirziyoyev de *“Son yıllarda ülkemize 60 milyar doların üzerinde yabancı yatırım çekildi. Sosyal ve altyapı sektörlerine uluslararası finans kuruluşlarından 14 milyar dolardan fazla fon çekildi. Geçen yıl yabancı yatırımların hacmi neredeyse iki katına çıktı”* ifadeleriyle bunu vurgulamıştır.¹⁷⁹ Ülkedeki yatırımların artması Özbekistan açısından ulusal refah ve küresel bağlantılar noktasında önem taşımaktadır. Ayrıca geliştirilen çoklu ilişkiler, ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik yolunda olumlu gelişme katetmesinde de rol oynamaktadır. Son olarak Genel kurul toplantısı çerçevesinde toplam değeri 8,7 milyar dolar olan 15 yeni yatırım projesi hayata geçirilirken, toplam değeri 2,8 milyar dolar olan 5 sanayi tesisi devreye alınmıştır.¹⁸⁰

Türkiye ve Özbekistan arasındaki ticari bağlar, ikili anlaşmalar ve uluslararası ortaklıkların TRT Özbekçe'de nasıl yer bulduğu ve haberleri nasıl çerçevelediği analiz edildiğinde; haber içeriklerinin genellikle ikili anlaşmalar, karşılıklı yatırımlar ve ticaret hacminin seyri üzerine ilerlediği görülmektedir. Ayrıca yapılan üst düzey ziyaretlere de yer verilerek karşılıklı memnuniyet vurgulanmaktadır. Söz konusu memnuniyeti sağlayıcı bir faktör olarak üst düzey yetkililerin iki ülke ilişkilerine ve birbirlerine yönelik söylemlerinin de rol oynadığı görülmektedir. Haberlerde Türk ve Özbek yetkililerinin görüşlerine ve çeşitli açıklamalarına yer verilerek içerik

¹⁷⁸ “Toshkent Xalqaro Investitsiya Forumi Boshlandi”, *TRT O'zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/02/01234567890-2134389>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁷⁹ “O'zbekistonda 8,7 Mlrd Dollarlik 15ta Yangi Investisiya Loyihasiga Start Berildi”, *TRT O'zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/02/01234567890-2134671>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

¹⁸⁰ “O'zbekistonda 8,7 Mlrd Dollarlik 15ta Yangi Investisiya Loyihasiga Start Berildi”, *TRT O'zbekcha*.

oluşturulmaktadır. Bununla birlikte karşılıklı iktisadi bağları güçlendirmeye dair faaliyetler kadar ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik hamlelere de yer verilmektedir. Böylece yapıcı olmasının yanı sıra problem çözücü nitelikte haber yapıldığı görülmektedir. Haberler çoğunlukla içerik açısından bilgilendirici niteliktedir. Ayrıca hem Özbekistan'ın hem Türkiye'nin uluslararası prestiji ve konumunu öne çıkaran nitelikte olduğu görülmektedir.

4.4.2. Siyasi İlişkiler

Türkiye ve Özbekistan arasındaki siyasi ilişkiler diplomatik bağların kurulduğu andan itibaren gelişerek ilerlemiştir. Ancak ikili ilişkilerde daha çok inişli çıkışlı bir seyir görülmüştür. Bununla birlikte özellikle 2016 yılında Özbekistan'da yönetimin değişmesinin ardından karşılıklı ziyaretler sıklaşmış ve diyalog da derinleşmiştir. Bu değişim basına da yansımaktadır. 2016 yılında başlayan karşılıklı üst düzey ziyaretler iki ülke arasındaki bağlantıyı arttırmış, diplomatik alandaki bu gelişim diğer alanlara da yansımıştır. 2017 yılında ise Şavkat Mirziyoyev'in Türkiye ziyaretiyle siyasi ilişkilerde stratejik ortaklık seviyesine ulaşılmıştır. Üstelik bu ziyaretle Mirziyoyev, 18 yıl sonra Türkiye'yi ziyaret eden ilk Özbekistan Cumhurbaşkanı olmuştur. Dolayısıyla Türkiye-Özbekistan ilişkileri tarihinde önemli bir yere sahiptir.¹⁸¹

Mirziyoyev'in ziyaretini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Özbekistan ziyareti izlemiş ve 2020 yılında Mirziyoyev, Türkiye'ye bir kez daha gelerek iki ülke bağlarının daha da güçlenmesinde rol oynamıştır.¹⁸² Özbek Cumhurbaşkanı'nın bu ikinci ziyareti, ülkesinde çeşitli reformları geliştirdiği bir dönemde yaşanması itibarıyla önemlidir. Ülke içi gelişim ve kalkınma konusunda Türkiye'nin etkisi de bu ziyaretle artmıştır. Nitekim ziyaretler sırasında da birçok alanda işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Üst düzey ziyaretler sonraki yıllarda da devam etmiştir. En üst makamda gerçekleşen karşılıklı ziyaretler Ankara ve Taşkent'in birbirlerine verdiği değeri ve önemi göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

¹⁸¹ “Türkiye va Yevroosiyo Munosabatlari 44-qism”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/dasturlar/2017/11/01/turkiya-va-yevroosiyo-munosabatlari-44-qism-838885>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁸² “O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Turkiyaga Tashrif Buyurmoqda”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2020/02/19/12345678910-1947-1362153>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

Öte yandan taraflar arasında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi de siyasi ilişkiler başta olmak üzere tüm alanlardaki entegrasyonu ve bağları derinleştirmektedir. Konsey kapsamındaki toplantıların yanı sıra uluslararası alanda da Ankara ve Taşkent arasında uyumlu ve uzlaşmacı bir politika tercih edilmektedir. Bu da tarafların birbirlerine olan desteğini pekiştiren bir etki meydana getirmektedir. Nitekim çeşitli diplomatik yetkililer de bunu doğrulamaktadır. Özbekistan kanadından yapılan çeşitli açıklamalarda da iki ülkenin birçok uluslararası platformda birbirine destek verdiği vurgulanmıştır.¹⁸³

2022 yılında iki ülke arasındaki diplomatik münasebetlerin 30. yılı kutlanmıştır. Özbekistan'ın Ankara Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçisi Alisher Azamkhodzhaev, Türkiye'nin Özbekistan için önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

Biz Türkiye ile ilişkilerimizi kardeşlik hukuku çerçevesinde değerlendiriyoruz. Çünkü Konya bizim için Buhara kadar değerlidir, biz de Bursa'ya değer veririz. Ankara'ya Hiva'mız, İstanbul'a Semerkant kadar değer veririz.¹⁸⁴

Türkiye-Özbekistan ilişkilerini derinleştiren etkenlerden biri de kurumsal faaliyetler kapsamında gelişmektedir. Örneğin, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Özbekistan'da 23,6 milyon dolar tutarında 700'e yakın hibe projesi gerçekleştirmiştir.¹⁸⁵

Kuruluşunun 100. yılına ithafen Taşkent Devlet Doğu Çalışmaları Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen etkinlik gibi çeşitli faaliyetler de Ankara-Taşkent diyalogunu derinleştiren faktörler arasında yer almaktadır. Üniversite kapsamındaki

¹⁸³ “Türkiye va O‘zbekiston Diplomatik Munosabatlar O‘rnatilganining 30 Yilligini Nishonlamoqda”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/uzb/avrsyadan/turkiya-va-o-zbekiston-diplomatik-munosabatlar-o-rnatilganining-30-yilligini-nis/6220c62401a30a2f24bcb9b>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁸⁴ “Türkiye va O‘zbekiston Diplomatik Munosabatlar O‘rnatilganining 30 Yilligini Nishonlamoqda”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/uzb/avrsyadan/turkiya-va-o-zbekiston-diplomatik-munosabatlar-o-rnatilganining-30-yilligini-nis/6220c62401a30a2f24bcb9b>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁸⁵ “O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev TİKA Direktori Serdar Chamni Qabul Qildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2017/12/20/o-zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyoyev-tika-direktori-serdar-chamni-qabul-qildi-872131>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

etkinlik “Özbekistan-Türkiye ilişkilerinin bugünü ve yarını” temasıyla gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁶

Kurumsal faaliyetlere bir örnek de “Kalkınma Stratejisi” merkezi ve Türkiye’nin “Marmara Grubu” stratejik ve sosyal araştırma vakfı işbirliğiyle düzenlenen etkinliktir. Özbekistan-Türkiye ilişkilerine yönelik etkinlik, iki ülkeden “think tank” uzmanları, yüksek öğretim kurumlarının temsilcileri ve gazetecilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.¹⁸⁷

TRT Özbekçe’nin Türkiye-Özbekistan siyasi ilişkileri kapsamındaki haberleri değerlendirildiğinde; haber içeriklerinin genellikle üç temada işlendiği tespit edilmiştir. Bunlardan ilki; karşılıklı üst düzey ziyaretler ve bu görüşmelerde gerçekleştirilmesi planlanan ortaklıklar ya da iş birliklerine odaklanmaktadır. İkinci olarak çeşitli kurumlar vasıtasıyla ikili siyasi/diplomatik münasebetlere katkı sunan faaliyetler çerçevesindedir. Son olarak ise haberler, uzman isimler ve üst düzey yetkililer tarafından yapılan açıklamalar ve alınan görüşler etrafında şekillenmektedir.

Bu kapsamda haber metinlerinde kimi zaman iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin tarihi seyrine dair bilgiler de verilerek arka plan oluşturulmaktadır. Bununla birlikte geleceğe yönelik varsayımlara da yer verilmektedir. Ayrıca üst düzey ziyaretlerin düzenlilik kazandığı ifade edilmektedir. Bu yönüyle tespit ve öngörü açısından geçmişle gelecek arasında bağlantı sağlandığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye-Özbekistan ilişkileri ve tarafların birbiri açısından taşıdığı önemi ortaya koymak adına uzman isimlerin görüşlerinin bulunduğu içeriklere yer verilmektedir. Aşağıda uzman görüşünün yer aldığı bir haber içeriği yer almaktadır:

Özbekistan konumu ve nüfusu itibarıyla Avrasya’nın en önemli ülkelerinden biridir. Özbekistan’la ilişkilerini güçlendirmeden Türkistan’da var olmak zordur. Bu özelliği itibarıyla Özbekistan gelecekte küresel ve bölgesel aktörlerin işbirliği için sıklıkla başvurduğu bir ülke haline gelecektir (...) Özbekistan Türkçe konuşulan en önemli ülkelerden biridir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ “O‘zbekiston-Turkiya Munosabatlarining Buguni va Ertasi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/11/01/01234567890-2058630>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁸⁷ “İstanbulda O‘zbekiston-Turkiya Munosabatlariga Bag‘ishlangan Tadbir O‘tkazildi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/07/03/01234567890-2006169>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁸⁸ “Türkiye va Yevroosiyo Munosabatlari 44-qism”, *TRT O‘zbekhca*.

4.4.3. Kültürel İlişkiler

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişki çemberinde en etkili dinamiklerden biri de kültürel bağlardır. Ortak miras, etnik köken, dil, din ve kültür bağları ile iki ülke halkının kardeşliği, kurulan kültürel ilişkilerde de kendini göstermektedir. Kültürel bağların gelişmesinde ikili gayretler, karşılıklı faaliyetler ve çeşitli kurumsal çalışmalar etkilidir. Bu kapsamda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi devlet düzeyindeki hareketlilikten söz edilebilir. Bunun yanı sıra TİKA, TÜRKSOY, YTB gibi kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve derneklerin faaliyetleri de kültürel ortaklık çalışmalarında ilerleme katedilmesinde rol oynamaktadır.

Bunlar arasında öne çıkan organlardan biri de üniversiteler aracılığıyla kurulan yakınlıktır. Buhara Devlet Tıp Enstitüsü'nde Türk Tıp Bilimleri Üniversitesi ile ortak Tıp Fakültesi kurulmuştur. Ayrıca Türk Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nin (TOBB ETÜ) Taşkent'te bir şubesinin açılmasına karar verilmiştir. Özbek Hükümeti üniversite düzeyindeki faaliyetlere ayrıca önem vermektedir. Bir başka örnek ise İbn Sina'nın doğduğu şehir olan antik Buhara'da İbn Sina adını taşıyan bir eğitim merkezinin açılmasıdır.¹⁸⁹ Son olarak 2024 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi'nde Özbek Dili ve Kültür Merkezi açılmıştır.¹⁹⁰

Kültürel faaliyetler kapsamında öne çıkan bir konu da yazılı eserler bünyesinde. Türk ve Özbek yazarların ya da şairlerin eserleri her iki ülke halkının da rahatça erişebilmesi için tercüme çalışmalarıyla okuyucularla buluşturulmaktadır. Örneğin Özbek yazar Kholmuhammad Karimi'nin "Semerkant Mevsimi" kitabı İstanbul'daki uluslararası yayınevi "Paradigma Akademi Yayınları"nda yayımlanmıştır.¹⁹¹ Son olarak ise geniş kapsamlı bir "Türkçe-Özbekçe Sözlük" yayımlanmıştır. Sözlük 7 yıllık bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Sözlükteki

¹⁸⁹ "O'zbekistondan Xabarlar 42-qism", TRT O'zbekhca, <https://www.trt.net.tr/uzbek/dasturlar/2019/10/17/o-zbekistondan-xabarlar-42-qism-1289621>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹⁰ "Uludag' Universitetida O'zbek Tili va Madaniyati Markazi Ochildi", TRT O'zbekhca, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/03/08/01234567890-2112901>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹¹ "O'zbek Adibining Asari Turkiyada bir Necha Tilga Tarjima Qilinadi", TRT O'zbekhca, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/08/07/01234567890-2021146>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

Özbekçe kelimeler Özbekistan’da kullanılan hem Kiril hem de Latin alfabesinde verilmiştir.¹⁹²

Kurumsal faaliyetler kapsamında ise Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı TÜRKSOY’un faaliyetleri Özbekistan ve Türkiye’nin yakınlaşmasında etki oluşturmaktadır. 2023 yılında kurumun 30. yıl kutlaması münasebetiyle düzenlenen kültürel etkinlik bu anlamda büyük ses getirmiştir. Özbekistan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı Özodbek Nazarbekov, özellikle kültür alanındaki işbirliğinin gelişimine dikkat çekerek *“Kökleri karşılıklı dayanışma içerisinde tek bir noktaya bağlı olan kadim Türk kültürünün gelişmesi yönünde birçok proje hayata geçiriliyor ve ilişkiler güçleniyor”* ifadelerini kullanmıştır.¹⁹³

Resim 4: Türkçe-Özbekçe sözlük

Kaynak: “Türkiyada O‘zbekcha-turkcha Lug‘at Chop Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2024/02/06/01234567890-2098426>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

Kültürel çalışmalar kapsamında düzenlenen sergiler, konferanslar ve özel günler faaliyetleri gibi birçok etkinlik de Özbek ve Türk kültürünün daha fazla

¹⁹² “Türkiyada O‘zbekcha-Turkcha Lug‘at Chop Etildi”, *TRT*.

¹⁹³ “Toshkentda TURKSOYning 30 Yillik Yubileyiga Bag‘ishlangan Konsert Dasturi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/06/20/01234567890-2001866>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

yakınlaşması ve tanıtılmasını sağlamaktadır. Özbekistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nde, Özbekistan'ın turizm potansiyeline yönelik düzenlenen konferans bunlardan biridir. Semerkant, Buhara, Hiva ve Ko'kan gibi şehirlerde bulunan antika ve anıtların fotoğraf sergisine her iki ülkenin çeşitli kurumlarından yetkililerin yanı sıra birçok kesimden katılım gerçekleşmiştir.¹⁹⁴ Turizm hem Ankara'nın hem de Taşkent'in oldukça üzerinde durduğu bir iş birliği kalemidir. Her iki ülke için de büyük ölçüde önem taşıyan tarihi miraslara sahip olmaları gerek Özbekistan'ı gerekse Türkiye'yi turizm açısından bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Turizm faaliyetleri ve bunların duyurulması konusundaki çalışmalar da turist sayılarının ve turizm gelirlerinin artırılması ehemmiyet taşımaktadır. Nitekim her iki ülke de turizm konusunda büyük potansiyel sahibidir. Bunun ortaklıklar ve iş birlikleriyle geliştirilmesi ise kazan-kazan dinamiğine dayalı bir diyalog sağlamaktadır.

Kültürel etkinlikler kapsamındaki bir başka faaliyet de Taşkent'te düzenlenen "Türkistan'ın Türk halklarının tarihindeki yeri" konulu uluslararası konferanstır.¹⁹⁵ 2023 yılında düzenlenen "Kültür Gecesi" ve "Türk Sineması Günleri" de bu minvalde değerlendirilebilir.¹⁹⁶ Ankara'da düzenlenen Özbekistan uygulamalı sanat sergisi de Özbek kültürünün Türkiye'de daha fazla tanınması ve kültürel yakınlığın artması kapsamındaki etkinliklerden biridir.¹⁹⁷ Ayrıca 2022 yılında düzenlenen Özbek Kültür Gecesi de "Özbekistan Kültür-İşbirliği ve Dayanışma Derneği" (Özbekistan Kültür İşbirliği ve Dayanışma Derneği) ile TÜRKSÖY'un ortak organizasyonu ile

¹⁹⁴ "Anqarada O'zbekiston Turizm Salohiyatiga Bag'ishlangan Konferensiya Bo'lib O'tdi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/11/06/01234567890-1902380>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹⁵ "Toshkentda "Turkiy Xalqlar Tarixida Turkistonning O'rni" Mavzusida Xalqaro Konferensiya Bo'lib O'tdi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/12/08/01234567890-2074314>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹⁶ "O'zbekistonda «Turk Kinosi Kunlari»ning Ochilish Marosimi Bo'lib O'tdi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/10/01/o-zbekistonda-turk-kinosi-kunlari-ning-ochilish-marosimi-bo-lib-o-tdi-2044652>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹⁷ "Anqarada O'zbekiston Amaliy San'ati Ko'rgazmasi Tashkil Etildi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/08/25/01234567890-2029056>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁸ Özbek ve Türk Kültür Günleri etkinlikleri her iki ülkede de düzenlenmekte ve etkileşimi arttırmaktadır.

Son olarak dil faktörünün karşılıklı bağları kuvvetlendiren temalardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Türkçe Özbekistan’da ciddi anlamda teveccüh görmektedir. Ayrıca Türk dizilerine yönelik ilgi de oldukça büyüktür. Türk kültürünün benimsenmesi, ortak değerlerin yeni nesillere aktarılması ve ilginin sürekliliği açısından Türk dizilerine duyulan sempatinin önemi büyüktür. Çok sayıda dizi gösterimde olmakla birlikte “Ben Bu Cihana Sığmazam” isimli dizinin bazı çekimleri de Özbekistan’da yapılmıştır.¹⁹⁹ Semerkant’ın tarihi noktalarında yapılan çekimler Türkiye’deki Özbekistan algısını da olumlu yönde etkileyecek kapasitededir. Aynı zamanda Özbekistan’ın çekiciliğini de arttırmaktadır denilebilir.

Resim 5: Belgelerde Özbekistan-Türkiye ilişkileri kitabı

Kaynak: “O’zbekiston-Turkiya Aloqalariga Oid Hujjatlar Kitob-albom Shaklida Chop Etildi”, *TRT O’zbekhca*.

¹⁹⁸ “Türkiyada O’zbekiston Madaniyati Kechasi O’tkazildi”, *TRT O’zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/08/14/12345678910-1867231>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

¹⁹⁹ “Samarqandda Yangi Turk Seriali Suratga Olinmoqda”, *TRT O’zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/07/24/1234567890-1858728>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

30 Nisan 2018 tarihinde “Ozarkhiv” ajansı ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında yayınlanan kitap da Türkiye-Özbekistan ilişkilerindeki edebiyat etkisini ortaya koyar niteliktedir. “Belgelerde Özbekistan-Türkiye İlişkileri” başlıklı kitap aynı zamanda bir albüm niteliğindedir. İki ülkenin arşivlerinden seçilen 113 adet belge yayımlanmıştır. Özbek Cumhurbaşkanı Şavket Mirziyoyev, kitabın ve iki ülke arasındaki kültürel bağların önemini şu şekilde dile getirmiştir:

Ülkelerimiz arasında kültürel-insani işbirliği son yıllarda hızla gelişiyor. Kültür, gelenek ve göreneklerle ilgili bilimsel araştırmalar yapılıyor. Eski ve ^{modern} edebiyat, ancak kardeş halkların ebedi dostluğunun daha da güçlendirilmesine şüphesiz hizmet edecektir.²⁰⁰

TRT Özbekçe’nin haber içerikleri de Türkiye ve Özbekistan arasındaki karşılıklı iş birliğinin yeni bir düzeye taşınmasına yönelik faaliyetleri gündeme getirerek kültürel bağlar üzerinde etki oluşturmaktadır. Çeşitli kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerine yer verilen haberlerde, yapılan etkinliğin kültür alışverişindeki önemi de vurgulanmaktadır. TİKA, TÜRKSOY gibi kurumların yanı sıra Özbekistan’daki çeşitli kuruluşlarla düzenlenen ortak etkinliklerin duyurulması iki ülke halkının sempatisini arttırmakla birlikte turizm konusunda da tetikleyici bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türk dizileriyle sağlanan yüksek ilgi de turist akışını önemli ölçüde etkileyecek bir faktördür. Dil, edebiyat ve sanat alanlarındaki birçok faaliyet ilgiyle takip edilmekte ve katılımcılardan çeşitli düzeydeki yetkililerin görüşlerine kadar yer verilerek sunulmaktadır. Bu anlamda kültürel ilişkilerin derinleşmesinde TRT Özbekçe’nin ve yayınlarının da büyük payı bulunmaktadır. Haberler genellikle Özbek ve Türk yetkililerinin düzenlenen etkinliklerdeki açıklamalarına da yer verilerek hem hükümet düzeyinde hem de halk düzeyinde karşılıklı olarak olumlu bir havanın hakim olduğu izlenimini vermektedir.

4.4.4. Türk Dünyası Haberleri

Türkiye-Özbekistan münasebetleri siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda gelişen bir ivmeye sahiptir. Ancak bu süreci olumlu yönde etkileyen en belirleyici unsurlardan biri de Türk Dünyası birlikteliğidir. Özellikle TDT’nin daha aktif hale

²⁰⁰ “O‘zbekiston-Turkiya Aloqalariga Oid Hujjatlar Kitob-albom Shaklida Chop Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/06/11/01234567890-1998069>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

gelmesiyle Türk birliği vurgusu kapsamındaki faaliyetler ve bunun basında bulunduğu yer, Ankara-Taşkent hattındaki olumlu gidişata ivme kazandırmaktadır.

Türk Dünyası entegrasyonu çeşitli alanlardaki ortaklıkları da arttırmaktadır. Örneğin Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın enerji sektörü sendikaları arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.²⁰¹ Enerji faktörü Türk Dünyası'ndaki temel ortaklık alanlarından biridir. TDT kapsamındaki adımlar da bütün Türk Dünyası arasındaki bağları geliştirdiği gibi Türkiye-Özbekistan münasebetlerine de yansımaktadır. Bu konudaki gelişmelerden biri de 2026 yılına kadar Türk Dünyası Ortak Alfabe'sinin oluşturulması yönündeki çalışmalardır. Türk dünyasının yazılı iletişime ihtiyacı olduğu vurgusu yapılmakta ve bu yöndeki çalışmalara oldukça kıymet verilmektedir. Bu adımın gerçekleştirilmesi Türk Dünyası'nın ilerleyişinde ve Türk devletleri arasındaki birliktelik noktasında büyük bir sıçrama yaratması beklenmektedir.²⁰²

Türk Dünyası birlikteliğindeki adımlardan biri de ekonomik alanda görölmektedir. Türk Dünyası Banka Birlikleri Konseyi'nin toplantıları bu anlamda mühimdir. 2024 yılındaki toplantı Özbekistan'da gerçekleştirilmiştir.²⁰³ Ekonomik alandaki bir başka gelişme ise TDT üyesi ülkeler arasındaki ticaret cirosunda son yıllarda yaşanan önemli artıştır.²⁰⁴

Enerji ve ekonomi alanlarında olduğu gibi TDT kapsamında çeşitli konseptlerde düzenlenen toplantılar da ikili düzeyde ve teşkilat bünyesindeki Münasebetleri yükselten bir rol oynamaktadır. Bunlar arasında TDT Yaşlılar Konseyi

²⁰¹ "Türkiy Davlatlarning Energiya İttifoqlari O'rtasida Hamkorlik Shartnomasi İmzolandi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/15/01234567890-2097-2140112>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

²⁰² "Türk Dunyosining Umumiy Alifbosi 2026 Yilgacha Shakllanishi Mumkin", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/10/01234567890-2138182>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

²⁰³ "O'zbekistonda Turkiy Davlatlar Banklar Assotsiatsiyalari Kengashi Yig'ilishi Bo'lib O'tdi", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/10/01234567890-2138188>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

²⁰⁴ "TDTga A'zo Davlatlar O'rtasidagi Savdo Aylanmasida O'sish Kuzatilmoqda", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/iqtisodiyot/2024/02/02/tdtga-a-zo-davlatlar-o-rtasidagi-savdo-aylanmasida-o-sish-kuzatilmoqda-2096691>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

toplantıları,²⁰⁵ Başsavcılar kurulu toplantıları,²⁰⁶ TDT zirve toplantıları²⁰⁷ da bulunmaktadır.

TRT Özbekçe'nin Türk Dünyası kapsamındaki haberlerde teşkilatı bünyesindeki toplantı ve etkinlikler, yapılan anlaşmalar, işbirlikleri ve ikili bağlantıları önceleyen içeriklere yer verdiği görülmektedir. Aynı zamanda TDT kapsamındaki ortaklığın geliştirilmesi yönündeki açıklamalar da ön planda tutulmaktadır. İlerlemeci bir bakış açısıyla Türk Dünyası çerçevesindeki faaliyetlerin takibi yapılmaktadır. Ayrıca iş birliklerinin gelecekte artacağına dair beklenti ve öngörülere de yer verilmektedir. Bu anlamda takipçi ve okuyuculara olumlu hava ve Türk Dünyası'nın geleceğinin parlaklığı konusunda umut verici bir atmosfer sunulduğu ifade edilebilir.

Öte yandan Özbekistan'ın Türk Dünyası'ndaki konumunu ve etkisini ortaya koyan haberler de çoğunlukla yer almaktadır. Özbekistan'ın Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan ile olan işbirliklerine yoğun şekilde yer verilmektedir. Kazakistan, Özbekistan ve Azerbaycan'ın enerji sistemlerini birleştirme hamlesi, Özbekistan ve TDT üyesi ülkeler arasındaki ikili ortaklıklar geniş çapta yer bulmaktadır. Ayrıca TDT Zirve Toplantıları gibi önemli etkinliklerde yapılan konuşmalar ve içeriklerine de haberlerde büyük oranda yer verilmektedir. Türk Devletleri arasındaki işbirliğini güçlendirme ve önemli girişimlerin teşvik edilmesi noktasında haber içeriklerinin öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türk Dünyası bünyesinde kurulan yeni konseylere, alt teşkilatların toplantılarında ve faaliyetlerine dair içerikler çok sayıdadır. Bununla birlikte iş birliği alanlarının çeşitliliğine de dikkat çekilmektedir.

Yeni kurulacak ortaklıkların duyurulması ve gelecek planlamaları konusunda da TRT Özbekçe'nin önemli bir platform olduğu görülmektedir. Türk Dünyası

²⁰⁵ “Ashxobodda TDT Oqsoqollar Kengashining 15-majlisi Bo'lib O'tdi, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/03/14/01234567890-2115465>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

²⁰⁶ “Turkiyada TDT Bosh Prokurorlari Kengashi Yig'ilishi Bo'lib O'tdi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/25/01234567890-2055708>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

²⁰⁷ “Ostonada TDTning 10-sammiti O'z Ishini Boshladi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/11/03/ostonada-tdtning-10-sammiti-o-z-ishini-boshladi-2059717>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

Noterler Birliğı'nin kurulması konusundaki mutabakat,²⁰⁸ Uluslararası Türk Haber Kanalı kurulmasının görüşülmesi,²⁰⁹ dış politika araştırma merkezleri toplantısı²¹⁰ çıktıkları ve geleceğe yönelik etkileri gibi hususlar bu anlamda önem taşımaktadır. Türk Dünyası'nın kültürel entegrasyonu ve birlikteliğı noktasında oynadığı rol, birçok alandaki gelişmeleri kitlelerle buluşturması TDT içerisinde, Ankara-Taşkent boyutu ise ikili ilişkilerdeki yansıması olarak okunabilir.

Sonuç olarak Tablo 5'te görüldüğü üzere TRT Özbekçe'nin haberleri analiz edildiğinde ilişkilerin çok yönlü olarak takip edildiğı ve Türkiye'nin bu ülkede TRT Özbekçe üzerinden önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti yürüttüğü görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye, Özbekistan'a veya ikili ilişkilerin yanı sıra kendisinin de merkezde olduğu haberler de yayınlamaktadır.

Tablo 5: TRT Özbekçe'deki haberler ve özellikleri

Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber İçeriğı
26.05.2017	O'zbekiston-Turkiya:Savdo-iqtisodiy aloqalari avjida...	hamkorlik Ekonomik
26.12.2023	Yilmaz: O'zbekiston bilan o'zaro savdo hajmi 3,5 milliard dollarga yetdi	Ekonomik
02.05.2024	Toshkent xalqaro investitsiya forumi boshlandi	Ekonomik
02.05.2024	O'zbekistonda 8,7 mlrd dollarlik 15ta yangi investisiya loyihasiga start berildi	Ekonomik
08.05.2024	Turk kompaniyasi O'zbekistonda poyabzal ishlab chiqarmoqchi	Ekonomik
01.11.2017	Turkiya va Yevroosiyo munosabatlari 44-qism	Siyasi
20.12.2017	O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyev TIKA direktori Serdar Chamni qabul qildi	Siyasi ve kültürel

²⁰⁸ “Turk Dunyosi Notariuslar İttifoqini Tuzish Bo'yicha Anglashuv Memoramdumi İmzolandi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/09/turk-dunyosi-notariuslar-ittifoqini-tuzish-bo-yicha-anglashuv-memoramdumi-imzolandi-2047254>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

²⁰⁹ “Xalqaro Turkiy Xabarlar Kanali Tashkil Etilishi Mumkin”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/17/01234567890-2051749>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

²¹⁰ “Qozog'istonda TDT Tashqi Siyosat Tadqiqot Markazlari Yig'ilishi Bo'lib O'tdi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/09/29/01234567890-1372-2043973>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

20.02.2020	O'zbekiston-Turkiya strategik hamkorlik kengashining birinchi yig'ilishi bo'lib o'tdi	Siyasi
19.02.2020	O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyev Turkiyaga tashrif buyurmoqda	Siyasi
03.07.2023	Istanbulda O'zbekiston-Turkiya munosabatlariga bag'ishlangan tadbir o'tkazildi	Siyasi
01.11.2023	O'zbekiston-Turkiya munosabatlarining buguni va ertasi	Siyasi
17.10.2019	O'zbekistondan xabarlar 42-qism	Kültürel ve eğitim
24.07.2022	Samarqandda yangi turk seriali suratga olinmoqda	Kültürel
14.08.2022	Turkiyada O'zbekiston madaniyati kechasi o'tkazildi	Kültürel
06.11.2022	Anqarada O'zbekiston turizm salohiyatiga bag'ishlangan konferensiya bo'lib o'tdi	Kültürel
11.06.2023	O'zbekiston-Turkiya aloqalariga oid hujjatlar kitob-albom shaklida chop etildi	Kültürel
20.06.2023	Toshkentda TURKSOYning 30 yillik yubileyiga bag'ishlangan konsert dasturi bo'lib o'tdi	Kültürel ve Türk Dünyası
07.08.2023	O'zbek adibining asari Turkiyada bir necha tilga tarjima qilinadi	Kültürel ve eğitim
25.08.2023	Anqarada O'zbekiston amaliy san'ati ko'rgazmasi tashkil etildi	Kültürel
01.10.2023	O'zbekistonda «Turk kinosi kunlari»ning ochilish marosimi bo'lib o'tdi	Kültürel
08.12.2023	Toshkentda "Turkiy xalqlar tarixida Turkistonning o'rni" mavzusida xalqaro konferensiya bo'lib o'tdi	Kültürel
06.02.2024	Turkiyada o'zbekcha-turkcha lug'at chop etildi	Kültürel
08.03.2024	Uludag' universitetida O'zbek tili va madaniyati markazi ochildi	Kültürel ve eğitim
02.02.2024	TDTga a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo aylanmasida o'sish kuzatilmoqda	Türk Dünyası
14.03.2024	Ashxobodda TDT Oqsoqollar Kengashining 15-majlisi bo'lib o'tdi	Türk Dünyası
10.05.2024	O'zbekistonda Turkiy davlatlar banklar Assotsiatsiyalari Kengashi yig'ilishi bo'lib o'tdi	Türk Dünyası
10.05.2024	Turk dunyosining umumiy alifbosi 2026 yilgacha shakllanishi mumkin	Türk Dünyası
15.05.2024	Turkiy davlatlarning energiya ittifoqlari o'rtasida hamkorlik shartnomasi imzolandi	Türk Dünyası
29.09.2023	Qozog'istonda TDT tashqi siyosat tadqiqot markazlari	Türk Dünyası

	yig'ilishi bo'lib o'tdi	
09.10.2023	Türk dünyosi notariuslar ittifoqini tuzish bo'yicha anglashuv memoramdumi imzolandi	Türk Dünyası
17.10.2023	Xalqaro turkiy xabarlar kanali tashkil etilishi mumkin	Türk Dünyası
25.10.2023	Turkiyada TDT Bosh prokurorlari kengashi yig'ilishi bo'lib o'tdi	Türk Dünyası
03.11.2023	Ostonada TDTning 10-sammiti o'z ishini boshladi	Türk Dünyası
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.		

SONUÇ

Diplomasi, küresel sistemde meşru aktörler olarak bilinen ve kabul edilen devletler arasındaki ilişkileri anlatmak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Ancak devletler, dış politikadaki hedeflerine ve siyasi amaçlarına ulaşabilmek için toplumları da etkilemenin önemli olduğunu düşünmektedir. Bunun neticesinde ise kamu diplomasisi kavramı ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasisi, yumuşak güç ile karıştırılsa da aslında iki kavramın birbiriyle doğrudan ve güçlü bir şekilde alakalı olduğu söylenebilir.

Kamu diplomasisi sürecinde bir devlet karşısındaki devletin vatandaşlarını ve toplumlarını hedef almaktadır. Bu çerçevede çeşitli araçlarla toplum ve toplum içindeki özel bir kesim üzerinde etki oluşturulmaktadır. Söz konusu etki ya da nüfuz üzerinden hedef kitlenin ülkenin dış politikasını istenilen yönde etkilenmesi amaçlanmaktadır. Örneğin ABD, Ukrayna Savaşı başladığından bu yana Almanya'nın Rusya'yla olan ilişkilerini etkilemek istemektedir. Bu amaçla yaptığı propagandalarda Rusya'nın anti-demokratik yönetimi, saldırgan özelliği, SSCB döneminden kalan kötü imajı ve nükleer silahları kullanma tehdidi sürekli olarak dile getirmiştir. Bunun neticesinde Rusya-Ukrayna Savaşı başladıktan sonra daha dengeli bir dış politika izleyen Almanya, ABD'nin istediği politikaları uygulamaya geçirerek Rusya ile arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olan adımlar atmıştır.

Günümüzde devletler, hedef olarak belirledikleri bir yönetimin karar alma sürecini etkileyebilmek amacıyla çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçların önemli bir kısmı yumuşak güç ile de doğrudan ilgilidir. Zira bir devletin artan yumuşak gücü aynı zamanda daha etkili bir kamu diplomasisi yürütmesini sağlamaktadır. Bu süreçte devletler, genel olarak ilişkilerinin iyi, normal ve kötü olan ülkelere yönelik adımlar atmaktadır. İlişkilerin iyi ve güçlü olduğu devletlerde kamu diplomasisinin yürütülmesi ve daha kısa sürede sonuç alınması mümkündür. İlişkilerin normal olduğu ülkelerde toplumların etkilenmesi ve dış politika çerçevesinde hedeflerin kabul ettirilmesi görece daha zor, maliyetli ve orta vadeye yayılmaktadır. Son olarak ilişkilerin kötü ya da gergin olduğu ülkelerde ise söz konusu süreç daha sorunludur. Zira yönetimler arasındaki sorunlar kamu diplomasisinin yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle devlet yönetiminde güçlü bir liderin bulunması ve basın, STK'ların ve sivil toplumun özgürlüğüne dair tartışmaların olması kamu

diplomasisinin önündeki en önemli engeller arasındadır. Zira lider, ülkede istemediği konulardaki yayınları ve faaliyetleri engelleyebilmektedir. Bu nedenle ilişkilerin kötü olduğu bir ülkede kamu diplomasisi yürütmek oldukça zor, başarı elde etme ihtimali zayıf ve siyasete etki etme ihtimali düşüktür.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler, Özbekistan'ın bağımsızlık dönemlerinin ilk günlerine kadar dayanmaktadır. Türkiye'nin Özbekistan'ı ilk tanıyan ülke olması ve güçlü ilişkiler kurma düşüncesi ve Özbekistan'ın ise hem Türkiye'yi model olarak alması hem de Batı'ya açılmak istemesi ilişkilerin hızlı bir şekilde güçlenmesine yol açmıştır. Ancak çeşitli dönemlerde farklı örgütlerin ve aktörlerin etkisiyle ilişkilerde gerginlik yaşanmıştır. Bu nedenle ilk dönem olarak kabul edilebilecek 1991-1993 yılları arasındaki Türkiye ile Özbekistan ilişkilerinin kamu diplomasisi boyutuyla medyaya yansması oldukça olumlu olmuştur.

İkinci dönem olarak belirtilebilecek 1993-2015 yılları arasındaki ilişkilerin karşılıklı bir güvensizlik ve isteksizlik üzerinden şekillendiği söylenebilir. Bu süreçte kamuoyu diplomasisi daha çok pasif bir durumda kalmış ve gerginliğin artmaması noktasında bir tutum benimsendiği görülmektedir. Ancak özellikle Türkiye'nin demokratik değerlere sahip bir ülke olarak basına tanıdığı özgürlüğü bazı örgütlerin suistimal etmesi nedeniyle Türk medyasında Özbekistan'ın yönetimindeki Cumhurbaşkanı İslam Karimov'a karşı olumsuz görüş barındıran haberler ve paylaşımlar yapılmıştır. Bu durumun ana nedenlerinden biri Özbekistan'daki güçlü laik yapı ve bu yapı içinde dini ibadete imkan tanınırken çeşitli cemaat, tarikat ve radikal dini gruplara karşı bir tutum benimsenmesiydi. Zira Özbekistan, çeşitli terör saldırılarına maruz kalarak önemli badireler atlatmıştır. Bu süreç de medyanın ilişkileri olumsuz etkilediğini göstermektedir.

2003 yılında Erdoğan ile Karimov arasında gerçekleşen görüşme ilişkileri bir nebze de olsa normalleştirmesi ancak tam olarak olumlu düzeye çekmemesi, ülkelerin kamu diplomasisinin sınırlı olmasına neden olmuştur. Bunu medya düzeyinde de görmek mümkündür. Zira özellikle devlete medyanın pasif bir tutum takınması ve karşı ülke için sert bir söylem gerçekleştirmemesi bunun göstergesidir.

2016 yılında Karimov'un hayatını kaybetmesi ve yerine dönemin başbakanı Mirziyoyev'in geçmesiyle ikili ilişkilerin tekrar güçleneceğine dair beklentiler artmıştır. Bu kapsamda özellikle Özbekistan'a dair TRT Avaz gibi kanallarda

gerçekleştirilen yayın sayısı artmış ve ülkede gerçekleştirilmesi planlanan seçimler yakından takip edilmiştir. Bu süreçte medyanın Özbekistan’a yönelik söylemleri olumlu bir hal almış ve geçmişteki gerginliklerden bahsedilmeksizin taraflar arasındaki köklü bağlara ve ilişkilerin gelişme potansiyeline dair atıflar yaptığı görülmektedir. Medyanın ikili ilişkilere dair açıklamalarının değişmesi ve taraflara yönelik yapılan haberlerdeki artışın ana nedenlerinden biri de Karimov’un vefatının ardından 2016 yılında Erdoğan’ın çeşitli bakanlarla birlikte düzenlediği ziyaretidir. Bu ziyaretin medya tarafından “tarihi” olarak nitelendirilmesi, kamu diplomasisinin medyaya olan yansımalarının bir göstergesidir. Medya, bu süreçte tarafların önyargısını kırma ve toplumların birbirini tanıması noktasında önemli bir araca dönüştüğü görülmektedir.

Mirziyoyev’in Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte Türkiye-Özbekistan hattındaki ilişkilerin büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Bu durum sadece ekonomi, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkilerde kalmamış ayrıca askeri boyuta da evrilmiştir. Bu süreçte devletlerin kamu diplomasisi noktasında imkanları ve kabiliyetleri artmış ve Taşkent yönetimi Türklere ve Ankara yönetimi Özbeklere daha kolay ulaşabilir ve hitap edebilir hale gelmiştir. Bu durumla birlikte iki ülke arasındaki ilişkilerin medyaya yansıyan boyutuyla önemli bir iyileşme kaydettiği görülmektedir. TRT Özbekçe bu noktada ana araçlardan biri olma potansiyeli taşımaktadır.

Özellikle iki ülkede yapılan anket çalışmaları, ikili ilişkilerin kamu diplomasisi noktasında oldukça olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Zira 1923 yılından itibaren Batı’yla güçlü ticari, siyasi ve askeri ilişkilere sahip olan Türkiye’de Türk toplumu için Özbekistan, en dost ülkeler arasında ilk dördttedir. Bu durum Özbekistan’da da geçerlidir. Zira post-Sovyet bir ülke olan Özbekistan’da Türkiye, Rusya’dan sonra en dost ikinci ülke olarak konumlanmaktadır.

Söz konusu ilişkilerdeki etkili araçlardan biri medyadır. Kamu diplomasisi çerçevesinde bir araç olarak da kullanılan medya, Türk ve Özbek halklarının birbirini daha kolay tanımasını sağlamıştır. İki ülke arasında artan ilişkilerin, toplumlar tarafından önemli bir destek gördüğünü söylemek de mümkündür. Özellikle Türkiye’de yaşanan Asrın Felaketi sırasında Özbeklerin Türkiye’ye gönderdikleri yardımlar ve deprem bölgelerinde aktif olarak üstlendikleri görevler, tarafların sadece uluslararası sistemde iki devlet olarak çıkarlar üzerinden şekillenen ilişkiler bazında

değil, kardeşlik ilişkileri içinde hareket ettiğini de göstermektedir. Bu nedenle “Sekiz Devlet, Tek Millet” mottosu, Özbekistan’ın destekleriyle daha da güçlenmiştir.

Diğer yandan Özbekistan, 2019 yılında TDT’ye dahil olarak önemli bir adım atmıştır. Bu adım, özellikle dünyada artan milliyetçilik sürecinde Türkiye’de ve Özbekistan’da oldukça olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Bu durum devletler arasındaki ilişkilerin çok boyutlu ve seviyeli bir şekilde gelişmesine imkân tanırken devletlerin prestijine önemli bir katkı bulunduğu da aşıkardır. Bu noktada toplumların ülkelerinin dış politikalarında Türkiye ve Özbekistan’a öncelik vermesi gerektiğine dair bir algıya ve düşünceye sahip olduğu söylenebilir. Medya ise bu süreçte söz konusu algıyı güçlendiren bir etki yapmıştır.

Toplumlar üzerinde güçlü bir olumlu algının inşasında ise Türkiye’nin Özbekistan’daki yumuşak güç faaliyetleri ile TRT Avaz veya TRT Özbekçe gibi kanallarının da etkili olduğu söylenebilir. TRT Avaz özellikle Türkçe yayınları ile Türk toplumunu hem Özbekistan hem ikili ilişkilerdeki gelişmeler hem de Orta Asya boyutuyla bilgilendirmektedir. Bu bağlamda yayınlanan haberlerin ve yapılan programların Özbekistan’ın Türkiye’deki kamu diplomasisini kolaylaştırdığı iddia edilebilir. Diğer yandan ise TRT Özbekçe, Türkiye’nin Özbekistan’a yönelik kamu diplomasisinde önemli bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle Türkiye’deki gelişmeler, Türkiye’nin çeşitli konulardaki politikaları ve Türkiye-Özbekistan ilişkilerine dair kurulan ilişkiler kapsamında yapılan yayınlar ve haberlerin kamu diplomasisi açısından ilişkilerin medyaya olumlu yansıdığını göstermektedir.

TRT Özbekçe, günümüzde Türkiye’nin Özbeklere yönelik aktif bir kamu politikasında önemli araç olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda iki devletin ve iki toplumun birbirini daha yakından tanınmasına da imkân tanınmaktadır. Ayrıca TRT Özbekçe’deki haberlerin içeriğine bakıldığında Türkiye, Özbekistan, Türk Dünyası ve ikili ilişkilere yönelik olumlu bir hava yansıttığı görülmektedir. Haberlerin içeriğinde sürekli olarak gelişen ilişkiler, karşılıklı saygı, eşitlik ve kazan-kazan yaklaşımının ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Yukarıda ele alındığı üzere Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkiler, iyi-normal-iyi olarak üç kısma ayrılabilir. İlk kısım 1991-1993 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönem devletlerin, birbiriyle yakın ilişkiler kurmaya çalıştıkları görülmektedir. İkinci dönem olan normal süreç, 1993-2016 yılları arasındadır. İlişkilerin daha pasif ve

kötüleşmesinin önlenmeye çalıştığı görülmektedir. Son olarak ise 2016-2023 yılları arasında ise iyi olan ilişkilerin daha da güçlendiği ve medyanın bu noktada olumlu bir rol oynayarak kamu diplomasisini desteklediği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdukerimov, B., “Türkiye-Özbekistan ilişkileri güçleniyor”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ozbekistan-iliskileri-gucleniyor/1060872>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Abdülkerimov, B. "Özbekistan-Türkiye Ortak Askeri Tatbikatı Başladı", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-turkiye-ortak-askeri-tatbikati-basladi/2184346>, (Erişim Tarihi: 16.05.2024).
- Abdülkerimov, B., “Türkiye-Özbekistan diplomatik ilişkilerinin tesisinin 30. yılı kutlanıyor”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turkiye-ozbekistan-diplomatik-iliskilerinin-tesisinin-30-yili-kutlaniyor/2523625>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Albayrak, H., “Kerimov”un Risale-i Nur”la Savaşı”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hakan-albayrak/kerimovun-risale-i-nurla-savai-16673>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Alizade, M., “Özbek Siyasetçi: Özal ile Randevuma Giderken Havaalanında Ölüm Haberini Aldım”, *Independent Türkçe*, <https://www.indyturk.com/node/414066/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/%C3%B6zbek-siyaset%C3%A7i-%C3%B6zal-ile-randevuma-giderken-havaalan%C4%B1nda-%C3%B6l%C3%BCm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Alkan, T., Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi Perspektifinden TRT Avaz Program İçeriklerinin İncelenmesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.
- Amirbek, A. ve Almasbek Anuarbekuly ve Kanat Makhanov, “Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), 2017, ss. 164-204.
- “Anqarada O‘zbekiston Amaliy San’ati Ko‘rgazmasi Tashkil Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/08/25/01234567890-2029056>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Anqarada O‘zbekiston Turizm Salohiyatiga Bag‘ishlangan Konferensiya Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/11/06/01234567890-1902380>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Arı, T., *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 6. Basım, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2006.

- Arvas, A. F., Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: TRT AVAZ Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2022.
- Arvas, A. F., Türkiye'nin Kamu Diplomasisinde Medyanın Önemi: TRT AVAZ Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2022.
- “Ashxobodda TDT Oqsoqollar Kengashining 15-Majlisi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/03/14/01234567890-2115465>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Asılsız Suçlama ve İftiralar”, *Yeni Asya*, <https://www.yeniasya.com.tr/2009/03/05/dunya/h1.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Asker, A. “Özbekistan Cumhuriyeti: Dış Siyasette Yön Arayışları ve Dönüşüm Eğilimleri (1991-2021)”, Baybarshan Ali Kazancı (ed.), *Modern Dünyada Türk Cumhuriyetleri*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2023, ss. 189-210.
- Aydın, M., Mitat Çelikipala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Ebru Canan-Sokullu, Serhat Güvenç, Özgehan Şenyuva, Soli Özel ve Sabri Deniz Tıǧlı, *Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2021*, İstanbul, 15 Haziran 2021, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre, https://www.mustafaaydin.gen.tr/source/TDPA2021_KHAS_WEBRAPOR-BASIN_08062021.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Aydın, M., Mitat Çelikipala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Ebru Canan-Sokullu, Serhat Güvenç, Özgehan Şenyuva ve Sezen Kaya Sönmez, *Kantitatif Araştırma Raporu: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022*, İstanbul, 8 Eylül 2022, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre, https://www.khas.edu.tr/wp-content/uploads/2022/09/TDP_2022_TUR_FINAL_05.09.2022.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Aydın, M., Mitat Çelikipala, Sinem Akgül-Açıkmeşe, Soli Özel ve Sabri Deniz Tıǧlı, *Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2020*, İstanbul, 17 Haziran 2020, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Akademetre, https://www.mustafaaydin.gen.tr/source/DPA2020_BASIN%5B1%5D.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan Enerji Alanında Yeni İşbirliğine İmza Attı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrazyadan/azerbaycan-kazakistan-ve-ozbekistan-enerji-alaninda-yeni-isbirligine-imza-atti/66338de30c4611fe425a6414>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

- Balcıoğlu, S., Türkiye-Özbekistan Ticari İlişkileri (1992-2017), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Baritci, F. ve Hediyeullah Aydeniz, “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Medya: TRT World Örneği”, *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2019, ss. 1551-1576.
- Bayramli, G., “Uzbekistan: Bombing Allegations Raise Tensions With Turkey”, *RFE/RL*, <https://www.rferl.org/a/1091706.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Bekar, N., “Rol Teorisi, Konstrüktivizm ve Realizm Çerçevesinde Türkiye-Özbekistan İlişkileri (1991-2023)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 80, 2024, ss. 360-374.
- Budulgan, S. A., “Özbekistan’ın Jeopolitik Önemi”, *Asya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 4, 2020, ss. 167-184.
- Cull, N. J., “Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of a Phrase”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, s. 19-23.
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Ali Babacan Açıklaması: Ümmeti Parçalamaya Hakkınız Yok”, *NTV*, https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-ali-babacan-aciklamasi-ummeti-parcalamaya-hakkiniz-yok,7flPRkQpVkGtlHS9ZavA_A, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz, Özbekistan’da İş İnsanlarıyla Bir Araya Geldi”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/cumhurbaskani-yardimcisi-yilmaz-ozbekistanda-is-insanlariyla-bir-araya-geldi/66328be5d054fcceffd761de>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- Çakmak, H., “Kerimov’un Vefatı ve Sözde İslamcılar”, *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerimovun-vefati-ve-sozde-islamcilar-390253h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Çiçek, A., “Soft Power, Public Diplomacy and Public Diplomacy Techniques: A Conceptual Evaluation”, *Turkish Business Journal*, 3(6), 2022, ss. 103-119.
- Çiftçi, D. ve Akyel, Y. ve Özejder, İ., “Public Broadcasting in The Turkish World Culture: Case of TRT Avaz”, *bilig*, 97, 2021, s. 67.
- Demirağ, Y. S., “Özbekistan ve Kerimov’un Planı”, *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ozbekistan-ve-kerimovun-plani-351919h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Demirci, Z., "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Özbekistan ile İlişkilerde Yeni Sayfa Açtı", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani->

- cavusoglu-ozbekistan-ile-iliskilerde-yeni-sayfa-actik/689142, (Erişim Tarihi: 16.05.2024).
- Dilmaç, T., *Özbekistan’da Ulus Kimlik-Dış Politika İlişkisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019.
- Dunyo Information Agency, <https://dunyo.info/en>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Dursun, D. H., “Türk Dünyası’nın Türkiye’yle Deprem Dayanışması”, *GDH*, <https://gdh.digital/turk-dunyasinin-turkiyeyle-deprem-dayanismasi-56857>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Dünyadaki Türkiye – Özbekistan”, *TRT Türk*, <https://youtu.be/sGg69agUpWQ?si=-ujyLRcPG9Xo-HE2>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Erdoğan, H. ve Selçuk Çolakoğlu, “Bağımsızlığının İlk Yıllarında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri İlişkileri”, *International Congress of Asian and North African Studies-ICANAS* 38, Ankara, 11.09.2007.
- “Ergenekon Özbekistan Nurcularına Uzandı-ÖZEL”, *Risale Haber*, <https://www.risalehaber.com/ergenekon-ozbekistan-nurcularina-uzandi-ozel-56034h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Ergin, G. ve Fahri Türk, “Türkiye’de Öğrenim Gören Orta Asyalı Öğrenciler”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, ss. 33-41.
- Erol, M. S. ve Emrah Kaya, “Afganistan Barış Süreci: Küresel ve Bölgesel Aktörler”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2021, s. 407-457.
- Gilboa, E., “Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effects”, *Diplomacy and Statecraft*, 12:2, 2001, ss. 1-28.
- Gonesh, A., ve Jan Melissen, “Public Diplomacy: Improving Practice”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, Lahey, 2005, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20051000_cdsp_paper_diplomacy_5_gonesh_melissen.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Gregory, B., “American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation”, *The Hague Journal of Diplomacy*, 6, 2011, ss. 351-372.
- Güner, S., Türkiye'nin Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Uygulamalarında Medya Aktörü: TRT Avaz Örneği, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2022.
- Hamzaoglu, H., “Turkey-Uzbekistan Relations: Strategic Cooperation and Partnership”, *International Journal of Social Sciences*, Volume 6/2, 2022, ss. 313-329.

- “İstanbulda O‘zbekiston-Türkiye Munosabatlariga Bag‘ishlangan Tadbir O‘tkazildi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/07/03/01234567890-2006169>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Jasur Salomov, Mirziyoyevs Uzbekistan: Towards Openness and Real Democracy?, *EUCACIS*, No: 6, 2019.
- Karadağ, H., “Kamu Diplomasisi ve Siyasi Propaganda: Kavramsal Bir Tartışma”, *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 2023, ss. 66-77.
- Karasar, H. A., “Özbekistan-Türkiye İlişkilerinde Tarihi Adımlar”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ozbekistan-turkiye-iliskilerinde-tarihi-adimlar/953488>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kaya, E., “İran İslam Cumhuriyeti - Çin Halk Cumhuriyeti Orta Asya ve Güney Kafkasya Siyaseti (1991-2010)”, *Orta Asya - Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010*, Ed. Necati İyikan, Hiperlink Yayınlar, İstanbul, 2011, ss. 611-673.
- Kaya, E., “Ripeness Levels and Their Relations with the Success of the Negotiation Method: CPP-NPA, TTP, IRA”, *Gazi Akademik Bakış*, 16(32), 2023, s. 293-314.
- Kelkitli, F. A., “Uzbekistan’s Foreign Policy Under the Leadership of Mirziyoyev: Struggle to Sustain Autonomy”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, IX (1), 2022, ss. 25-43.
- “Kerimov Sonrası Özbekistan’da Yeni Lider Kim Olabilir? - Dünya Gündemi”, *TRT Avaz*, https://youtu.be/cprOXCQ_sWc?si=PlZuT8yysRx4BCNv, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Khojanazarovich, I. B., “Relations Between Uzbekistan and Turkey in Various Fields of Culture and Art”, *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(4), 2021, ss. 483-492.
- Kılıç, Esra Aydın, “Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Kurumu”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed. Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, ss. 367-390.
- Kılıçarslan, İ., “Kerimov, Muhammed Salih ve Ötesi”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ismail-kilicarslan/kerimov-muhammed-salih-ve-otesi-2031646>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kocatepe, Ö. F., “Özbekistan’ın Yenilikçi Yol Haritası: Mirziyoyev Döneminde Dış Politika Değişimi ve Etkileri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı. 53, 2023, ss. 81-106.

- Kocatepe, Ö. F., Neoklasik Realist Çerçeve de Politik ve Askeri İş Birliğinin İncelenmesi: Türk Devletleri Teşkilatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2022.
- “Konuklar”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/konuk/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Koyuncu, M. C., “Koridorlar Savaşında Yeni Bir Umut: Orta Koridor ya da Ray Kalkanı”, *Ankasam*, <https://www.ankasam.org/koridorlar-savasinda-yeni-bir-umut-orta-koridor-ya-da-ray-kalkani/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kuandykov, T., *Public Perception of Turkey in Central Asia*, Central Asia Barometer, June 2023, <https://ca-barometer.org/assets/files/froala/7c9df247afe316b054e56a538aa8810219ae584d.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Mearsheimer, J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Nonon & Company Ltd., New York, 2001.
- Morgenthau, H. J., *Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace*, Sixth Edition, Revised by Kenneth W. Thompson, Alfred A. Knope, New York, 1985.
- Mutlu, S., “Türkiye ile Özbekistan Arasında 10 Anlaşma İmzalandı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ile-ozbekistan-arasinda-10-anlasma-imzalandi/2549603>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Nevruz 2015 Özbekistan”, *TRT Avaz*, https://www.youtube.com/watch?v=UHraMNMKxq8&ab_channel=TRTA vaz, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Nye, J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.
- Nye, J. S., *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*, Sixth Edition, Pearson Longman, 2007.
- “O‘zbek Adibining Asari Turkiyada Bir Necha Tilga Tarjima Qilinadi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/08/07/01234567890-2021146>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Turkiyaga Tashrif Buyurmoqda”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2020/02/19/12345678910-1947-1362153>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

- “O‘zbekistonda «Turk Kinosi Kunlari»ning Ochilish Marosimi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/10/01/o-zbekistonda-turk-kinosi-kunlari-ning-ochilish-marosimi-bo-lib-o-tdi-2044652>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekiston-Turkiya Aloqalariga Oid Hujjatlar Kitob-albom Shaklida Chop Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/06/11/01234567890-1998069>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekiston-Turkiya Munosabatlarining Buguni va Ertasi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/11/01/01234567890-2058630>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekiston-Turkiya Strategik Hamkorlik Kengashining Birinchi Yig‘ilishi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2020/02/20/12345678910-1951-1362875>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- O‘zbekiston Milliy Axborot Agentligi, <https://www.uza.uz/en>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Erdo‘g‘anga Tabrik Yo‘lladi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/30/01234567890-2057515>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Organizasyon Tarihçesi”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Ostonada TDTning 10-sammiti O‘z Ishini Boshladi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/11/03/ostonada-tdtning-10-sammiti-o-z-ishini-boshladi-2059717>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev TIKa Direktori Serdar Chamni Qabul Qildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2017/12/20/o-zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyoyev-tika-direktori-serdar-chamni-qabul-qildi-872131>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekistonda 8,7 Mlrd Dollarlik 15ta Yangi Investisiya Loyihasiga Start Berildi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/02/01234567890-2134671>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- “O‘zbekistonda Turkiy Davlatlar Banklar Assotsiatsiyalari Kengashi Yig‘ilishi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/10/01234567890-2138188>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “O‘zbekistonda Turkiya Kapitali İshirokida 1882 ta Korxonalar Faoliyat Yuritmoqda”, *O‘zbekiston Respublikası Prezidenti Huzuridagi Statistika*

Agentligi, <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/19692-ozbekistonda-turkiya-kapitali-ishtirokida-1882-ta-korxonalar-faoliyat-yuritmoqda>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

“O'zbekistondan Xabarlar 42-qism”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/dasturlar/2019/10/17/o-zbekistondan-xabarlar-42-qism-1289621>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

“O'zbekiston-Turkiya:Savdo-İqtisodiy Hamkorlik Aloqalari Avjida..”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2017/05/26/o-zbekiston-turkiya-savdo-iqtisodiy-hamkorlik-alloqalari-avjida-739670>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

“ÖHH ve ERK Partisinin Lideri Muhammed Salih TGRT'de Konuştu”, *Turkistontv*, https://www.youtube.com/watch?v=3RlRYy4Hn8Y&ab_channel=turkistontv, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“Özbek Askerler Hem Enkazda Hem Sahra Hastanesinde Depremzedelerin Yardımına Koşuyor”, *GZT*, <https://www.gzt.com/video/jurnalist/ozbek-askerler-hem-enkazda-hem-sahra-hastanesinde-depremedelerin-yardimina-kosuyor-2214018>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz'ı Kabul Etti”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-cumhurbaskani-yardimcisi-yilmazi-kabul-ett/663255b3d054fcceffd761db>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

“Özbekistan Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Yabancı Yatırımcılar Konseyi 2. Toplantısı'na Katıldı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-yabanci-yatirimcilar-konseyi-2-toplantisi/66351913c41b3a009531bdc9>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

“Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan İstihbarat Başkanları Fergana'da Sınır Konularını Görüştü”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-kirgizistan-ve-tacikistan-istihbarat-baskanlari-ferganada-sinir-kon/663a13685d05acb8c6593b62>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

“Özbekistan, Orta Koridor Üzerinden AB'ye İlk Konteyner Trenini Gönderdi”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistan-orta-koridor-uzerinden-abye-ilk-konteyner-trenini-gonderdi/63a093e201a30a323c700c23>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

- “Özbekistan, Türkiye ile Askeri İş Birliğini Geliştiriyor”, *İletişim Başkanlığı*, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/ozbekistan-turkiye-ile-askeri-is-birligini-gelistiriyor, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’a Türkiye’nin Sağlık Yardımları - Sağlık Elçileri”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/3fMndyvgAAk?si=ytQ2rEubnzTfcXsg>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’da Nitelikli İnsan Kaynağının Yetişmesine Destek”, *YTB*, <https://ytb.gov.tr/haberler/ozbekistanda-nitelikli-insan-kaynaginın-yetismesine-destek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’da Ortalık Çok Fena Karıştı! Çok Sayıda Ölü Var”, *Haber Global*, https://youtu.be/KRuygn54EwQ?si=_erkPrNpucSCUx4n, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’daki Cumhurbaşkanı Seçimlerini, Özbekistan Ankara Büyükelçisi Değerlendiriyor”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/9vHtSKQhwD4?si=CeQwbKnQ1a-QLPBU>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’daki Yatırım İmkanları - Kardeş Pazarlar”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/OaRLhE7cdlQ?si=eUUv-OUdxC1crMp8>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’dan Arama Kurtarma Ekibi...”, *Tele1*, <https://youtu.be/t67iw5vkFNk?si=jYdxaaQ8k8v94r7->, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’ın 100 Kişilik Arama Kurtarma Ekibi Görevini Tamamlayarak Ülkesine Döndü”, *TRT Özbekistan*, <https://youtu.be/ZR60QhKB610?si=PHyWffEgDdl5oIRm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’la İnşili-Çıkışlı İlişkiler”, *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com.tr/haber/ozbekistanla-inisli-cikisli-iliskiler>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/61064/ozbekistan>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan’da 3’üncü Taşkent Uluslararası Yatırım Forumu Başladı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistanda-3uncu-taskent-uluslararası-yatırım-forumu-basladi/663349310c4611fe425a640d>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

- “Özbekistan'da Macaristan ve Avrupa Şirketleri İçin Serbest Ekonomik Bölge Kurulacak”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistanda-macaristan-ve-avrupa-sirketleri-icin-serbest-ekonomik-bolge-kurula/663b2406653dcae78984fa66>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- “Özbekistan'da Savunma Sanayii Fuarı Düzenlendi”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/ozbekistanda-savunma-sanayii-fuari-duzenlendi/6634dd89c41b3a009531bdc8>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- “Özbekistanlı Çocuklara Türkiye’den Doktorların Yaptığı Ameliyatlar - Sağlık Elçileri”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/jtgAJiCShSo?si=X3MQ1pd3xpd5smlu>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbekistan-Türkiye Ortak Askeri Tatbikatı Başladı!”, *Ülke TV*, <https://youtu.be/rCB8SZZNTf8?si=OqQPgiOU4eb8vRsN>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Özbek-Türk Ortak Askeri Tatbikatı Başladı”, *TRT Haber*, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/ozbek-turk-ortak-askeri-tatbikati-basladi-566635.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Özel, C., “Yumuşak Güce Bütünsel Bakış”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 2018, ss. 1-27.
- Özer, E. ve Özlem Yılmaz, “Özbekistan Cumhuriyeti Siyasi Gelişmeler (1991-2010)”, *Orta Asya - Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010*, Ed. Necati İyikan, Hiperlink Yayınlar, İstanbul, 2011, ss. 391-441.
- Parım, A. ve Cem Çetin, “Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TRT Avaz ve Milliyetçilik”, *İletişim ve Diplomasi*, 5, 2021. ss. 25-55.
- Parım, A., Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Milliyetçi Söylemin TRT Avaz'da Kullanımı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- “Qozog‘istonda TDT Tashqi Siyosat Tadqiqot Markazlari Yig‘ilishi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/09/29/01234567890-1372-2043973>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- “Relations Between Türkiye and Uzbekistan”, *Republic of Türkiye MFA*, <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-uzbekistan%20.en.mfa>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- Roskin, M. G. ve Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI’nin Yeni Dünyası*, 2. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2015.

- Saida, N., "To Deepen Relations With Uzbekistan, Turkey Leans on Cultural Appeal", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2022/10/to-deepen-relations-with-uzbekistan-turkey-leans-on-cultural-appeal/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- "Samarqandda Yangi Turk Seriali Suratga Olinmoqda", *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/07/24/1234567890-1858728>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Sancar, G. A., Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2012.
- Say, S., "Propaganda için Kullanılan Bir Örtmece Olarak Kamu Diplomasisi Kavramı", *İnsan & İnsan*, Sayı: 4, 2015, ss. 22-44.
- Sevin, E., "Review Pathways of Connection: An Analytical Approach to the Impacts of Public Diplomacy", *Public Relations Review*, 41, 2015, ss. 562-568.
- Snow, N. ve Philip M. Taylor, "Preface and Introduction", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, ss. ix-xi.
- Snow, N., "Public Diplomacy and Propaganda: Rethinking Diplomacy in the Age of Persuasion", *E-International Relations*, <https://www.e-ir.info/2012/12/04/public-diplomacy-and-propaganda-rethinking-diplomacy-in-the-age-of-persuasion/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Snow, N., "Rethinking Public Diplomacy", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, ss. 3-11.
- Szondi, G. "Central and Eastern European Public Diplomacy: A Transitional Perspective on National Reputation Management", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, ss. 292-313.
- Şenses Kurukız, H. ve Sefa Mutlu ve Semra Orkan, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Özbekistan ile Ticaret Hacmimizi 10 Milyar Dolar Seviyesine Çıkaracağız", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-ozbekistan-ile-ticaret-hacmimizi-10-milyar-dolar-seviyesine-cikaracagiz/2549404>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Taldybaeva, D., "Türkiye-Özbekistan İlişkilerinin Yeni Dönemi", *Avrasya Araştırma Enstitüsü*, <https://www.eurasian-research.org/publication/turkiye-ozbekistan-iliskilerinin-yeni-donemi/?lang=tr>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Tanchum, M., "New Turkey-Uzbekistan Strategic Partnership Accelerates Turkey's Rise as a Eurasian Agenda-Setter", *The Turkey Analyst*,

- <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/688-new-turkey-uzbekistan-strategic-partnership-accelerates-turkey%E2%80%99s-rise-as-a-eurasian-agenda-setter.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Tarihçe”, *TİKA*, <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Taşkent Yatırım Forumu'nda Toplam 26,6 Milyar Dolarlık Anlaşmalar İmzalandı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/taskent-yatirim-forumunda-toplam-26-6-milyar-dolarlik-anlasmalar-imzalandi/6638df0b7764c5ac7f953d84>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- “Taşkent’te Kırgızistan’ın Yeni Büyükelçilik Binası Açıldı”, *TRT Avaz*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/taskent-te-kirgizistan-in-yeni-buyukelcilik-binasi-acildi/6634d526c41b3a009531bdc5>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- Taşkömür, F., “How did Turkey-Uzbek Relations Improve after two Decades of Stagnation?”, *TRT World*, <https://www.trtworld.com/turkey/how-did-turkey-uzbek-relations-improve-after-two-decades-of-stagnation--11677>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “TDTga A’zo Davlatlar O’rtasidagi Savdo Aylanmasida O’sish Kuzatilmoqda”, *TRT O’zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/iqtisodiyot/2024/02/02/tdtga-a-zo-davlatlar-o-rtasidagi-savdo-aylanmasida-o-sish-kuzatilmoqda-2096691>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Toktogulov, B., "Uzbekistan's Foreign Policy Under Mirziyoyev: Change or Continuity?", *Eurasian Research Journal*, Vol. 4, No. 1, 2022, ss. 49-67.
- Tolipov, F., “Uzbekistan-Turkey: Pending the Outcomes of Strategic Relationships”, *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*, <https://cabar.asia/en/uzbekistan-turkey-pending-the-outcomes-of-strategic-relationships>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Tongut S. ve Yavuz, C., “Sovyetler Birliğinin Dağılmasından Sonra Kırgızistan İle İlişkilerde Türk Medyası: TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK VE TRT-AVAZ”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 2014, ss. 133-145.
- “Toshkent Xalqaro Investitsiya Forumi Boshlandi”, *TRT O’zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/02/01234567890-2134389>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- “Toshkentda “Turkiy Xalqlar Tarixida Turkistonning O’rni” Mavzusida Xalqaro Konferensiya Bo’lib O’tdi”, *TRT O’zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/12/08/01234567890-2074314>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

“Toshkentda TURKSOYning 30 Yillik Yubileyiga Bag‘ishlangan Konsert Dasturi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2023/06/20/01234567890-2001866>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

“TRACECA History”, *TRACECA*, <http://www.traceca-org.org/en/about-traceca/history-of-traceca/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“Transport Corridor “Europe-Caucasus-Asia””, *TRACECA*, http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/Routes_Maps/MAP_TRACECA_ROUTES_10_09_2017_300DPI.png, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“TRT Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı”, *TRT*, <https://www.trtvotworld.com/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

TRT O‘zbekcha, <https://www.trt.net.tr/uzbek/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“TRT O‘zbekcha”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/user/trtuzbek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“TRT Tarihçe”, *TRT*, <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 08.05.2024).

“TRT Uzbek”, *Facebook*, <https://www.facebook.com/trtuzbek>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“trt_tashkent”, *Instagram*, https://www.instagram.com/trt_tashkent/, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

@TRTA vaz, “Buhara/Özbekistan-Özel Video-TRT Taşkent Temsilciliği-TRT Avaz”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=928IItWFFm0>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

@TRTA vaz, “Fergana Vadisi Özbekistan”, *Youtube*, https://www.youtube.com/watch?v=MrE_HrduUik, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

@TRTA vaz, “Hakkında”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/@TRTA vaz>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

@TRTA vaz, “Ziyaret Altın Silsile ‘Özbekistan’”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=dHG8QAXZ88c>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

@TRTTurk, “Dünyadaki Türkiye 30. Bölüm-Özbekistan”, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=sGg69agUpWQ>, (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

- “Trtuzbek.com”, X, <https://twitter.com/trtuzbekcom>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Tuñón Navarro, J., “From Propaganda to New Public Diplomacy: Experienced and New Stakeholders in International Communication”, *Revista UNISCI / UNISCI Journal*, No 50, 2019, ss. 151-168.
- “Turgut Özal Özbekistan Ziyareti”, *Zaman TV*, <https://youtu.be/xh95ezjJpBg?si=I5vhL3CbOBaKBj68>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Turk Dunyosi Notariuslar Ittifoqini Tuzish Bo'yicha Anglashuv Memoramdumi Imzolandi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/09/turk-dunyosi-notariuslar-ittifoqini-tuzish-bo-yicha-anglashuv-memoramdumi-imzolandi-2047254>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- “”Turk Dunyosining Umumiy Alifbosi 2026 Yilgacha Shakllanishi Mumkin”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/10/01234567890-2138182>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Turk Kompaniyasi O'zbekistonda Poyabzal Ishlab Chiqarmoqchi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/08/01234567890-2137158>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- “Turkey and Central Asian Military Cooperation: More Than Just Drones”, *Blue Domes*, <https://bluedomes.net/2022/05/25/turkey-and-central-asian-military-cooperation-more-than-just-drones/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Turkey Pursues a Reset with Uzbekistan”, *Eurasianet*, <https://eurasianet.org/turkey-pursues-reset-uzbekistan>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Turkey, Uzbekistan to Hold 2nd High-level Cooperation Council”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-uzbekistan-to-hold-2nd-high-level-cooperation-council>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Turkiy Davlatlarning Energiya Ittifoqlari O'rtasida Hamkorlik Shartnomasi Imzolandi”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/05/15/01234567890-2097-2140112>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Turkiya va O'zbekiston Diplomatik Munosabatlar O'rnatilganining 30 Yilligini Nishonlamoqda”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/uzb/avrsyadan/turkiya-va-o-zbekiston-diplomatik-munosabatlar-o-rnatilganining-30-yilligini-nis/6220c62401a30a2f24bcba9b>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Turkiya va Yevroosiyo Munosabatlari 44-qism”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/dasturlar/2017/11/01/turkiya-va-yevroosiyo-munosabatlari-44-qism-838885>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

- “Turkiyada O‘zbekcha-turkcha Lug‘at Chop Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2024/02/06/01234567890-2098426>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- “Turkiyada O‘zbekiston Madaniyati Kechasi O‘tkazildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2022/08/14/12345678910-1867231>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Turkiyada O‘zbekcha-turkcha Lug‘at Chop Etildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/madaniyat-va-san-at/2024/02/06/01234567890-2098426>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- “Turkiyada TDT Bosh Prokurorlari Kengashi Yig‘ilishi Bo‘lib O‘tdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/25/01234567890-2055708>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- “Turkiyaning Birinchi Elektromobili TOGG...”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/photogallery/infografika/turkiyaning-birinchi-elektromobili-togg>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Turkiya-O‘zbekiston Munosabati Mustahkamlanib Bormoqda”, *TRT O‘zbekcha*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/photogallery/infografika/turkiya-o-zbekiston-munosabati-mustahkamlanib-bormoqda?image=1>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Türk Devletleri Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi Ankara’da Düzenlendi”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, https://www.turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-ankarada-duzenlendi_2850, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Türkiye Özbekistan İlişkilerini Konuştuk - Detay 13”, *TRT Avaz*, <https://youtu.be/YhSU5PeZVes?si=hWcNAnrcu6n81cGs>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Türk-Özbek Askeri Tatbikatı Başladı”, *Ulusal Kanal*, <https://youtu.be/4t7Ded7Rmpk?si=ID5PbOHISH6dvJc4>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Ul Hassan Khan, M., “Özbekistan-Pakistan İlişkileri Güçleniyor”, *Ankasam*, <https://www.ankasam.org/ozbekistan-pakistan-iliskileri-gucleniyor/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uludag' Universitetida O'zbek Tili va Madaniyati Markazi Ochildi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2024/03/08/01234567890-2112901>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

- “UzA and Anadolu Deputy Director Generals Meet in Istanbul”, *UzA*, https://www.uza.uz/en/posts/uza-and-anadolu-deputy-director-generals-meet-in-istanbul_372500, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan & Turkey: Is It Love?”, *Eurasianet*, <https://eurasianet.org/uzbekistan-turkey-is-it-love>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan and Turkey to Rise Relations to A Comprehensive Strategic Partnership”, *President of the Republic of Uzbekistan*, <https://president.uz/en/lists/view/5090>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan Sends Another Humanitarian Aid to Türkiye”, *Kun.Uz*, <https://kun.uz/en/news/2023/02/09/uzbekistan-sends-another-humanitarian-aid-to-trkiye>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan, Turkey Launch New Format of Dialogue”, *President of the Republic of Uzbekistan*, <https://president.uz/en/lists/view/3367>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan, Turkey Presidents Exchange Greetings on Ramadan Hayit”, *UzA*, https://www.uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-presidents-exchange-greetings-on-ramadan-hayit_369467, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan, Turkey Supreme Audit Institutions Sign MOC”, *UzA*, https://www.uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-supreme-audit-institutions-sign-moc_377860, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- “Uzbekistan-Turkey: New Opportunities for Cooperation”, *UZA*, <https://uza.uz/en/posts/uzbekistan-turkey-new-opportunities-for-cooperation-21-11-2016>, (Erişim Tarihi: 16.06.2024).
- “Ülkelere Göre Dış Ticaret”, *TÜİK*, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Ünal Erzen, M., *Kamu Diplomasisi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2014.
- Wilson III, E. J., “Hard Power, Soft Power, Smart Power”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, 2008, s. 110-124.
- “Xalqaro Turkiy Xabarlar Kanali Tashkil Etilishi Mumkin”, *TRT O'zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/turk-dunyosi/2023/10/17/01234567890-2051749>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Yalçınkaya, A., “Mirziyoyev Dönemi ile Hızlanan Özbekistan -Türk Dünyası Yakınlaşması”, *Yeni Türkiye*, Cilt: 1, Sayı: 125, 2022..
- Yıldırım, G., “Özbekistan’da Türk zırlıslı ‘Ejder Yalçın’a Benzer Prototip Araç Ortaya Çıktı”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistanda->

türk-zirhlisi-ejder-yalcina-benzer-prototip-arac-ortaya-cikti/1949491#:~:text=%C3%96zbekistan%20Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20%C5%9Eavkat%20Mirziyoyev'in,%C3%BCretimine%20y%C3%B6nelik%20mutabakat%20muht%C4%B1ras%C4%B1%20imzaland%C4%B1., (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Yılmaz, S., *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, Kaynak Yayınlar, İstanbul, 2017.

“Yılmaz: O‘zbekiston Bilan O‘zaro Savdo Hajmi 3,5 Milliard Dollarga Yetdi”, *TRT O‘zbekhca*, <https://www.trt.net.tr/uzbek/iqtisodiyot/2023/12/26/yilmaz-o-zbekiston-bilan-o-zaro-savdo-hajmi-3-5-milliard-dollarga-yetdi-2081035>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

“Yurt Dışı Ziyaretler”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyip Erdogan/yurtdisiziyaretler/?&page=1>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Yüce, M., *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye ile İlişkileri*, SETA, Ankara, 2022. <https://setav.org/assets/uploads/2022/03/R195.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Zaharna, R. S., “Mapping out a Spectrum of Public Diplomacy Initiatives: Information and Relational Communication Frameworks”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, ed. Nancy Snow ve Philip M. Taylor, Routledge, New York, 2009, ss. 86-100.

“Zirveler”, *Türk Devletleri Teşkilatı*, <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Zorlu, K., “Karimov Türk Zirvesine Katılacak mı?”, *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerimov-turk-zirvesine-katilacak-mi-364952h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

“Ўзбекистан - Турция: экономическое сотрудничество в новых реалиях”, *Yangi Uzbekiston*, <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---turtsiya-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-v-novx-realiyah>, (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Geleneksel ve 21. yüzyıl kamu diplomasisinin karşılaştırılması.....	26
Tablo 2: 21. Yüzyılda güç ve politika.....	28
Tablo 3: 1992-2016 Yılları arasında türkiye ve özbekistan'ın ticaret hacmi (dolar)...	52
Tablo 4: 1992-2016 Yılları arasında türkiye ve özbekistan'ın ticaret hacmi (bin dolar)	58
Tablo 5: TRT Özbekçe'deki haberler ve özellikleri	101

ŞEMALAR LİSTESİ

Şema 1: Kamu ve diplomasi	21
Şema 2: Kamu diplomasisinin oluşum, temelleri ve sütunları.....	25
Şema 3: Kamu diplomasisi ile diplomasi arasındaki farklar ve ortak noktalar.....	37

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: TRACECA haritası	47
---	----

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Özbekçe Yayın Yapan TRT Özbekçe.....	70
Resim 2: Türkiye-Özbekistan İlişkilerindeki Gelişmelere Dair Hazırlanan İnfografik77	
Resim 3: Özbekçe Hazırlanan Togg İnfografığı	78
Resim 4: Türkçe-Özbekçe Sözlük.....	95
Resim 5: Belgelerde Özbekistan-Türkiye İlişkileri Kitabı.....	97

ÖZGEÇMİŞ

Dildora TULYAGANOVA, Özbekistan’da lise eğitimini bitirdikten sonra lisans eğitimini Özbekistan Mili Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesi’nde almıştır. Daha sonra Türkiye’de lisansüstü eğitime başlayan TULYAGANOVA, Karabük Üniversitesi İletişim (disiplinlerarası) alanda yüksek lisans eğitimini almıştır. Özbekistan Haber Ajansı (UzA) ve Özbekistan İş Kadınları Derneği’nde staj yapan TULYAGANOVA, farklı dönemlerde Özbekistan Milli Televizyon ve Radyo Şirketi, InternewsAğı, Radio Free Europe-Radio Liberty (Özbek Şubesi), TRT’nin Taşkent Temsilciliği ve Bosfor Gazetesi gibi kurum ve kuruluşlarda çeşitli görevlerde bulunmuştur.